SEKSUEEL MISBRUIK EN AANGIFTEBEREIDHEID BINNEN DE GEMEENSCHAP VAN JEHOVA'S GETUIGEN

Prof dr. Kees van den Bos
Dr. Marie-Jeanne Schiffelers
Dr. Michelle Bal
Mr. dr. Hilke Grootelaar
Isa Bertram MSc.
Amarins Jansma
Met medewerking van dr. Stans de Haas

11 december 2019

COLOFON

Titel:	Seksueel misbruik en aangiftebereidheid binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen
Auteurs:	Kees van den Bos, Marie-Jeanne Schiffelers, Michèlle Bal, Hilke Grootelaar, Isa Bertram en Amarins Jansma Met medewerking van Stans de Haas
Opdrachtgever:	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het Ministerie van Justitie en Veiligheid
	Utrecht, december 2019

© 2019 Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum.
Auteursrechten voorbehouden. Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, digitale verwerking of anderszins, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het WODC.

Samenvatting **7**
Voorwoord **14**
1 Doel en werkwijze **16**
1.1 Aanleiding 16
1.2 Doel en vraagstelling 17
1.3 Onderzoeksaanpak op hoofdlijnen 25
1.4 Leeswijzer 28
2 Contactpunt: aanpak en deelnemers **30**
2.1 Inleiding 30
2.2 Onderzoeksaanpak 30
2.3 Onderzoeksdeelnemers 32
2.4 Het misbruik en de omgang ermee in aantallen 35
2.5 Conclusies 39
3 Ervaringen gedeeld via het contactpunt **41**
3.1 Inleiding 41
3.2 Rapportcijfers gegeven voor afhandeling 41
3.3 Soort misbruik 46
3.4 Meldingen en afhandelingen daarvan 54
3.5 Conclusies 58
4 Interviews (ex-) Jehova's getuigen **60**
4.1 Inleiding 60
4.2 Onderzoeksaanpak en selectie respondenten 60
4.3 Ervaringen met afhandeling melding misbruik 62
4.4 Kenmerken gemeenschap 71
4.5 Ervaringen met verbeteringen 75
4.6 Geopperde suggesties voor verbetering 76
4.7 Conclusies 78
5 Interviews bestuurders **80**
5.1 Inleiding 80
5.2 Aanpak interviews 80
5.3 Interview met Bestuur Jehova's getuigen 81
5.4 Interview met Stichting Reclaimed Voices 84
5.5 Bezoek Koninkrijkszaal 87
5.6 Conclusies 88
6 De data geduid: Literatuuronderzoek **90**

6.1 Inleiding 90
6.2 Gesloten gemeenschappen 91
6.3 De Jehova's getuigen als gesloten gemeenschap 93
6.4 Internationale onderzoeken 95
6.5 Nederlandse (gesloten) gemeenschappen 104
6.6 Conclusies 108
7 Conclusies en aanbevelingen 110
7.1 Inleiding 110
7.2 Conclusies 111
7.3 Aanbevelingen 117
7.4 Suggesties voor Vervolgonderzoek 121

Bijlagen 124
Bijlage 1. Leden Begeleidingscommissie 124
Bijlage 2. Vragenlijst 125
Literatuurlijst 143

Samenvatting

Inleiding
Dit onderzoek richt zich op de invloed die patronen, regels, gebruiken en structuren van de gemeenschap van de Jehova's getuigen in Nederland hebben op de omgang met (vermeend) seksueel misbruik en de aangiftebereidheid van (vermeend) seksueel misbruik. Een belangrijke conclusie van het onderzoek is dat de omgang met het misbruik maakt dat slachtoffers of vermeende slachtoffers in de gemeenschap van Jehova's getuigen zich onvoldoende erkend en ondersteund voelen.

Het onderzoek is verricht in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het ministerie van Justitie en Veiligheid dat het onderzoek heeft aangevraagd naar aanleiding van een Tweede Kamermotie van Van Nispen e.a. (31015 nr. 154). Deze motie (inclusief het taalgebruik) is leidend geweest voor de onderzoeksvraag van het WODC en daarmee voor ons onderzoek.

Voor het onderzoek zijn ervaringen van Jehova's getuigen en ex-Jehova's getuigen met seksueel misbruik, die binnenkwamen via een elektronisch contactpunt, bestudeerd. Tevens zijn er tien diepte-interviews met slachtoffers en naasten van slachtoffers uitgevoerd, heeft het onderzoeksteam gesproken met het bestuur van de Jehova's getuigen in Nederland en een vertegenwoordiger van het hoofdbestuur in de VS, heeft een dossierinzage in een Koninkrijkszaal plaatsgevonden om te kunnen beoordelen hoe dossiers worden opgebouwd en is een gesprek gevoerd met het bestuur van de Stichting Reclaimed Voices, die zich inzet voor de slachtoffers van seksueel misbruik onder Jehova's getuigen. Aansluitend is eerder (internationaal) onderzoek over seksueel misbruik en gesloten gemeenschappen, waaronder de gemeenschap van Jehova's getuigen, bestudeerd.

Dit rapport doet niet aan waarheidsvinding, maar richt zich op de ervaringen hoe er met seksueel misbruik en meldingen daarover wordt omgegaan binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen in Nederland. We constateren in ons onderzoek dat in geschriften binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen duidelijk staat dat er aandacht moet worden geschonken aan de slachtoffers van seksueel misbruik. Maar we constateren tevens dat in de praktijk veel aandacht uitgaat naar de (vermeende) dader en dat veel van de interventies vanuit de gemeenschap erop gericht zijn om die persoon binnen de gemeenschap te houden of wederom in de gemeenschap op te nemen.

Onderzoeksbevindingen in cijfers
In totaal hebben 751 personen op het elektronisch contactpunt, dat speciaal ingericht was voor dit onderzoek, ervaringen gedeeld met betrekking tot seksueel misbruik binnen de

gemeenschap van Jehova's getuigen in Nederland. Het betreft 292 persoonlijke ervaringen met seksueel misbruik en 459 ervaringen van seksueel misbruik dat iemand anders is overkomen.

Het misbruik is in 98% van de gevallen gestopt op het moment dat de ervaring via het contactpunt gedeeld wordt. In 53% van de gevallen wordt gerapporteerd over de periode 1980-1999. De onderzoeksdeelnemers rapporteren over 32 zaken die sinds 2010 hebben plaatsgevonden. In 9 gevallen is gerapporteerd over seksueel misbruik dat nog plaatsvond op het moment van invullen van de vragenlijst. Wij vermoeden dat het aantal recente zaken relatief laag is, omdat het waarschijnlijk enige tijd duurt voordat slachtoffers psychologisch in staat zijn om hun ervaring te delen, zeker wanneer zij nog jong zijn (zie ook Hoofdstuk 1).

Ongeveer de helft van de onderzoeksdeelnemers (48%) is nog lid van de Jehova's getuigen gemeenschap ten tijde van de onderzoeksdeelname. Van de onderzoeksdeelnemers is 56% vrouw en 44% man. Deelnemers zijn tussen de 18 en 79 jaar en de gemiddelde leeftijd van de onderzoeksdeelnemers is 49 jaar.

Het gemelde misbruik vond vaak binnen het gezin (vader/broer) plaats (34%). Daarnaast waren de daders vaak geloofsgenoten (27%) of familieleden zoals een oom of opa (16%). Van de respondenten die rapporteerden om welke vorm van seksueel misbruik het ging, geeft 48% aan incest te hebben meegemaakt. 34% geeft aan te zijn aangerand en 21% geeft aan te zijn verkracht. 6% ervoer ongewenste seks binnen hun relatie en 9% rapporteerde andere ervaringen. Omdat veel respondenten meerdere ervaringen rapporteerden tellen deze percentages op tot meer dan 100%. Bijna de helft van de respondenten (47%) rapporteert over verschillende ervaringen, dat wil zeggen over combinaties van seksueel misbruik, aanranding, verkrachting, incest en ongewenste seks binnen de relatie.

Van de onderzoeksdeelnemers heeft 80% de ervaringen met seksueel misbruik binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen gemeld. Het gaat dan vrijwel altijd om melding bij de ouderlingen van de betreffende gemeente. 30% van de deelnemers aan ons onderzoek heeft de ervaringen met misbruik gemeld bij de politie. 27% heeft aangifte gedaan bij de politie.

Driekwart van de slachtoffers (75%) geeft een onvoldoende aan de behandeling van hun melding door de gemeenschap van de Jehova's getuigen. Het meest gegeven (modale) rapportcijfer is een 1 op een schaal van 10. 57% van de respondenten die deze vraag heeft beantwoord geeft een 1. Het gemiddelde rapportcijfer dat door slachtoffers wordt gegeven aan de behandeling door de gemeenschap van de Jehova's getuigen is een 3.3. Jehova's getuigen zijn duidelijk tevredener over de afhandeling van een melding door de gemeenschap dan ex-Jehova's getuigen.

Bijna tweederde (63%) van de slachtoffers kent een voldoende toe aan hun behandeling door de politie. Het meest voorkomende (modale) rapportcijfer dat gegeven wordt is een 10. 18% van de respondenten die deze vraag heeft beantwoord geeft een 10. Het gemiddelde rapportcijfer

dat slachtoffers wordt toegekend aan de behandeling van hun melding of aangifte door de politie is een 6.4. Jehova's getuigen zijn gemiddeld genomen iets tevredener over de afhandeling door de politie dan ex-Jehova's getuigen.

Het aantal personen dat de vragen heeft ingevuld nam af naarmate het invullen van de vragenlijst vorderde. De demografische vragen op het einde van de vragenlijst werden door 179 deelnemers ingevuld. Lang niet alle vragen in de vragenlijst zijn dus door iedereen ingevuld. Dit neemt niet weg dat er veel en indringende ervaringen zijn gedeeld. De bevindingen die ervaringsdeskundigen delen, schetsen een palet van soms goede en vaak slechte ervaringen met de manier waarop meldingen binnen de gemeenschap worden behandeld.

Ervaringen rondom seksueel misbruik en de omgang ermee door de gemeenschap

Via het contactpunt en via een reeks van 10 interviews hebben we de ervaringen van Jehova's en ex-Jehova's getuigen met de omgang met meldingen van seksueel misbruik in kaart gebracht. Daaruit kwam op hoofdlijnen het onderstaande beeld naar voren:

Bij de geïnterviewde respondenten beperkt het melden van het misbruik binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen zich tot het melden bij ouders en ouderlingen. De weg naar de politie is door deze geïnterviewden niet bewandeld. Dit heeft volgens de respondenten vooral te maken met de naar binnen gerichte cultuur van de gemeenschap van Jehova's getuigen en het Bijbelse uitgangspunt dat je je broeder niet naar het gerecht hoort te brengen.

De geïnterviewde slachtoffers zijn niet tevreden met de wijze waarop met hun melding is omgegaan. Dit heeft te maken met het gebrek aan erkenning dat men heeft ervaren en met de sterke gerichtheid van ouderlingen op het bijeenhouden van de gemeenschap door dader en slachtoffer bij voorkeur weer met elkaar te laten verzoenen. De afhandeling loopt meestentijds nauwgezet volgens de procedures. Deze zijn volgens de betrokkenen echter eveneens sterk gericht op het bijeenhouden van de gemeenschap en amper op erkenning van het slachtoffer.

Het gevolg van de ervaren wijze van omgang met de melding is dat deze leidt tot secundaire victimisatie, dat wil zeggen dat het proces van afhandeling leidt tot (het gevoel van) hernieuwd slachtofferschap. Men voelt zich onvoldoende gehoord, genegeerd of zelfs gestigmatiseerd en geïsoleerd. De kenmerken van de Jehova's gemeenschap, zoals de sterke (mannelijke) hiërarchie, de geslotenheid van de gemeenschap en de strikte seksuele moraal dragen bij aan de pijnlijke ervaring van de slachtoffers.

Aangiftebereidheid

Van de onderzoeksdeelnemers heeft 80% het misbruik gemeld binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen. Meldingen (30%) en aangiftes (27%) bij de politie komen minder vaak voor. Dit percentage is in absolute zin niet hoog (immers, bijna driekwart van de onderzoeksdeelnemers heeft geen aangifte gedaan terwijl 80% wel intern melding doet).

Het percentage meldingen en aangiftes bij de politie is wel relatief hoog wanneer we dit vergelijken met het percentage van alle zedendelicten in Nederland dat bij de politie gemeld (9%) of aangegeven (3%) wordt. Het interpreteren van deze percentages is echter lastig omdat ons onderzoek zich beperkt tot dat deel van de Jehova's getuigen en ex-Jehova's getuigen die aan ons onderzoek wilden deel nemen. Ook kunnen er uit ons onderzoek, en eerder uitgevoerd internationaal onderzoek, geen harde causale uitspraken worden gedaan over de factoren die aangiftebereidheid veroorzaken. Andere onderzoeksmethoden, zoals experimentele designs, zijn in wetenschappelijk vervolgonderzoek nodig om hier zicht op te krijgen.

Reacties op en suggesties voor verbeteringen

Er zijn diverse maatregelen in gang gezet door het bestuur van de gemeenschap van Jehova's getuigen. Zo wordt er recentelijk meer over het onderwerp gecommuniceerd. De onderzoeksdeelnemers van het contactpunt en de geïnterviewde ervaringsdeskundigen zien deze ontwikkelingen maar geven veelal aan dat het gaat om minimale en vooral procedurele aanpassingen. De praktijk van de omgang met seksueel misbruik laat volgens hen nog te vaak te wensen over.

Er worden door de respondenten diverse suggesties gedaan voor verbetering van de omgang met meldingen van seksueel misbruik binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen. Zo wordt gesproken over het belang van meer openheid over dit thema en meer erkenning voor het slachtoffer. Ook wordt de noodzaak van eventuele professionele hulp voor het slachtoffer genoemd, evenals steun en hulp binnen de gemeenschap, en het begeleiden in het doen van een eventuele aangifte. Andere suggesties betreffen training en opleiding van ouderlingen in het omgaan met meldingen van seksueel misbruik en in het kunnen onderkennen van de complexiteit van de problematiek. Tot slot, de meest tastbare suggestie voor verbetering is de wettelijke meldplicht bij de politie. Deze lijkt op brede steun te kunnen rekenen. Het bestuur van de Jehova's getuigen geeft aan dat ze de wetten van landen waarin zij zich bevinden opvolgen.

De bevindingen in context geplaatst

Internationale onderzoekingen uitgevoerd in Australië, België en het Verenigd Koninkrijk tonen aan dat de problematiek rondom seksueel misbruik in de gemeenschap van Jehova's getuigen een probleem is dat niet tot Nederland beperkt is. Onderzoekingen in de Nederlandse Rooms-Katholieke Kerk en de Jeugdzorg in Nederland tonen aan dat de problematiek rondom seksueel misbruik niet tot de gemeenschap van Jehova's getuigen beperkt is.

Uit ons onderzoek en uit het internationale onderzoek komt naar voren dat de gemeenschap van Jehova's getuigen als een gesloten gemeenschap te karakteriseren is. Elk van deze onderzoeken laat zien dat er sprake is van vaste structuren en protocollen waarbij de Bijbel leidend is.

Uit alle internationale onderzoeken is verder gebleken dat de gemeenschap van Jehova's getuigen niet adequaat omgaat met meldingen en klachten van seksueel misbruik van minderjarigen en dat de slachtoffers zwak staan.
Evenals uit ons onderzoek, blijkt ook uit het onderzoek uitgevoerd in Australië, België en het Verenigd Koninkrijk dat het gesloten karakter van de gemeenschap de transparante omgang met meldingen van seksueel misbruik bemoeilijkt. Ook lijkt het gesloten karakter in eerste instantie een negatieve invloed op de aangiftebereidheid te hebben. Internationaal onderzoek naar de gemeenschap van Jehova's getuigen constateert dat de wegen naar buiten heel beperkt en risicovol zijn omdat ze kunnen leiden tot mijding (*shunning*) en uitsluiting. De mechanismen vanuit de gemeenschap om de slachtoffers bij te staan lijken onvoldoende en de weg naar buiten wordt niet begeleid en volgens meerdere respondenten zelfs ontmoedigd.

Het verplichten om (vermoedens van) seksueel misbruik te melden bij officiële instanties is een belangrijke maatregel die in Australië en België genomen of geadviseerd is aan de gemeenschap van Jehova's getuigen. Een meldplicht is ook aan de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland geadviseerd. Sinds de onderzoeken in Australië en het Verenigd Koninkrijk hebben de Jehova's getuigen een protocol opgesteld waarin wordt beschreven hoe de ouderlingen van de gemeenschap dienen om te gaan met beschuldigingen van kindermisbruik. Tot op heden is er in Australië, het Verenigd Koninkrijk en België echter nog niets bekend over het effect van de maatregelen ondernomen door de Jehova-gemeenschap om de veiligheid van de kinderen te verbeteren.

Kijkend naar de drie Nederlandse onderzoeken naar (gesloten) gemeenschappen, die in dit onderzoek aan bod zijn gekomen (Rooms-Katholieke Kerk, Jeugdzorg en Defensie), valt op dat het gesloten karakter een drempel is bij het doen van meldingen over diverse delicten. De minderjarigen die melding doen van seksueel misbruik in de Rooms-Katholieke Kerkgemeenschap leken destijds, mede vanwege de afwezigheid van persoonlijke begeleiding, bijzonder zwak te staan en traden mede daardoor destijds amper naar buiten. Onderzoeken in de Jeugdzorg en bij Defensie indiceren dat ook non-religieuze organisaties structureel steken laten liggen wanneer het aankomt op het beschermen van leden tegen en het extern aankaarten van ongewenst gedrag. Bovendien kan uit de onderzoeken in de Rooms-Katholieke Kerk en Jeugdzorg voorzichtig worden opgemaakt dat de zwakke procedurele transparantie over zaken als bij wie men terecht kan en hoe de afhandeling van meldingen verloopt, in deze gemeenschappen de aangiftebereidheid van de slachtoffers negatief lijkt te hebben beïnvloed.

Conclusies

- In totaal hebben 751 onderzoeksdeelnemers ervaringen gedeeld van seksueel misbruik in de gemeenschap van Jehova's getuigen in ons contactpunt. Het betreft 292 ervaringen van personen die zelf misbruik hebben meegemaakt en 459 ervaringen van personen die weet hebben van misbruik bij iemand anders.
- Van de onderzoeksdeelnemers heeft 80% de ervaringen met seksueel misbruik binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen gemeld.

- 30% van de onderzoeksdeelnemers heeft melding gedaan bij de politie. 27% van de onderzoeksdeelnemers heeft aangifte gedaan bij de politie.
- Driekwart (75%) van de slachtoffers geeft een *onvoldoende* aan hun behandeling door de gemeenschap van de Jehova's getuigen (gemiddeld rapportcijfer 3.3).
- 63% van de slachtoffers geeft een *voldoende* aan hun behandeling door de politie (gemiddeld rapportcijfer 6.4).
- Vergeleken met de interne route (80% doet melding binnen de gemeenschap) waagt maar een relatief klein deel van de onderzoeksdeelnemers de stap naar buiten (30% doet melding en 27% doet aangifte bij de politie). Er zijn redenen om aan te nemen dat het doen van aangifte bemoeilijkt wordt door het gesloten karakter van de gemeenschap en het risico dat naar buiten treden met zich meebrengt voor het slachtoffer. Causaal bewijs hiervoor toont ons onderzoek echter niet aan en vergt vervolgstudie.
- De gesloten cultuur van de gemeenschap van Jehova’s getuigen kan volgens onze respondenten verder in verband worden gebracht met problemen in de afhandeling van meldingen van seksueel misbruik. Hoe er met meldingen van seksueel misbruik dient te worden omgegaan is door het bestuur vastgelegd in protocollen en instructies, die sterk gericht zijn op (het bijeenhouden van) de gemeenschap (en bij implicatie de dader) en weinig gericht zijn op het slachtoffer. Als gevolg hiervan krijgen slachtoffers beperkte ondersteuning en onvoldoende erkenning, hetgeen kan leiden tot secundaire victimisatie.
- De gemeenschap heeft in de laatste tien jaar stappen genomen om de omgang met en seksueel misbruik te verbeteren, maar het door de Jehova's getuigen gehanteerde formalistische systeem biedt vooralsnog geen waarborgen dat meldingen van seksueel misbruik adequaat behandeld worden.

Aanbevelingen

Op basis van de bevindingen en conclusies komen we tot aanbevelingen voor de gemeenschap van Jehova’s getuigen en aanbevelingen voor de Nederlandse overheid.

- De gemeenschap van Jehova's getuigen wordt opgeroepen beter zorg te dragen voor de ondersteuning en erkenning van (vermeende) slachtoffers, onder meer door:
  - expliciet te wijzen op de mogelijkheden om extern melding of aangifte te doen en/of extern hulp te zoeken en deze externe routes nadrukkelijk te steunen;
  - een intern meldpunt op te richten voor slachtoffers van seksueel misbruik met goede kennis van de materie en van de interne én externe routes die slachtoffers kunnen bewandelen. Binnen dit meldpunt dienen duidelijke afspraken te worden gemaakt over tijdig overgaan op extern melden/hulp zoeken;
  - jaarlijks verslag te doen over de activiteiten van het intern meldpunt op de eigen website, richting de geloofsgenoten en richting de samenleving.
  - ouderlingen te trainen en te onderwijzen op het vlak van omgang met seksueel misbruik zodat zij beter toegerust raken om slachtoffers te ondersteunen;
  - te investeren in openheid en transparantie over seksueel misbruik en de omgang ermee;

  - een cultuuromslag in gang te gaan zetten, waarin een duidelijkere positie is weggelegd voor vrouwen;
  - onderling en met andere partijen, inclusief de politiek, de politie, maatschappelijke besturen en de Stichting Reclaimed Voices, in gesprek te gaan over het voorkomen van en omgaan met seksueel misbruik.
- Verder kunnen de uitkomsten van dit onderzoek ertoe bijdragen dat relevante partijen zoals de GGD en politie beter geïnformeerd worden over de uitkomsten van dit onderzoek zodat zij beter op de hoogte zijn van de invloed van een gesloten gemeenschap op slachtoffers van misbruik.
- Het bestuur van de Jehova's getuigen werkte actief mee aan ons onderzoek. Het bestuur gaf ook aan de wetten in een land te volgen en de Stichting Reclaimed Voices, bevestigde dit uitgangspunt van beleid. Dit geeft de Nederlandse politiek handvatten om te handelen en in gesprek te gaan met de gemeenschap over het patroon, (kerk)regels, gebruiken, structuren en de gevolgen voor de aangiftebereidheid over seksueel misbruik binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen. In dit kader kan een wet worden overwogen die de gemeenschap van Jehova's getuigen en andere organisaties verplicht om bij de politie (verdenkingen van) seksueel misbruik te melden, zoals in andere landen reeds het geval is. Het vergt nader onderzoek om de bruikbaarheid en wenselijkheid van dit instrument in de Nederlandse context te kunnen beoordelen.
- Tot slot verdient het aanbeveling het onafhankelijke, wetenschappelijke onderzoek dat hier wordt gerapporteerd met toekomstig vervolgonderzoek aan te vullen. Immers, het aantal missende waarden op sommige variabelen en de zelfrapportages over seksueel misbruik die hier zijn gepresenteerd impliceren dat in dit rapport niet aan waarheidsvinding werd gedaan. Ook kunnen er geen harde causale relaties over aangiftebereidheid uit dit rapport worden afgeleid. Hoe representatief de bevindingen zijn voor de gemeenschap van Jehova's getuigen in Nederland en andere landen en voor seksueel misbruik in andere organisaties moet in toekomstig onderzoek nader worden uitgezocht. Het hier gepresenteerde onderzoek naar seksueel misbruik onder Jehova's getuigen in Nederland geeft echter wel alle aanleiding voor toekomstig onderzoek om zodoende een vollediger beeld van melders, niet-melders, daders, en de afhandeling van seksueel misbruik onder Jehova's getuigen in Nederland en daarbuiten vast te stellen.

Voorwoord

Seksueel misbruik heeft de aandacht van onze samenleving. Dit geldt in het bijzonder wanneer dit kinderen wordt aangedaan. Het voorliggende onderzoek richt zich op seksueel misbruik in het algemeen en van kinderen in het bijzonder binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen in Nederland.

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC), afdeling extern wetenschappelijke betrekkingen, van het ministerie van Justitie en Veiligheid. De aanleiding van dit onderzoek is een Tweede Kamermotie Van Nispen e.a. Het doel van het onderzoek is inzicht te krijgen in de omgang met seksueel misbruik door de gemeenschap van Jehova's getuigen en de invloed die dit heeft op de aangiftebereidheid van slachtoffers.

Vrijwel alle geïnterviewde ervaringsdeskundigen en veel melders op het contactpunt gaven aan blij te zijn met dit onderzoek en de aandacht voor dit thema die volgens velen voelt als een vorm van erkenning. Zij werkten dan ook graag mee aan het onderzoek en maakten duidelijk dat er meer aandacht moet komen voor dit onderwerp. Ook gaven zij aan dat er stappen genomen moeten worden om ervoor te zorgen dat slachtoffers beter geholpen worden, het bestaande probleem opener wordt besproken en beter wordt aangepakt, en dat nieuwe gevallen zoveel mogelijk worden voorkomen. In alle gesprekken met ervaringsdeskundigen kregen de onderzoekers indringende verhalen te horen. Hoewel wij getracht hebben zo goed mogelijk recht te doen aan ieders inbreng, blijft dit rapport een beknopte weergave van vaak zeer ontwrichtende ervaringen.

Wij danken alle respondenten voor hun bereidheid ervaringen met ons te delen via het contactpunt, via het e-mailadres contactpuntjehovasgetuigen@uu.nl, en via mondelinge interviews met ons onderzoeksteam. Ook bedanken wij het bestuur van de Jehova's getuigen gemeenschap en de stichting Reclaimed Voices voor hun medewerking aan dit onderzoek en de gesprekken die zij met ons wilden voeren. Tot slot gaat onze dank uit naar de leden van de begeleidingscommissie (zie Bijlage 1) en onze collega's Mirko Noordegraaf en Beatrice de Graaf voor het geven van waardevolle feedback op verschillende momenten gedurende het onderzoeksproces.

Kees van den Bos
Marie-Jeanne Schiffelers
Michèlle Bal
Hilke Grootelaar
Isa Bertram
Amarins Jansma
Stans de Haas

1 Doel en werkwijze

1.1 AANLEIDING

De afgelopen jaren zijn veel zaken van seksueel misbruik binnen de jeugdzorg, sportverenigingen en kerken aan het licht gekomen. Dit misbruik laat vrijwel altijd diepe sporen na in het leven van de slachtoffers en hun omgeving. Vanuit zowel het perspectief van de slachtoffers als vanuit het perspectief van de democratische rechtsstaat is het van belang dat seksueel misbruik correct wordt behandeld volgens normen en waarden van de democratische rechtsstaat in open samenlevingen.

In de praktijk blijken slachtoffers (en in het bijzonder kinderen) vaak te zwijgen over seksueel misbruik omdat ze zich schamen, zich schuldig voelen of bang zijn. Bij jonge kinderen speelt bovendien dat zij geen referentiekader hebben en niet weten hoe zij dit kunnen aankaarten. De sociale omgeving kan problemen rondom seksueel misbruik (en de aangiftebereidheid daaromtrent) verergeren wanneer misbruik plaatsvindt binnen organisaties of gemeenschappen met een sterk ontwikkelde eigen cultuur, strikte regels en een nadrukkelijk eigen normen- en waardenpatroon (Giebels, Van Oostrum & Van den Bos, 2018a).

Dit probleem lijkt in het bijzonder te spelen in gemeenschappen die een religieuze of sterk ontwikkelde wereldbeschouwende oorsprong hebben (zie Hoofdstuk 6). De naar binnen gerichte cultuur van dergelijke gesloten gemeenschappen kan gevolgen hebben voor de bereidheid van leden binnen de gemeenschap om naar buiten te treden, wanneer zij gebeurtenissen ervaren of signaleren die niet deugen. Dit heeft mogelijk weer gevolgen voor de bereidheid om aangifte te doen over mogelijke misstanden.

Tegen dit licht heeft de Tweede Kamer op 3 juli 2018 een motie van de Kamerleden Van Nispen (SP), Kuiken (PvdA), Van Toorenburg (CDA) en Buitenweg (Groen Links) aangenomen over de afhandeling van seksueel misbruik binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen. In deze motie constateren de Kamerleden:

- *dat er veel meldingen zijn van seksueel misbruik in de gemeenschap van Jehova's getuigen, maar dat deze meldingen om uiteenlopende redenen niet allemaal hebben geleid of zullen kunnen leiden tot aangiftes bij de politie;*
- *dat er aanwijzingen zijn dat de cultuur van geslotenheid in de gemeenschap van Jehova's getuigen er aan heeft bijgedragen dat veel binnenskamers is gebleven en dat dit systeem nog steeds niet de juiste waarborgen biedt om kinderen maximaal te beschermen tegen misbruik;*
- *dat het bestuur van de Jehova's getuigen niet bereid is mee te werken aan onderzoek naar het vermeend seksueel misbruik.*

Met het aannemen van deze motie (31015 nr. 154) verzoekt de Tweede Kamer de minister van Justitie en Veiligheid een onderzoek uit te laten voeren *'naar opgedane ervaringen door personen die onderdeel zijn (geweest) van de gemeenschap van Jehova's getuigen, met als doel om inzicht te krijgen in het mogelijk onderliggende patroon, de gebruikte (kerk)regels, gebruiken en structuren binnen de gemeenschap en de invloed die dit heeft op de aangiftebereidheid van deze personen.'*

Ook verzoekt de Tweede Kamer de regering*, 'te bewerkstelligen dat er een analyse wordt gemaakt naar de in andere landen reeds verrichte onderzoeken op het terrein van seksueel misbruik binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen en daarbij zo mogelijk aanbevelingen voor Nederland te formuleren.'*

Het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum (WODC), afdeling extern wetenschappelijke betrekkingen van het ministerie van Justitie en Veiligheid, heeft vervolgens onderzoekers van de Universiteit Utrecht gevraagd een onderzoek uit te voeren naar de omgang met seksueel misbruik binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen. De motie van de Tweede kamer vormt daarmee de aanleiding voor onderhavig onderzoek.

Dit onderzoek richt zich op de wijze waarop binnen de gemeenschap van de Jehova's getuigen omgegaan wordt met signalen van seksueel misbruik en de bereidheid van Jehova's getuigen tot het doen van aangifte van vermoede gevallen van misbruik. Ook wordt gekeken naar factoren die de aangiftebereidheid van Jehova's getuigen beïnvloeden. De onderliggende vraag daarbij is hoe de Nederlandse overheid en de gemeenschap van Jehova's getuigen ervoor kunnen zorgen dat de aangiftebereidheid binnen deze doelgroep wordt vergroot en dat de omgang met seksueel misbruik waar nodig wordt verbeterd. Daartoe is het van belang beter zicht te krijgen op de ervaringen omtrent seksueel misbruik binnen de Jehova's getuigen gemeenschap en de afhandeling daarvan. En om daarbij zicht te krijgen op de patronen, regels, gebruiken en structuren binnen de gemeenschap die mogelijk van invloed zijn op de omgang met (vermeend) seksueel misbruik en de aangiftebereidheid van slachtoffers.

1.2 DOEL EN VRAAGSTELLING

Naar aanleiding van de motie Van Nispen c.s. (31015 nr. 154) die op 3 juli 2018 in de Tweede Kamer is aangenomen, heeft het WODC in december 2018 aan USBO Advies van de Universiteit Utrecht opdracht gegeven om:

1. Onderzoek te doen naar de aangiftebereidheid inzake (vermeend) seksueel misbruik binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen in Nederland.
2. Antwoord te geven op de hoofdvraag *welke invloed de patronen, regels, gebruiken en structuren van de gemeenschap van de Jehova's getuigen in Nederland hebben op*
   (a) de omgang met (vermeend) seksueel misbruik en
   (b) de aangiftebereidheid van (vermeend) seksueel misbruik.

1.2.1 Doel

In haar offerteverzoek van 24 oktober 2018 vraagt het WODC om een onderzoek naar de factoren die invloed hebben op de aangiftebereidheid van (ex-)leden van gesloten gemeenschappen, in het bijzonder Jehova's getuigen in Nederland. Doel is om inzicht te krijgen in de patronen, gebruikte regels, gebruiken en structuren binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen ten aanzien van de omgang met (vermeend) seksueel misbruik, en aan de hand daarvan, zo mogelijk, aanbevelingen voor de Nederlandse overheid en de gemeenschap van Jehova's getuigen te formuleren.

Met ons onderzoek hebben we ons gericht op opgedane ervaringen met seksueel misbruik en de omgang daarmee door personen die onderdeel zijn (geweest) van de gemeenschap van Jehova's getuigen in Nederland. Dit onderzoek richt zich niet op waarheidsvinding, maar op de manier waarop er met meldingen van seksueel misbruik wordt omgegaan binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen in Nederland. Hiermee wordt inzicht verkregen in de onderliggende patronen, gebruikte (kerk)regels, gebruiken en structuren binnen de gemeenschap en de invloed die dit heeft op de aangiftebereidheid van deze personen. Bij de analyse van de bevindingen zijn de uitkomsten van eerder uitgevoerde (internationale) onderzoeken op het terrein van seksueel misbruik binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen betrokken. Het onderzoek leidt tot diverse aanbevelingen richting de Nederlandse overheid en de gemeenschap van Jehova's getuigen om tot verbetering van de huidige situatie te komen (zie Hoofdstuk 7).

1.2.2 Vraagstelling

De hoofdvraag die wij in dit onderzoek hanteren luidt:
Welke invloed hebben de patronen, regels, gebruiken en structuren van de gemeenschap van de Jehova's getuigen in Nederland op:

a. *de omgang met (vermeend) seksueel misbruik en*
b. *de aangiftebereidheid van (vermeend) seksueel misbruik?*

De hoofdvraag is uitgewerkt aan de hand van de volgende deelvragen:

1. *Welke patronen, regels, gebruiken en structuren zijn kenmerkend voor gesloten gemeenschappen en specifiek de gemeenschap van Jehova's getuigen?*
    a. *Op welke wijze beïnvloeden patronen, regels, gebruiken en structuren binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen in Nederland de omgang met seksueel misbruik?*
    b. *Op welke wijze beïnvloeden deze patronen, regels, gebruiken en structuren binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen in Nederland de aangiftebereidheid van seksueel misbruik?*
2. *Tot welke maatregelen hebben de reeds verrichte internationale onderzoeken op het terrein van seksueel misbruik binnen de Jehova's getuigen geleid en wat is bekend over het effect van deze maatregelen op de omgang met seksueel misbruik en de aangiftebereidheid?*
3. *Welke aanbevelingen kunnen op basis van het huidige onderzoek en de reeds verrichte (internationale) onderzoeken op het terrein van seksueel misbruik binnen gesloten gemeenschappen geformuleerd worden voor de Jehova's getuigen en de Nederlandse overheid?*

1.2.3 Gehanteerde definities

In dit onderzoek hanteren we diverse begrippen die we hieronder nader definiëren. Het gaat hierbij om de begrippen seksueel misbruik, gesloten gemeenschappen, de organisatiecultuur van gesloten gemeenschappen en het concept aangiftebereidheid. Bij de definiëring van het begrip aangiftebereidheid onderscheiden we meteen ook verschillende factoren die volgens de literatuur op deze aangiftebereidheid van invloed zijn.

1.2.3.1 Seksueel misbruik

Wanneer in dit onderzoek gesproken wordt over seksueel misbruik dan refereren we in de meeste gevallen aan misbruik van kinderen tot 16 jaar (in Nederland de 'legal age of consent' als het gaat om seksuele handelingen). Hierbij gaat het om alle seksuele handelingen.
Vanaf de leeftijd van 16 jaar wordt in de literatuur vaak gesproken over seksueel geweld. Bij kinderen onder de 16 jaar zijn alle seksuele handelingen onvrijwillig, omdat ze de 'legal age of consent' nog niet bereikt hebben. Vanaf die leeftijd moet er volgens de wet sprake zijn van dwang, bijvoorbeeld in de vorm van geweld of dreigen met geweld, om te kunnen spreken van onvrijwillige handelingen.

De respondenten en melders blijken de termen seksueel misbruik en seksueel geweld echter door elkaar te gebruiken. Zo refereren sommige respondenten ook aan seksueel misbruik wanneer het gaat over misbruik vanaf 16 jaar en ouder en refereren zij aan seksueel geweld bij onvrijwillige seksuele handelingen binnen een relatie. Onduidelijk is dan of er geweld aan te pas in gekomen.

1.2.3.2 Gesloten gemeenschappen

In lijn met Van Dam, Eshuis, Aarts en During (2005, p. 8) definiëren wij een gesloten gemeenschap als 'een groep mensen met een gezamenlijke identiteit die in hoge mate gesloten zijn voor de buitenwereld, bijvoorbeeld voor ideeën en personen van buiten de groep.' Kenmerkend voor gesloten gemeenschappen is dat zij hun normen en waarden genereren binnen de eigen gemeenschap, volgens een eigen logica (voor meer theoretische achtergrondinformatie over gesloten gemeenschappen, zie Sectie 6.2).

1.2.3.3 Cultuur binnen gesloten gemeenschappen

De regels, gebruiken en structuren van gesloten gemeenschappen, die wij in onze onderzoeksvraag bestuderen, komen allen samen in de (organisatie)cultuur van gesloten gemeenschappen. Onder (organisatie)cultuur verstaan wij de verzameling van normen, waarden en gedragsuitingen die gedeeld worden door de leden van de organisatie of gemeenschap en die deze leden aan elkaar en aan de organisatie bindt (Schein, 1990). Uit verschillende onderzoeken blijkt welke rol de sterk ontwikkelde organisatiecultuur binnen gesloten gemeenschappen speelt in het ontstaan van en omgaan met misstanden. Zo blijkt uit het rapport over sociale onveiligheid bij Defensie dat de geslotenheid van de organisatiecultuur een belangrijke rol speelt in het ontstaan van en soms inadequaat omgaan met meldingen van sociale onveiligheid, inclusief misbruik (Giebels e.a., 2018a).

De onderstaande box biedt informatie over de organisatie en de cultuur van de organisatie waar dit onderzoek zich op richt, de gemeenschap van Jehova's getuigen.

Box 1. Achtergrondinformatie over de gemeenschap van Jehova's getuigen

De gemeenschap van Jehova's getuigen is een christen-fundamentalistische eindtijdbeweging met een eigen logica, regels, normen en waarden die in zekere mate lijken af te wijken van het normen en waardenpatroon van de Nederlandse samenleving.

Jehova's getuigen geloven dat zij de ware religie hebben.[1] Zij weigeren om die reden oecumenische betrekkingen met andere religieuze kerkgenootschappen (Holden, 2002). Jehova's getuigen geloven dat de mensheid zich in de 'eindtijd' bevindt, de laatste fase voordat God ingrijpt. Alle niet-Jehova's getuigen zullen dan worden vernietigd. Daarom proberen Jehova's getuigen niet-gelovigen te overtuigen van hun geloof. Zij doen dit onder meer door van deur tot deur te gaan, waarbij de leden van de geloofsgemeenschap hun boodschap aan de hand van de Bijbel en publicaties van het Wachttorengenootschap verspreiden.

De Jehova's getuigen verkondigen de boodschap dat, hoewel er een groot aantal rechtvaardige mensen op aarde is, slechts 144.000 getuigen in de hemel terecht zullen komen (Holden, 2002) De overige Jehova's getuigen beërven het aards paradijs. Voor Jehova's getuigen is de Bijbel is de absolute bron van gezag en andere bronnen van gezag worden verworpen (Hoekstra, 1997).

Wereldwijd zijn er 8.579.909 Jehova's getuigen. De leden zijn verspreid over 240 landen.[2] In Nederland wonen 29.603 Jehova's getuigen.[3]

De gemeenschap van Jehova's getuigen kent de onderstaande **organisatiestructuur**:[4]

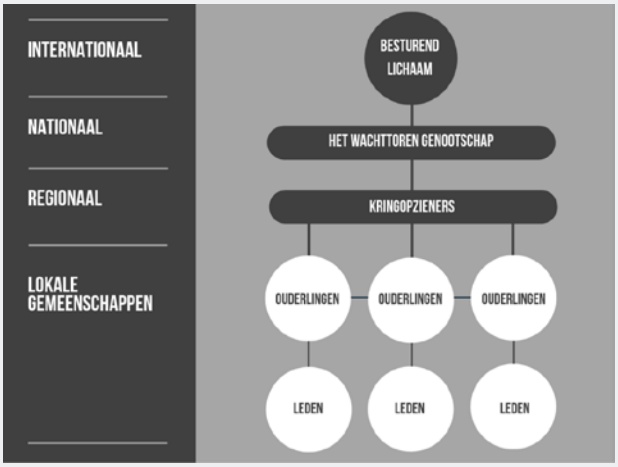

[1] Anoniem (2009) De Wachttoren 1-6-2009, Wachttoren-, Bijbel- en Traktaatgenootschap, New York, p.5

[2] https://www.jw.org/nl/jehovahs-getuigen/wereldwijd/

[3] https://www.jw.org/nl/jehovahs-getuigen/wereldwijd/NL/

[4] N.B. Binnen de organisatie mogen alleen mannen gezagsposities vervullen.

- *Het besturend lichaam* is het wereldwijde bestuur dat zetelt in New York (VS). Jehova's getuigen geloven dat Jehova de leden van het Besturend Lichaam kiest. Het bestaat uit 8 oudgediende mannen die als enige autoriteit bevoegd zijn om de geloofsleer te bepalen. Het bestuur verspreidt de richtlijnen op homogene wijze en gelijktijdig onder alle gemeenten, die zich daar op een identieke wijze naar richten (IACSSO, 2018b).
- Het *Wachttoren Genootschap* (Watch Tower Bible and Tract Society) is een non-profit organisatie die in 1884 is opgericht om de Jehova's getuigen wereldwijd te ondersteunen door onder meer het publiceren van Bijbels en Bijbelse lectuur.[5] Ook heeft dit genootschap een juridische afdeling waar ouderlingen advies kunnen inwinnen. Het Wachttoren Genootschap heeft haar hoofdkantoor in New York. In Emmen is het Nederlandse bijkantoor gevestigd.
- *Kringopzieners* bezoeken ongeveer 20 gemeenten (de "Kring") en brengen met elke gemeente twee keer per jaar een week door.[6] Zij houden zicht op hoe het op geestelijk gebied met de gemeenten gaat en vergaderen met ouderlingen en dienaren om de vorderingen van de gemeente te bespreken en advies te geven.
- De communicatie binnen een gemeente wordt verspreid door de *ouderlingen*, die de pastorale zorg dragen voor de volledige gemeente. In elke gemeente heeft een groep ouderlingen de leiding.[7]

Morele leefregels

- Het Wachttoren Genootschap schrijft voor dat Jehova's getuigen een moreel hoogstaand leven leiden en zich volledig houden aan wat als christelijk gedrag wordt beschouwd.
- Daartoe kent het Wachttoren Genootschap veel procedures. Een daarvan is geënt op Mattheüs 18:15-17: *"Wanneer voorts uw broeder een zonde begaat, ga zijn fout dan blootleggen tussen u en hem alleen. Indien hij naar u luistert, hebt gij uw broeder gewonnen. Luistert hij echter niet, neem dan nog één of twee met u, opdat uit de mond van twee of drie getuigen elke zaak bevestigd wordt. Indien hij naar hen niet luistert, spreek dan tot de gemeente. Indien hij zelfs niet naar de gemeente luistert, dan zij hij u net als een mens uit de natiën en als een belastinginner"*. De doeleinden hiervan zijn duidelijk: (a) de gemeente rein houden en (b) de kwaaddoener te doordringen van de noodzaak van oprecht berouw, met de bedoeling om herstel bij hem te bewerken.
- De 'zuiveringscode' van de Jehova's getuigen verbiedt onder meer bloedtransfusies, het vieren van kerstmis en onnodige associatie met mensen die niet lid zijn van de Jehova's gemeenschap (Holden, 2002). Jehova's getuigen stellen scherpe grenzen tussen henzelf en mensen die niet tot de gemeenschap behoren en beperken hun betrokkenheid bij de samenleving als geheel tot een minimum. Het Bestuurlijk Lichaam van de Wachttoren verbiedt het zijn leden om deel te nemen aan burgerlijke activiteiten (Holden, 2002). Volgens Holden (2002) zien de Jehova's getuigen de seculiere wereld als een plek van moreel verderf. De Jehova's getuigen beschouwen zich niet als deel van deze aardse wereld en weigeren daarom actief deel te nemen aan het burgerlijk bestuur (Hoekstra, 1997, p. 45). Wel zitten de kinderen van Jehova's getuigen meestentijds op reguliere scholen en werken de volwassen in wereldlijke beroepen.

[5] https://www.jw.org/nl/jehovahs-getuigen/faq/watchtower-society/

[6] https://www.jw.org/nl/bibliotheek/boeken/jehovahs-wil/kringopzieners/#?insight[search_id]=340d7775-730b-4476-bf0e-f8c6410e9364&insight[search_result_index]=0

[7] https://www.jw.org/nl/jehovahs-getuigen/faq/gemeenten-georganiseerd/

- Bovendien biedt de Jehova's getuige zijn hele leven aan God *'Jehova'* aan.[8] Het Wachttoren Genootschap vergt zoveel tijd en energie dat er voor andere sociale contacten weinig tijd overblijft.
- Iedere indicatie van disloyaliteit of het niet naleven van de principes kan leiden tot schorsing of uitsluiting, wat volgens de eigen overtuigingen weer kan leiden tot het risico om niet in het paradijs terecht te komen.
- Wanneer mensen zich bekeren tot het Wachttoren Genootschap, onderwerpen zij zich aan het gezag van de gemeenschap. In dat opzicht wordt het individu volgens Holden (2002) dus eigendom van de gemeenschap.
- Binnen de gemeenschap is daarnaast een eigen rechtssysteem van toepassing waarbinnen klachten of melding over (seksueel) misbruik intern afgehandeld worden.

Voor meer informatie ga naar: https://www.jw.org/nl/

1.2.3.4 Aangiftebereidheid

De politie, het Openbaar Ministerie (OM) en beleidsmakers vinden het belangrijk dat burgers, die slachtoffer zijn geworden van een strafbaar feit, daarvan melding maken en aangifte doen. Van een melding is sprake als een slachtoffer of zijn of haar vertegenwoordiger de politie informeert over het plaatsvinden van een misdrijf. De rol van de politie is voor het melden en de opvolging die daaraan wordt gegeven van groot belang. Na de eerste melding bij de politie vindt vaak een informatief gesprek plaats. Daarna krijgt het slachtoffer bedenktijd om te bepalen of hij/zij aangifte wil doen. In deze fase besluit een deel van melders inderdaad om geen aangifte te doen. Er wordt vaker gepleit om drempels die in het informatief gesprek worden opgeworpen te verlagen, zodat meer meldingen tot aangifte leiden.[9]

Onder aangiftebereidheid verstaan wij in dit onderzoek de bereidheid van (1) de slachtoffers zelf en/of (2) derden die misbruik signaleren of herkennen, om aangifte van het zedendelict[10] te doen. Wij maken hierbij expliciet het onderscheid tussen slachtoffers en derden, omdat het in het geval van seksueel kindermisbruik niet zonder meer evident is dat het slachtoffer (met name als het kinderen betreft) zelf of zelfstandig aangifte zal doen van het zedendelict.

[8] In het Engels taalgebruik van de gemeenschap: '*Jehovah*'.

[9] Zie onder andere pagina 306 van het rapport Op goede Grond van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel https://www.nationaalrapporteur.nl/publicaties/op-goede-grond/ In dit rapport constateert de Nationaal Rapporteur dat de drempel tot het doen van aangifte van seksueel geweld tegen kinderen hoog is. Eén van de factoren die hierbij een rol lijkt te spelen is het feit dat politie en Openbaar Ministerie relatief veel nadruk leggen op onjuiste aangiftes. In het artikel 'Het slachtoffer van seksueel geweld verklaar(d)(t)' worden kenmerken van aangiftes door tienermeisjes die volgens rechercheurs duiden op een onjuiste verklaring, geëvalueerd. De meeste hiervan blijken in werkelijkheid geen indicatie te hoeven te vormen van onjuistheid van de verklaring.

[10] Een zedendelict is een verzamelnaam voor verschillende strafbare feiten tegen de goede zeden of de openbare zedelijkheid. Gewoonlijk wordt er de seksuele zedelijkheid mee bedoeld, maar ook handelingen tegen de algemene zedelijkheid kunnen eronder vallen.

Het verhogen van de aangiftebereidheid van seksueel kindermisbruik in gesloten gemeenschappen is vanuit tenminste twee perspectieven relevant:

Allereerst is er het perspectief van het slachtoffer. Slachtoffers van seksueel misbruik vormen een kwetsbare groep in onze samenleving. Zij ervaren vaak enorme problemen in relaties binnen en buiten het gezin, in vriendschappen, op school en op het werk. Daarnaast gaan de gevolgen van misbruik verder dan problemen met relaties (Putnam, 2003).

De gevolgen van het misbruik zelf moeten overigens worden onderscheiden van de gevolgen van het niet melden. Omdat er nog steeds een taboe heerst op het bespreekbaar maken van seksueel misbruik, kunnen deze slachtoffers vaak hun verhaal niet kwijt. Dit is problematisch, omdat juist het praten over hetgeen er gebeurd is, positieve gevolgen heeft voor de ervaren erkenning (Ceelen, Dorn, Van Huis & Reijnders, 2016). Bovendien geeft het melden van seksueel misbruik de slachtoffers een gevoel van *'voice'*; zij hebben een stem in de afwikkeling van hun eigen proces, wat positieve gevolgen heeft voor hun verwerkingsproces (Malsch, 2004), de mate waarin zij zich serieus genomen voelen (Lahtinen, Laitila, Korkman & Ellonen, 2018). Verder is er een positief verband waargenomen tussen melden en het vertrouwen in de betrokken autoriteiten en het rechtssysteem (Van Dijck, 2018). Een hogere aangiftebereidheid is daarmee gekoppeld aan diverse positieve gevolgen in de zin dat slachtoffers zich meer erkend, gehoord en eerlijker behandeld zullen voelen.

Naast het perspectief van het slachtoffer is er ook het rechtsstatelijke perspectief (Fitzgerald & Collinsworth, 2008). In een democratische rechtsstaat hebben slachtoffers van zedendelicten recht op een eerlijk proces conform artikel 6 EVRM. Deze delicten dienen daarom niet louter worden afgedaan met interne rechtspraak. Natuurlijk is er veel te zeggen voor interne rechtssystemen die goed functioneren. Deze hebben een belangrijke filterfunctie voor onze overheidsrechtspraak, omdat een groot aantal overtredingen met interne regels en alternatieve wijzen van conflictoplossing naar ieders tevredenheid kan worden afgedaan. Echter, interne rechtssystemen mogen nooit boven de wet staan. Uiteindelijk is er het Nederlands rechtssysteem dat in geval van wetsovertredingen moet prevaleren. Dit is in het bijzonder van belang wanneer er geen externe mogelijkheid tot hoger beroep is.

1.2.4 Factoren die aangiftebereidheid van zedenmisdrijven beïnvloeden

Het slachtoffer (of de ouders van het slachtoffer in het geval van minderjarige kinderen) maakt zelf de keus om wel of geen aangifte te doen. Er zijn allerlei redenen om te twijfelen over aangifte doen van seksueel misbruik. Verschillende factoren worden in verband gebracht met aangiftebereidheid. In de literatuur worden diverse determinanten van aangiftebereidheid gevonden op delict, slachtoffer- en omgevingsniveau. Deze onderstaande criteria worden in het onderhavige onderzoek als mogelijke determinanten van aangiftebereidheid onderzocht.

Zo spelen onder meer de onderstaande overwegingen van het slachtoffer een rol. Psychologische criteria die mogelijk van invloed zijn op aangiftebereidheid (behoefte aan vergelding, schuldgevoel,

schaamte, sociale normen van naasten) zijn zelden of nooit onderzocht (Van de Weijer & Bernasco, 2016).

Goudriaan beschrijft onder meer de volgende aspecten op slachtofferniveau die van belang zijn voor de aangiftebereidheid. Zo blijken slachtoffers die ouder zijn significant meer aangiftebereid te zijn dan jongere slachtoffers. Vanaf 60 jaar neemt de aangiftebereidheid weer wat af. Slachtoffers die de politie als meer competent percipiëren blijken meer aangiftebereid dan degenen die een minder positief beeld hebben van de politie. Slachtoffers die hun dader kennen zijn volgens Goudriaan et al. (2004) meer aangiftebereid dan slachtoffers die hun daders niet kennen. Daarbij gaat het over aangiftebereidheid in het algemeen, dus wanneer gekeken wordt naar verschillende misdrijven. Bij seksuele misdrijven lijkt een omgekeerde relatie gevonden te worden. Zo is het voor kinderen die binnen hun familie misbruikt zijn moeilijker dan voor kinderen die buiten hun familie misbruikt zijn om met dit misbruik naar buiten te treden. Ook duurt het langer voordat ze hiermee naar buiten treden (Goodman-Brown et al., 2003).

Wanneer kinderen seksueel geweld bewust openbaar maken, dan gaat het vaak om de wat oudere, schoolgaande kinderen.[11] Bij misbruik van jonge kinderen speelt mee dat de slachtoffers nog niet de kennis en het normenkader beschikken om te bevatten dat de seksuele handelingen fout zijn (Goodman-Brown et al., 2003). Het gevolg kan zijn dat ze hun ervaringen niet delen met volwassenen. Daarbij beschikken plegers vaak over erg effectieve strategieën om onthulling te voorkomen, bijvoorbeeld door het slachtoffer te laten geloven dat niemand hem/haar ooit zal geloven of dat het slachtoffer en de pleger naar de gevangenis zullen gaan als het ooit uit zal komen. Oudere kinderen beschikken over meer cognitieve vaardigheden om seksueel geweld bewust openbaar te maken, in tegenstelling tot jonge kinderen. Dit blijkt ook uit Kindertelefoondata waaruit naar voren komt dat kinderen op de middelbare school vaker praten over seksueel geweld dan kinderen op de basisschool (acht tot en met elf jaar).[12]

Verder is de omgeving van groot belang op de aangiftebereidheid. Vindt het slachtoffer bijvoorbeeld ondersteuning in een sociaal netwerk? Uit verschillende onderzoeken blijkt dat een positieve houding t.a.v. aangifte uit de omgeving van groot belang is voor de aangiftebereidheid (b.v. De Haas, 2012; Van de Weijer & Bernasco, 2016). Goudriaan et al. (2004, p. 964) schrijven verder dat de directe ervaring met de politie of indirecte ervaring via familie, bekenden, de pers of een andere bron van belang is voor het beeld dat slachtoffers hebben van de politie. Wanneer deze ervaringen positief zijn dan draagt dit bij aan het beeld dat de politie competent is en dat verhoogt de aangiftebereidheid.

[11] https://www.nationaalrapporteur.nl/binaries/nationaal-rapporteur.op-goede-grond.de-aanpak-van-seksueel-geweld-tegen-kinderen.2014_tcm23-34727.pdf

[12] https://www.nationaalrapporteur.nl/binaries/nationaal-rapporteur.op-goede-grond.de-aanpak-van-seksueel-geweld-tegen-kinderen.2014_tcm23-34727.pdf

De sterke mate van zelforganisatie en eigen organisatiecultuur van gesloten gemeenschappen kunnen dan ook duidelijke gevolgen hebben voor de bereidheid van leden binnen deze gemeenschap om naar buiten te treden en voor de bereidheid om aangifte te doen over mogelijke misstanden.

1.3 ONDERZOEKSAANPAK OP HOOFDLIJNEN

1.3.1 Gehanteerde onderzoeksstappen

In deze sectie beschrijven we op hoofdlijnen de aanpak van ons onderzoek. De meer specifieke aanpak van elk onderdeel van het onderzoek wordt telkens beschreven aan het begin van die hoofdstukken of secties waarin de betreffende bevindingen beschreven worden.

In ons onderzoek hebben we op de volgende wijzen **empirische data** (ervaringen van Jehova's getuigen en ex-Jehova's getuigen) verzameld:

1. De hoofdvraag en deelvragen zijn eerst en vooral beantwoord door middel van een inventarisatie van opgedane ervaringen van personen die onderdeel zijn of zijn geweest van de gemeenschap van Jehova's getuigen. Centraal in onze onderzoeksopzet stond hierbij het **elektronisch contactpunt** voor Jehova's getuigen en voormalig Jehova's getuigen. Hier kon anoniem melding gedaan worden van ervaringen met seksueel misbruik binnen de gemeenschap.

   Voor de inrichting van het elektronisch contactpunt is geput uit de ervaringen rondom een soortgelijk contactpunt opgedaan bij recent uitgevoerd onderzoek over sociale (on)veiligheid onder Defensiepersoneel (Giebels e.a., 2018a).

   Op ons contactpunt konden Jehova's getuigen en ex-Jehova's getuigen tussen 6 maart en 1 juni 2019 gevallen van seksueel misbruik en de behandeling daarvan in vertrouwen melden. Het contactpunt bood mensen de kans om in alle rust melding te doen van wat er was voorgevallen en hun ervaringen te delen met de onderzoekers. Uit eerder onderzoek weten we dat het bijkomend effect hiervan is dat melders zich hierdoor gehoord voelen (Giebels e.a., 2018a).

   De kwantitatieve en kwalitatieve data afkomstig van het contactpunt (gecombineerd met de overige wijzen van dataverzameling) hebben geleid tot een stevige inkijk in de wijze waarop omgegaan wordt met seksueel misbruik binnen de Jehova's getuigen gemeenschap. Hoofdstuk 2 geeft een nadere beschrijving van de gehanteerde aanpak van het contactpunt en de deelnemers. Hoofdstuk 3 gaat in op de ervaringen van de deelnemende Jehova's getuigen en ex-Jehova's getuigen met seksueel misbruik en de afhandeling daarvan zoals gedeeld met de onderzoekers via het elektronisch contactpunt.

2. Daarnaast zijn **diepteinterviews met 10 Jehova's getuigen en ex- Jehova's getuigen** afgenomen die direct of indirect te maken hebben gehad met seksueel misbruik en de afhandeling daarvan binnen de Jehova's getuigen gemeenschap. Deze respondenten hebben zich via het contactpunt of anderszins bij ons bekend gemaakt. In Hoofdstuk 4 staat een nadere beschrijving van de selectie van respondenten en hun ervaringen.

3. Verder is **het bestuur van de Jehova's getuigen Nederland** geïnterviewd. Hierbij was ook een lid van het Amerikaanse bestuur aanwezig. Ook is **het bestuur van de stichting Reclaimed Voices** geïnterviewd. Deze belangenorganisatie zet zich in voor de slachtoffers van seksueel misbruik onder Jehova's getuigen. De bevindingen van beide gesprekken zijn beschreven in Hoofdstuk 5.

4. Op verzoek van de onderzoekers heeft het bestuur van de Jehova's getuigen Nederland de onderzoekers de mogelijkheid geboden tot **inzage in een lokaal registratiedossier** waar onder meer gevallen van seksueel misbruik in worden geregistreerd. Deze inzage vond plaats in een Koninkrijkszaal waar de onderzoekers ontvangen werden door drie leden van het bestuur van de Jehova's getuigen Nederland en twee ouderlingen van de betreffende Koninkrijkszaal. De beschrijving van dit bezoek staat eveneens beschreven in Hoofdstuk 5.

5. Naast deze inventarisatie van ervaringen hebben de onderzoekers de **literatuur** geraadpleegd om zicht te krijgen op de recente ontwikkelingen en inzichten rondom aangiftebereidheid en gesloten gemeenschappen. Deze inzichten staan beschreven in Hoofdstuk 6. Voor het literatuuronderzoek is gebruik gemaakt van:

   (a) Beschikbare wetenschappelijke literatuur en beleidsdocumenten over (i) seksueel misbruik, (ii) gesloten gemeenschappen en hun regels, structuren en idealen, (iii) organisatieculturen en cultuurverandering (iv) aangiftebereidheid bij zedendelicten en specifiek aangiftebereidheid onder minderjarige slachtoffers.

   (b) Onderzoeksrapporten naar het melden van andersoortige delicten (zoals huiselijk geweld) in allerlei soorten gesloten gemeenschappen (zoals de orthodox protestantse gemeenschap, de Rooms-Katholieke gemeenschap en Defensie).

   (c) Eerder uitgevoerde onderzoeken naar seksueel misbruik binnen gesloten religieuze organisaties, waaronder de Jehova-gemeenschap, ten behoeve van de duiding van de opgehaalde empirische data zijn. Het gaat hierbij om:
   - het onderzoek uitgevoerd door de Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse in Australië;[13]

[13] https://www.childabuseroyalcommission.gov.au/sites/default/files/final_report_-_volume_16_religious_institutions_book_3_0.pdf

- het onderzoek uitgevoerd door de Charity Commission in Engeland en Wales;[14]
- het onderzoek van Informatie- en Advies Centrum inzake Schadelijke Sektarische Organisaties (IACSSO) in België.[15]

6. Op het speciaal voor de communicatie rondom dit onderzoek ingestelde **e-mailadres contactpuntjehovasgetuigen@uu.nl** ontvingen de onderzoekers informatie van enkele (ex-) leden van de Jehova's getuigen gemeenschap. Dit betrof voornamelijk essays en artikelen over het onderzoeksonderwerp. Deze documenten zijn bestudeerd en als een vorm van toetsing gelegd naast de bevindingen afkomstig uit de bovenstaande onderzoekstappen.

7. Tot slot heeft het onderzoeksteam in diverse fasen van het onderzoek overleg gehad met de **begeleidingscommissie**, die was samengesteld door het WODC ten behoeve van de advisering van de onderzoekers en de kritische reflectie op (tussentijdse) resultaten. (Zie Bijlage 1 voor de samenstelling van de begeleidingscommissie).

1.3.2 Omgang met verkregen materiaal

Voor aanvang van het onderzoek is toestemming gevraagd en gekregen van de ethische toetsingscommissie van de Faculteit Recht, Economie, Bestuur en Organisatie van de Universiteit Utrecht. In het kader van de privacywetgeving die per mei 2018 is ingegaan, is voorafgaand aan het empirische onderzoek een Privacy Impact Assessment (PIA) opgesteld. Zowel de Functionaris Gegevensbescherming van het WODC als de Functionaris Gegevensbescherming van de Universiteit Utrecht hebben de PIA ingezien en goedgekeurd. De met het elektronisch contactpunt verkregen gegevens zijn opgeslagen op een beveiligde netwerkschijf en met encryptie versleuteld. Alleen de onderzoekers betrokken bij het onderzoek konden de data met een wachtwoord ontsleutelen en inzien. Personen die hun ervaringen via het elektronisch contactpunt hebben gedeeld, zijn geïnformeerd over het feit dat hun informatie vertrouwelijk wordt behandeld en dat hun persoonsgegevens niet met de gemeenschap van Jehova's getuigen of andere derden worden gedeeld. Ook is aan hen medegedeeld wat het doel van het onderzoek is en wat er met de data zou gebeuren.

Respondenten dienden hun vrijwillige deelname (zogenoemd *informed consent*) aan te geven voordat zij verder konden met het invullen van de vragenlijst. Respondenten gaven hiermee toestemming aan de onderzoekers om de bevindingen afkomstig van de vragenlijst/het interview op geanonimiseerde wijze te kunnen gebruiken ten behoeve van het onderzoek. Tijdens de mondelinge interviews gaven de onderzoekers mondelinge toelichting op het te houden interview en vroegen en kregen we mondeling toestemming voor het interview.

[14] https://www.gov.uk/government/publications/manchester-new-moston-congregation-of-jehovahs-witnesses-inquiry-report/manchester-new-moston-congregation-of-jehovahs-witnesses.

[15] http://www.iacsso.be/54K3713001.pdf

Op de website en voorafgaand aan de elektronische vragenlijst is benadrukt dat de onderzoekers zelf geen individuele meldingen van seksueel misbruik verwerken en dat respondenten met het delen van informatie via het contactpunt geen officiële melding maken. Hun werd geadviseerd contact op te nemen met de politie, indien zij melding wilden maken van een strafbaar feit.

Van de interviews is gedurende het gesprek een verslag gemaakt. Deze verslagen zijn eveneens opgeslagen op de beveiligde netwerkschijf en met encryptie versleuteld. De namen van de respondenten zijn niet in de betreffende verslagen vermeld. De verslagen zijn genummerd en de bijbehorende namen zijn in een apart document opgeslagen. De verslagen waren alleen voor de onderzoekers in te zien. Alle bij het onderzoek betrokken onderzoekers met toegang tot de versleutelde data hebben een door het WODC opgestelde geheimhoudingsverklaring getekend.

Binnen drie maanden na openbaarmaking van dit eindrapport zullen alle persoonlijke documentaties en digitale aan personen te relateren gegevens vernietigd worden. Deze keuze is gebaseerd op de sterk persoonlijke en gevoelige aard van de verstrekte informatie en is in lijn met de AVG, die stelt dat persoonsgegevens niet langer bewaard mogen worden dan noodzakelijk is voor het verwezenlijken van doeleinden waarvoor de gegevens verzameld worden.

1.4 LEESWIJZER

In dit rapport worden de bevindingen in antwoord op de eerder geformuleerde onderzoeksvragen beschreven. De vragen worden beantwoord aan de hand van:

- een beschrijving en analyse van de kwantitatieve gegevens verkregen via het elektronisch contactpunt (Hoofdstuk 2);
- een beschrijving en analyse van de ervaringen omtrent seksueel misbruik en de afhandeling daarvan binnen de Jehova's getuigen gemeenschap verkregen via het elektronisch meldpunt (Hoofdstuk 3);
- een beschrijving en analyse van de interviews gehouden met Jehova's getuigen en ex-Jehova's getuigen omtrent seksueel misbruik en de afhandeling daarvan binnen de Jehova's getuigen gemeenschap (Hoofdstuk 4);
- een beschrijving en analyse van de bevindingen afkomstig van de gesprekken met het bestuur van de Jehova's getuigen, met het bestuur van de stichting Reclaimed Voices en van het bezoek aan een Koninkrijkszaal om het lokale registratiedossier in te zien (Hoofdstuk 5);
- een duiding van de eerder beschreven empirische data op basis van een analyse van eerder verricht onderzoek naar gesloten gemeenschappen in het algemeen en de gemeenschap van Jehova's getuigen in het bijzonder. Hierbij worden de eerder verrichte internationale onderzoeken op het terrein van seksueel misbruik binnen de Jehova's getuigen gemeenschap en het effect van genomen maatregelen op de omgang met seksueel misbruik en aangiftebereidheid betrokken. Daarnaast worden de onderzoeken naar seksueel misbruik binnen de Rooms Katholieke kerk en de jeugdzorg en de sociale onveiligheid binnen defensie betrokken (Hoofdstuk 6).

We ronden het rapport af met conclusies en aanbevelingen op basis van de beschreven bevindingen (Hoofdstuk 7). In dat afsluitende hoofdstuk worden de uiteindelijke antwoorden op de onderzoeksvragen bijeengebracht en worden aanbevelingen geformuleerd richting de Nederlandse overheid en de gemeenschap van Jehova’s getuigen om tot verbetering van de huidige situatie te komen. Ook staan in dit hoofdstuk aandachtspunten opgenomen ten behoeve van vervolgonderzoek.

We merken op dat wij in ons rapport de Tweede Kamermotie volgen die de aanleiding van dit onderzoek vormt. Hiermee volgen we de officiële Nederlandse spelling zoals weergegeven in het Groene Boekje van de Nederlandse Taalunie. We schrijven daarom in dit rapport over 'Jehova's getuigen' en dus 'Jehova' zonder 'h' op het einde. De spelling binnen de gemeenschap gebruikt veelal de Amerikaanse spelling, dus 'Jehovah' met een 'h' op het einde, en wijkt daarmee af van de officiële Nederlandstalige spelling die wij in dit rapport volgen. Wanneer wij letterlijk citeren uit externe bronnen die 'Jehovah' schrijven dan hebben we dit in het citaat zo laten staan.

Verder gaat het overal waar wij schrijven over daders en slachtoffers om vermeende daders en vermeende slachtoffers. En daar waar wij schrijven over misbruik gaat het om vermeend misbruik. Dit omdat we niet hebben kunnen nagaan of het misbruik daadwerkelijk heeft plaatsgevonden. Wij doen in dit onderzoek immers niet aan waarheidsvinding. Doel van ons onderzoek was hoe er met meldingen van seksueel misbruik door de gemeenschap van Jehova's getuigen volgens de respondenten wordt omgegaan.

2 Contactpunt: aanpak en deelnemers

2.1 INLEIDING

Om dicht bij de feitelijke ervaringen van slachtoffers te blijven is ervoor gekozen de onderzoeksdeelnemers zoveel mogelijk in hun eigen woorden ervaringen met ons te laten delen. Daartoe is een website ingericht waarin de deelnemers, na te hebben aangegeven vrijwillig deel te willen nemen aan het onderzoek, een vragenlijst voorgelegd kregen waarin naast gesloten vragen, veel open vragen zijn gesteld over de ervaringen met seksueel misbruik binnen de Jehova's getuigen gemeenschap en de omgang daarmee door de gemeenschap.

Er is voor een website gekozen omdat we met deze aanpak in een project over sociale (on)veiligheid onder Defensiepersoneel goede ervaringen hebben opgedaan (Giebels e.a., 2018a). Er is gekozen voor het inzetten van veel open vragen omdat de ervaring leert dat respondenten die niet gewend zijn aan deelname aan empirisch onderzoek het beantwoorden van dergelijke vragen relatief makkelijk vinden (Ansems, Van den Bos & Mak, 2019; Boeije, 2010). De indruk is dat slachtoffers van misbruik en degenen die over het slachtofferschap van anderen aan ons rapporteerden inderdaad goed uit de voeten konden met deze onderzoeksaanpak.

We beschrijven in dit hoofdstuk de onderzoeksaanpak van het contactpuntonderzoek (Sectie 2.2), de onderzoeksdeelnemers (Sectie 2.3), de aantallen bij ons gerapporteerde ervaringen met misbruik en de omgang ermee (Sectie 2.4) en de conclusies die uit het kwantitatieve gedeelte van het contactpuntonderzoek volgen (Sectie 2.5). In Hoofdstuk 3 bespreken we de ervaringen met seksueel misbruik die de onderzoeksdeelnemers via de open vragen op het contactpunt met ons deelden.

2.2 ONDERZOEKSAANPAK

Voor dit onderzoek naar seksueel misbruik binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen is, zoals gezegd, een elektronisch contactpunt ingericht. Dit contactpunt was ondergebracht op de website van de Universiteit Utrecht (https://www.uu.nl/organisatie/departement-bestuurs-en-organisatiewetenschap/contactpunt-onderzoek-jehovas-getuigen). Op deze website werd ook achtergrondinformatie over het onderzoek gegeven. Het elektronisch contactpunt was te benaderen gedurende een periode van bijna 3 maanden (van 6 maart tot 1 juni 2019). De achtergrondinformatie van het onderzoek bleef ook na dat moment beschikbaar.

Wanneer mensen de link naar het contactpunt volgden, werd hun uitgelegd dat de Universiteit Utrecht, naar aanleiding van een motie van de Tweede Kamer, een onafhankelijk onderzoek was gestart naar ervaringen met seksueel misbruik binnen de Nederlandse Jehova's getuigen gemeenschap. Aangegeven werd dat, onder meer via de website van het contactpunt, onderzocht zou worden op welke wijze omgegaan is met personen die binnen de gemeenschap melding deden van seksueel misbruik. Verder werd aangegeven dat Jehova's getuigen en ex-Jehova's getuigen hun ervaringen met de onderzoekers konden delen over seksueel misbruik binnen de gemeenschap. Daarbij werd benadrukt dat dit eigen ervaringen konden zijn, maar ook informatie over het seksueel misbruik dat iemand anders had meegemaakt.

Voorts is benadrukt dat de commissie op zoek was naar diverse soorten ervaringen, dus niet alleen negatieve ervaringen maar ook positieve ervaringen over bijvoorbeeld de afhandeling of nazorg van een voorval. Ook is uitgelegd dat de data veilig worden opgeslagen, dat alle informatie vertrouwelijk wordt behandeld en dat persoonsgegevens niet gedeeld worden met de gemeenschap van Jehova's getuigen, het Ministerie van Justitie en Veiligheid of andere partijen. Tevens is uitgelegd dat de data anoniem geanalyseerd en gerapporteerd zouden worden.

Ook is aangegeven dat het maken van een melding via dit contactpunt geen officiële melding is van een strafbaar feit en dat wanneer men melding wilde doen van een strafbaar feit men contact op kon nemen met de politie. Verder is vermeld dat mensen terecht konden bij Slachtofferhulp Nederland voor hulp met of na het doen van een melding. Met Slachtofferhulp Nederland zijn hier voor openstelling van het contactpunt afspraken over gemaakt.

Na de uitleg over het onderzoek, werd instemming met vrijwillige deelname (*informed consent*) gevraagd aan deelnemers alvorens zij de vragenlijst konden invullen. Voor een overzicht van de volledige vragenlijst, inclusief introductietekst, zie Bijlage 2.

De vragenlijst was onderverdeeld in vier delen. Het eerste deel ging over het misbruik. Hierbij werd onderscheid gemaakt tussen ervaringen die de respondent zelf had ervaren en ervaringen die iemand anders waren overkomen. Het tweede deel ging over de plegers en eventuele getuigen van het misbruik. In het derde deel vroegen we naar de reactie op het misbruik binnen de gemeenschap. Tenslotte gingen in het vierde deel de vragen over de eventuele melding bij de politie. De vragenlijst werd afgesloten met enkele demografische vragen, onder meer over het lidmaatschap van de onderzoeksdeelnemers bij de Jehova's gemeenschap. Aan het eind van deze vragenlijst kregen deelnemers de vraag of zij zouden openstaan voor deelname aan een verdiepend interview over hun melding. Indien zij dit wilden, werd hen gevraagd contactgegevens achter te laten, zodat wij contact op konden nemen. Deze contactgegevens zijn opgeslagen in een apart bestand, dat niet gekoppeld was aan de vragenlijst.

Het elektronische contactpunt is op verschillende wijzen expliciet onder de aandacht gebracht van mogelijke belanghebbenden. Om bekendheid te geven aan het contactpunt is bij de opening van het contactpunt een persbericht verstuurd dat geplaatst is op de website van de Universiteit Utrecht en verspreid via het ANP. Diverse media hebben aandacht besteed aan het onderzoek en aan het

contactpunt. Dit betreft onder meer het Algemeen Dagblad, BNR, NRC, NOS.nl, Nu.nl, RTL Nieuws, RTV Drenthe en Trouw. Wanneer wij door media werden benaderd, hebben wij bij aanvang van het onderzoek korte interviews over het contactpunt gegeven om zodoende aandacht te geven aan het contactpunt en ons onderzoek. Dit heeft bijgedragen aan een grotere bekendheid van het contactpunt bij potentiële onderzoeksdeelnemers. Dit was ook duidelijk zichtbaar in de toename van het aantal meldingen dat binnenkwam op het contactpunt nadat er media-aandacht voor het onderzoek en het contactpunt was geweest.

Daarnaast heeft het bestuur van Jehova's getuigen Nederland aandacht geschonken aan de opening van het contactpunt door een brief te sturen naar alle gemeentes. Deze brief werd voorgelezen tijdens een algemene bijeenkomst in de Koninkrijkszalen. In deze brief stond het volgende:

> *Geliefde broeders en zusters,*
>
> *In opdracht van het Ministerie van Justitie en Veiligheid voert de Universiteit van Utrecht een onderzoek uit naar de manier waarop Jehovah's getuigen reageren op beschuldigingen van seksueel kindermisbruik. Dit omvat ook de manier waarop ouderlingen steun bieden aan slachtoffers van misbruik, en hun familieleden. Als jij zelf slachtoffer van kindermisbruik bent, of iemand kent die slachtoffer is, en een vragenlijst voor dit onderzoek zou willen invullen, dan kun je dat vinden op de website van de Universiteit Utrecht (https://www.uu.nl/organisatie/departement-bestuurs-en-organisatiewetenschap/contactpunt-onderzoek-jehovas-getuigen).*
>
> *Natuurlijk is deelname aan dit onderzoek een persoonlijke keus. Toch hopen we dat de Universiteit Utrecht hierdoor nauwkeurige en evenwichtige informatie zal ontvangen over de manier hoe onze organisatie reageert op misbruik, dat zowel een weerzinwekkende zonde als een misdrijf is. Deze mededeling zal op het mededelingenbord worden gehangen.*
>
> *Onze hartelijke groeten.*
>
> *Jullie broeders, Christelijke Gemeente van Jehovah's getuigen.*

Ook de Stichting Reclaimed Voices heeft haar leden en geïnteresseerden via het internet op de hoogte gebracht van het onderzoek en het contactpunt. En op Twitter en LinkedIn hebben verschillende individuen hun sociale netwerk opgeroepen om mee te doen aan het onderzoek op het contactpunt.

2.3 ONDERZOEKSDEELNEMERS

In het onderzoek is ervoor gekozen om deelnemers een uitgebreide reeks van vragen voor te leggen om goed zicht te krijgen op de ervaringen. Zoals te zien is in Figuur 1, nam het aantal personen dat de vragen invulde af naarmate de vragenlijst vorderde. Gezien de kwetsbaarheid van de materie, hebben we er bovendien voor gekozen om het beantwoorden van de vragen niet verplicht te maken. Respondenten konden dus op ieder moment besluiten om niet verder te gaan met het invullen van de vragenlijst.

Vragen over de demografische achtergrond van respondenten zijn aan het einde van de vragenlijst gesteld. Daar is bewust voor gekozen, zodat respondenten niet al aan het begin van de vragenlijst werden afgeschrikt met de vraag om persoonlijke informatie te delen. Dit betekent echter ook dat lang niet alle deelnemers deze vragen ingevuld hebben. Het gevolg is dat we geen volledig overzicht hebben van alle personen die aan het onderzoek op het contactpunt hebben meegewerkt.

In dit rapport zijn wel alle vergaarde data verwerkt, dus ook de data uit vragenlijsten die niet tot het einde toe ingevuld zijn. Dat betekent dat we veelal percentages zullen vermelden, waarbij 100% het totaal aantal melders is dat die specifieke vraag heeft ingevuld. Het absolute aantal melders kan daarbij dus verschillen. De absolute aantallen zullen daar waar relevant in de tekst vermeld worden.

Een groot aantal respondenten nam deel aan ons contactpunt en beantwoordde (een deel van) de vragen. Dit maakte het mogelijk om robuuste uitspraken te kunnen doen over de ervaren omgang met seksueel misbruik binnen de gemeenschap van Jehova’s getuigen. Dit gezegd hebbende, dient de lezer ook uitdrukkelijk rekening te houden met het feit dat sommige vragen niet door iedereen zijn ingevuld.

Zoals te zien is in Figuur 1, heeft een aanzienlijk aantal personen op de link naar het contactpunt geklikt (*N* = 1444). Het is waarschijnlijk dat een deel van deze mensen uit interesse of nieuwsgierigheid op de link van de website heeft geklikt. Daarnaast heeft een aantal onderzoeksdeelnemers wellicht meerdere malen op de link geklikt.

Van het totaal aantal mensen dat de website heeft bezocht, hebben 945 mensen aangegeven deel te willen nemen aan het onderzoek. Zij hebben toegestemd met deelname aan het onderzoek. Maar ondanks dat deze personen hun *informed consent* voor het onderzoek hebben gegeven, kan er zich onder deze 945 personen alsnog een mengeling van daadwerkelijke onderzoeksdeelnemers en anderszins geïnteresseerden bevinden.

In totaal hebben 751 personen ervaringen van seksueel misbruik op het contactpunt met ons gedeeld. Dit betrof 292 persoonlijke ervaringen met misbruik en 459 ervaringen van misbruik die iemand anders was overkomen.

We tekenen aan dat het voor kan komen dat ervaringen die anderen zijn overkomen, kunnen overlappen met ervaringen die mensen zelf hebben ondergaan, of dat verschillende deelnemers over dezelfde ervaring van een ander hebben gerapporteerd. Hoewel wij deze mogelijkheid niet kunnen uitsluiten, zijn we tijdens het analyseren van de data geen signalen tegengekomen die hierop duiden.

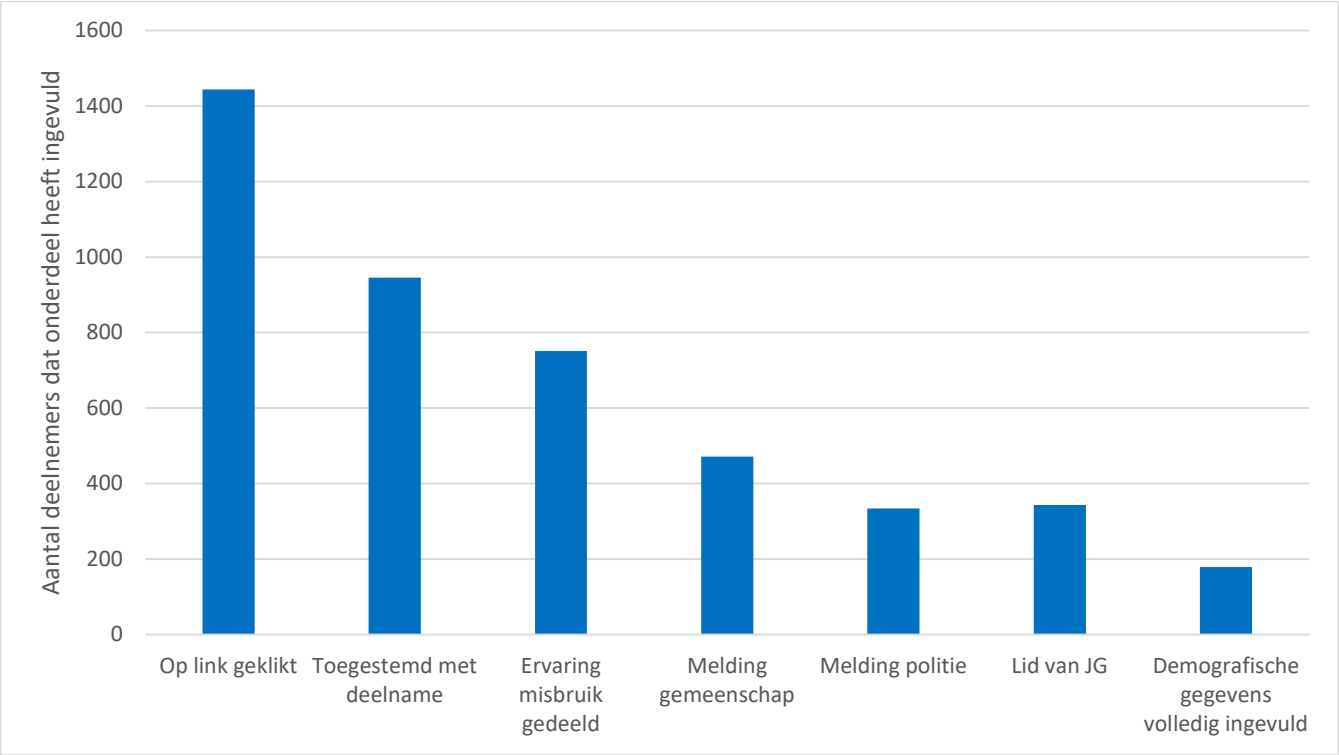

Figuur 1. Overzicht van het aantal melders op diverse punten in de vragenlijst

Vervolgens beantwoordden in totaal 471 deelnemers de vraag of de ervaring was gemeld binnen de gemeenschap en 334 deelnemers beantwoordden de vragen of zij de ervaringen met misbruik hadden gemeld bij de politie en of er daarbij ook aangifte was gedaan.

Op de vraag of men nog lid was van de Jehova's getuigen gemeenschap, antwoordden 164 onderzoeksdeelnemers bevestigend (48%) en 179 ontkennend (52%).

Van de onderzoeksdeelnemers gaf 56% aan vrouw te zijn (*N* = 187) en 44% was man (*N* = 146).

De gemiddelde leeftijd van de onderzoeksdeelnemers was 49 jaar. De leeftijd van de deelnemers varieert tussen de 18 en 79 jaar. In totaal vulden 321 deelnemers hun leeftijd in.

Relatief weinig deelnemers hebben, zoals gezegd, de demografische vragen ingevuld (*N* = 179). Naar onze indruk komt dit onder meer doordat de vragenlijst een gevoelig onderwerp betrof, deze vragen aan het eind van de vragenlijst gesteld werden en de demografische gegevens niet direct relevant waren voor de gerapporteerde ervaringen. In het vervolg van deze rapportage zullen wij de relatief kleine aantallen van respondenten met volledig ingevulde achtergrondgegevens niet nader uitsplitsen.

2.4 HET MISBRUIK EN DE OMGANG ERMEE IN AANTALLEN

In Hoofdstuk 3 gaan we nader in op de beschreven ervaringen met betrekking tot het misbruik. In deze sectie beschrijven we de aantallen over het misbruik zoals de onderzoeksdeelnemers dat met ons gedeeld hebben.

Het misbruik kwam in 84% van de gevallen meer dan eens voor. Zowel mensen die over eigen ervaringen rapporteerden (*N* = 214) als personen die over de ervaringen van anderen rapporteerden (*N* = 208) gaven aan dat het in de meerderheid van de gevallen misbruik was dat meermaals voorkwam. Tabel 1 geeft de aantallen respondenten weer.

Tabel 1. Hoe vaak vond het misbruik plaats?

Misbruik	Bij onderzoeksdeelnemer zelf (*N* = 214)	Bij iemand anders (*N* = 208)	Totaal (*N* = 422)
Eenmalig	16%	16%	16%
Meerdere malen	84%	84%	84%

Het misbruik was in veruit de meeste gevallen gestopt op het moment dat de melding gedaan werd. Tabel 2 geeft dit weer. De meeste deelnemers hebben dus een ervaring gedeeld over misbruik dat heeft plaatsgevonden in het verleden.

Concreet maken de data uit Tabel 2 ook duidelijk dat 7 respondenten op het moment waarop ze deelnamen aan ons onderzoek nog steeds zelf seksueel misbruik meemaakten, en 2 onderzoeksdeelnemers rapporteerden over seksueel misbruik dat nog steeds doorging bij andere personen.

Tabel 2. Percentage respondenten bij wie het misbruik inmiddels is gestopt

Misbruik	Bij onderzoeksdeelnemer zelf (*N*= 202)	Bij iemand anders (*N* = 198)	Totaal (N = 400)
Gestopt	96%	99%	98%
Niet gestopt	4%	1%	2%

Figuur 2 laat de percentages respondenten zien en het tijdsvak waarover zij misbruik van hen zelf of van anderen rapporteren. Tabel 3 laat de aantallen respondenten in deze tijdsvakken zien.

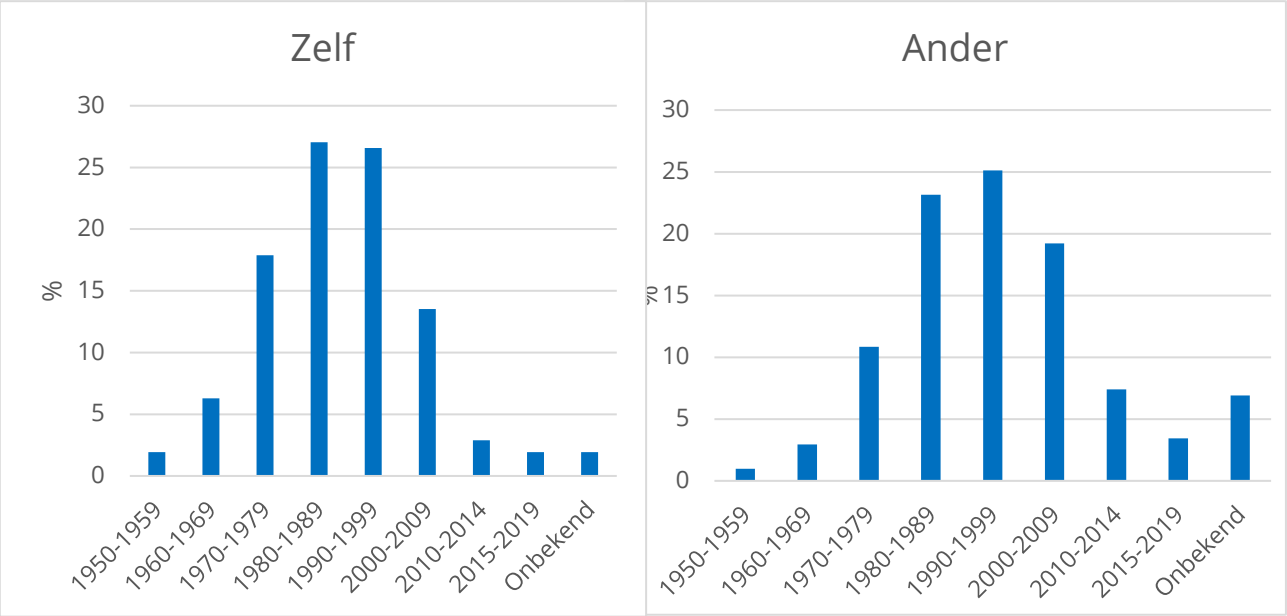

Figuur 2. Percentages respondenten en de periode waarover zij misbruik bij zichzelf of anderen rapporteren

Tabel 3. Aantallen respondenten en de periode waarover zij misbruik bij zichzelf of anderen rapporteren

Misbruik van	1950-1959	1960-1969	1970-1979	1980-1989	1990-1999	2000-2009	2010-2014	2015-2019	Onbekend
Zelf (*N* = 207)	4	13	37	56	55	28	6	4	4
Ander (*N* = 203)	2	6	22	47	51	39	15	7	14
Totaal (*N* = 410)	6	19	59	103	106	67	21	11	18

Figuur 2 en Tabel 3 maken duidelijk dat de meeste ervaringen gaan over misbruik in de periodes 1980-1989 en 1990-1999.

Recente zaken sinds 2010 zijn relatief weinig gerapporteerd (in totaal 32 keer in de tijdsperiode 2010 tot 2019). Dat er minder ervaringen gedeeld zijn over de laatste tien jaar kan meerdere oorzaken hebben. Het kan zo zijn dat het aantal misbruikgevallen binnen de gemeenschap de laatste tien jaar is afgenomen. Het kan ook betekenen dat de gemeenschap van Jehova's getuigen in de laatste tien jaar beter is omgegaan met meldingen van misbruik. Maar het kan er ook op wijzen dat slachtoffers van recenter misbruik (nog) niet in staat waren een melding te doen. Voor kindermisbruik geldt dat dit vaak pas op wat latere leeftijd gemeld wordt (zie Sectie 1.2.4).

Uit de kwalitatieve data (ervaringen in eigen woorden) die we zullen bespreken in Hoofdstuk 3 en de interviews met slachtoffers in Hoofdstuk 4 blijkt inderdaad dat het vaak een tijd duurt voordat mensen over misbruik durven en kunnen rapporteren.

De daders waren veelal directe familieleden van het slachtoffer. Het misbruik vond in veel gevallen binnen de gezinssituatie plaats (*N* = 124). Daarnaast waren geloofsgenoten (*N* = 96) en indirecte familieleden (*N* = 56) vaker daders. We merken op dat soms uit het gegeven antwoord op deze vraag niet kon worden afgeleid in welke categorie de veronderstelde dader viel. In een aanzienlijk deel van de gedeelde ervaringen was er sprake van meerdere daders en/of slachtoffers (*N* = 42).

Figuur 3 geeft een overzicht van de relatie tussen de dader en het slachtoffer. Hierbij is de meest voorkomende categorie van daders die onze onderzoeksdeelnemers aangaven rood gekleurd.

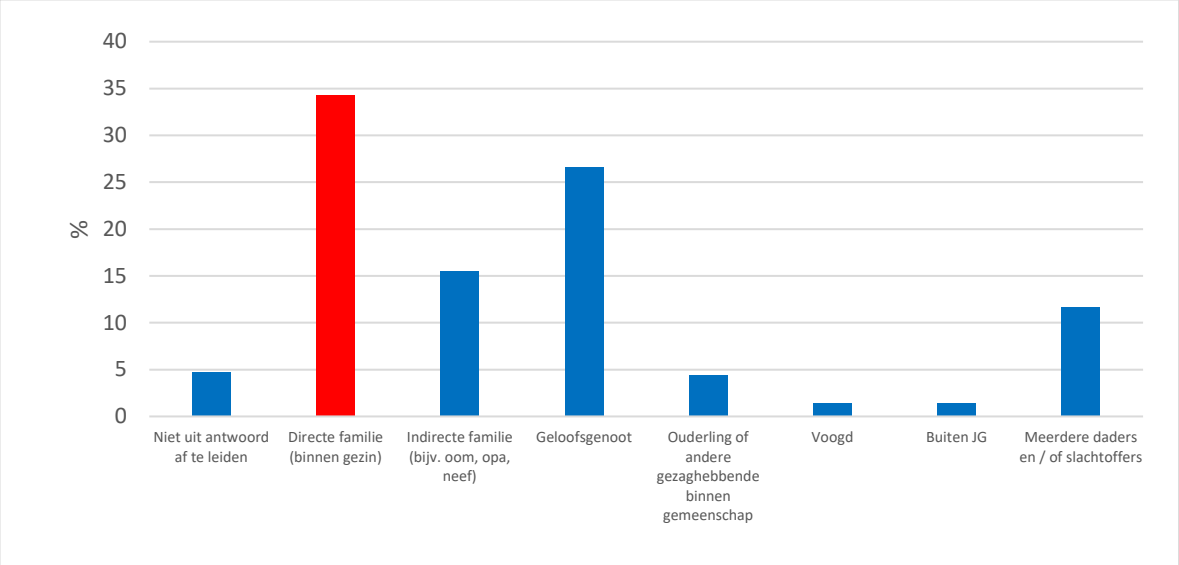

Figuur 3. Overzicht van relatie dader-slachtoffer

Het feit dat het meeste misbruik plaatsvond binnen het eigen gezin is opvallend, onder meer omdat in een steekproef uitgevoerd onder de brede Nederlandse populatie naar voren komt dat daders in de meeste gevallen bekenden zijn, maar meestal niet uit het eigen gezin (De Haas, 2012).

Op de vraag of de ervaringen met misbruik zijn gemeld binnen de Jehova's gemeenschap, gaf 80% (*N* = 375) van het aantal deelnemers dat deze vraag invulde (*N* = 471) aan dat zij dit gedaan hebben. 20% heeft geen melding gedaan binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen (*N* = 96). In Figuur 4 wordt een overzicht gegeven van de percentages meldingen binnen de gemeenschap en bij de politie.

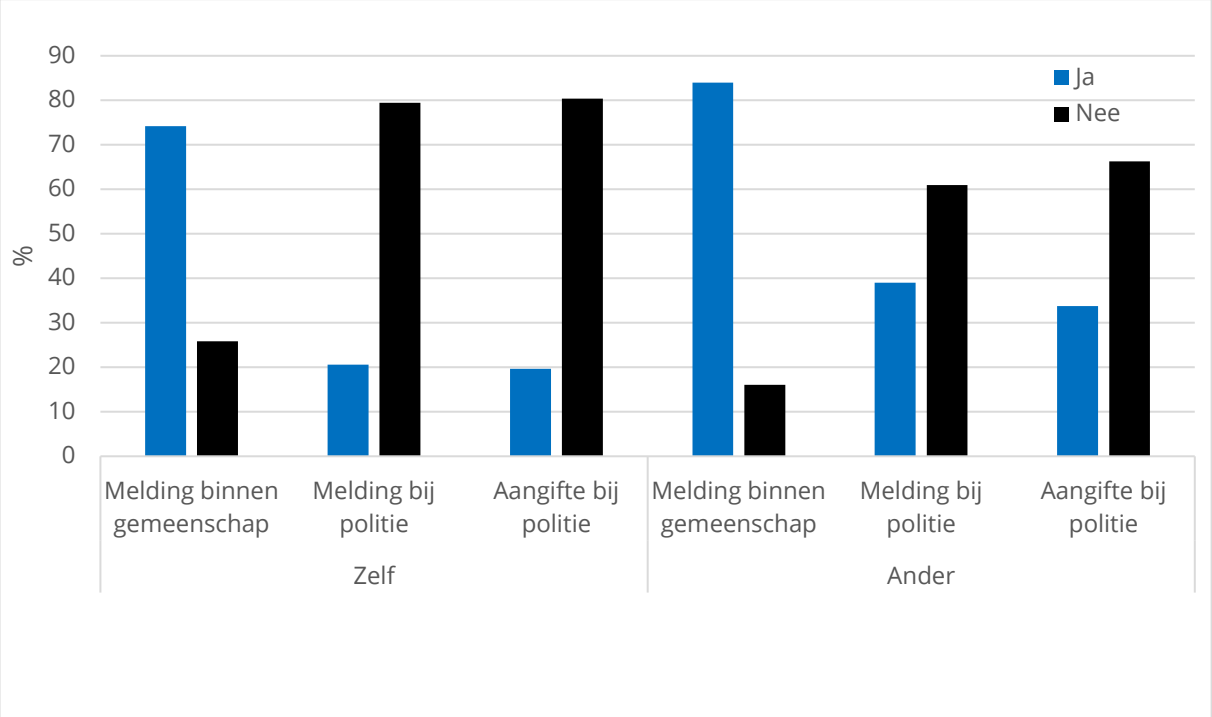

Figuur 4. Overzicht van meldingen binnen gemeenschap en bij politie

30% van de onderzoeksdeelnemers geeft aan het misbruik ook gemeld te hebben bij de politie (*N* = 99) en 70% van de respondenten heeft dit niet gedaan (*N* = 235). Opvallend is dus dat veel ervaringen van misbruik wel binnen de gemeenschap worden gemeld, maar dat de stap naar de politie veelal niet wordt genomen.

Bij zaken die bij de politie aangekaart werden, wordt onderscheid gemaakt tussen het doen van een melding en het doen van aangifte. Wie een melding doet, stelt de politie op de hoogte van de situatie. Wie aangifte doet, verzoekt om strafvervolging. Meldingen en aangiftes bij de politie komen in onze steekproef regelmatig voor (30% resp. 27%), maar de meerderheid van de respondenten zag hiervan af.

Het percentage meldingen en aangiftes bij de politie is hoog wanneer we dit vergelijken met het percentage van alle zedendelicten in Nederland dat bij de politie gemeld wordt (9%). Eén derde daarvan (3%) doet uiteindelijk aangifte.[16] Het vergelijken van de percentages (27% versus 3%) is echter lastig omdat wij kijken naar een specifiek deel van de populatie van Jehova's getuigen en ex-Jehova's getuigen, namelijk degenen die de stap hebben genomen om aan ons onderzoek deel te nemen. We hebben geen zicht op het percentage zedendelicten binnen deze populatie die hebben geleid tot aangifte bij de politie.

[16] https://www.nationaalrapporteur.nl/binaries/nationaal-rapporteur.op-goede-grond.de-aanpak-van-seksueel-geweld-tegen-kinderen.2014_tcm23-34727.pdf

Vermeld kan nog worden dat respondenten die thans nog lid zijn van de gemeenschap van Jehova's getuigen iets vaker aangifte bij de politie rapporteren (31%) dan respondenten die thans geen lid meer zijn van de gemeenschap (22%). Deze bevindingen zijn echter gebaseerd op relatief kleine aantallen respondenten (namelijk 153 leden en 169 ex-leden) dus moeten met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

In het grootste deel van de gevallen (80%) werd na het misbruik melding gedaan binnen de gemeenschap. Zoals Figuur 5 aangeeft werd meestal melding gedaan bij een functionaris binnen de gemeente; gewoonlijk betrof dit een of meerdere ouderlingen. Daarnaast werd in sommige gevallen een gemeentelid (een broeder of zuster) in vertrouwen genomen of werd het misbruik juist gemeld bij functionarissen die boven de gemeente stonden, zoals Kringopzieners.[17]

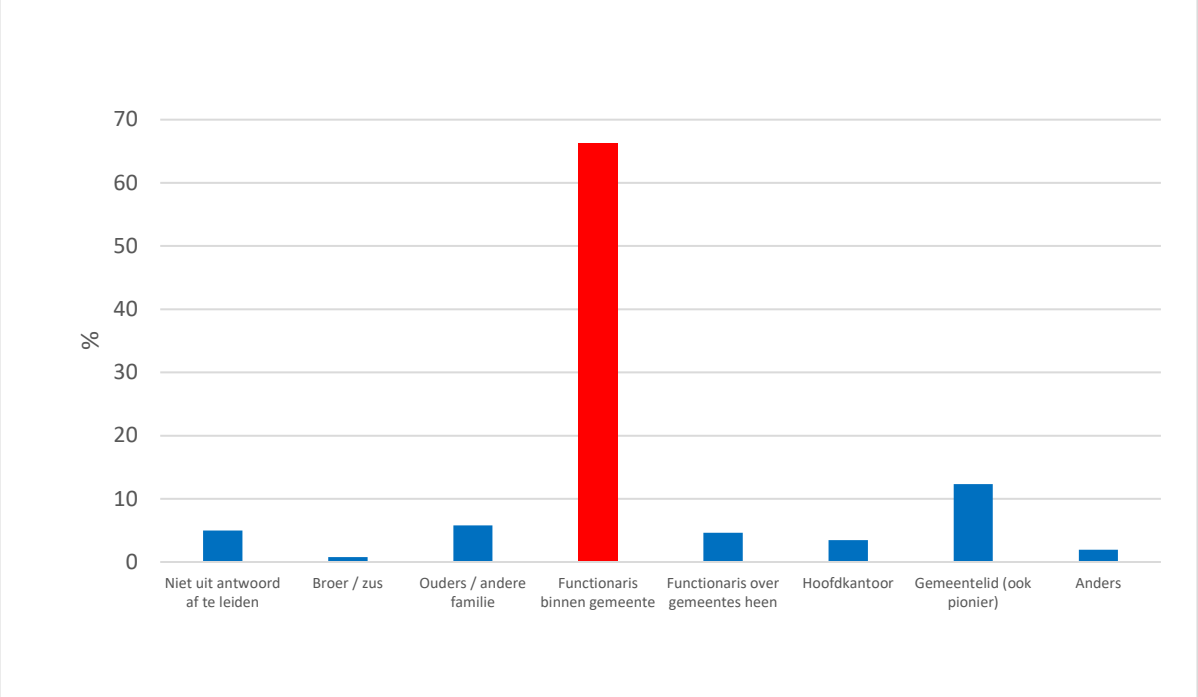

Figuur 5. Overzicht van rol van persoon bij wie melding gedaan is

2.5 CONCLUSIES

- In totaal waren er 945 onderzoeksdeelnemers die middels het afgeven van een informed consent hebben aangegeven aan het onderzoek via het contactpunt te willen deelnemen. Hiervan hebben 751 deelnemers eigen ervaringen (39%) of ervaringen van anderen (61%) over seksueel misbruik in de gemeenschap van Jehova's getuigen gedeeld. Dit betekent concreet dat 292 respondenten persoonlijke ervaringen met seksueel misbruik

[17] Soms kon de rol van de persoon bij wie melding gedaan is op meerdere manieren gekwalificeerd worden. In die gevallen is de primaire rol gecategoriseerd. Wanneer gerapporteerd wordt dat er bij meerdere personen melding gedaan is, is degene met de hoogste functie gecategoriseerd.

rapporteerden en dat 459 respondenten ervaringen van anderen met seksueel misbruik binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen hebben gemeld.

- De grote meerderheid van de respondenten (80%) heeft het misbruik gemeld binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen. Meldingen (30%) en aangiftes (27%) bij de politie komen minder vaak voor.
- De meeste gerapporteerde ervaringen gaan over misbruik in de periode 1980-1999.
- De daders waren veelal directe familieleden van het slachtoffer. Het misbruik vond vaak binnen de gezinssituatie plaats.
- Recente zaken (sinds 2010) werden relatief weinig gerapporteerd. Dit kan komen doordat het aantal misbruikgevallen binnen de gemeenschap de laatste tien jaar is afgenomen en/of dat de gemeenschap van Jehova's getuigen in de laatste tien jaar beter is omgegaan met meldingen van misbruik. Het kan er ook op wijzen dat slachtoffers van recenter misbruik (nog) niet in staat waren een melding te doen, bijvoorbeeld omdat het enige tijd duurt voordat (veelal jonge) mensen over misbruik durven en kunnen rapporteren. Dit lijkt ook uit de ervaringen zoals beschreven in de hoofdstukken 3 en 4 naar voren te komen.
- Relatief weinig melders (*N*= 179) hebben alle vragen tot en met de demografische vragen ingevuld. Hier dient rekening mee te worden gehouden bij de interpretatie van de hier gerapporteerde bevindingen. Rekening moet ook worden gehouden met de zelfrapportages over wat respondenten aangeven te hebben meegemaakt. Op deze en andere zaken wordt in de aanbevelingen voor toekomstig wetenschappelijk vervolgonderzoek in Hoofdstuk 7 nader ingegaan.

3 Ervaringen gedeeld via het contactpunt

3.1 INLEIDING

Na de beschrijving in Hoofdstuk 2 van de opzet van het contactpunt, de onderzoeksdeelnemers en het misbruik en de omgang ermee in aantallen, worden nu de ervaringen van de deelnemers met de afhandeling van hun meldingen beschreven.

We hebben hiertoe aan onderzoeksdeelnemers gevraagd om in rapportcijfers uit te drukken hoe tevreden zij zijn met de omgang met hun melding door de gemeenschap van Jehova's getuigen en (indien van toepassing) door de politie. Sectie 3.2 beschrijft die rapportcijfers.

Daarna laten we in Sectie 3.3 de slachtoffers en andere deelnemers aan het woord en beschrijven we hoe zij in hun eigen woorden het ervaren misbruik omschrijven, Sectie 3.4 beschrijft verschillende ervaringen met betrekking tot de afhandeling van seksueel misbruik. Sectie 3.5 geeft onze belangrijkste conclusies over deze ervaringen weer.

3.2 RAPPORTCIJFERS GEGEVEN VOOR AFHANDELING

Rapportcijfers zijn voor veel deelnemers aan empirisch onderzoek een goede manier om met precisie aan te geven hoe zij ergens over oordelen. Wij hebben van dit inzicht gebruik gemaakt en de onderzoeksdeelnemers via het contactpunt gevraagd diverse rapportcijfers te geven voor de omgang met hun melding binnen de gemeenschap van Jehova’s getuigen en de omgang met hun melding door de politie.

3.2.1 Omgang door gemeenschap van Jehova's getuigen met melding over eigen ervaring

Wij vroegen de onderzoeksdeelnemers een rapportcijfer van 1 (zeer slecht) tot 10 (uitstekend) te geven over hun mate van tevredenheid met de manier waarop de Jehova's getuigen gemeenschap is omgegaan met de melding over hun eigen ervaring.

118 personen, die over hun eigen ervaring rapporteerden, hebben deze vraag beantwoord. Er werden rapportcijfers uitgedeeld van 1 tot en met 10. Het gemiddelde rapportcijfer was een 3.3. Het meest gegeven (modale) rapportcijfer was een 1. 57% van de respondenten die deze vraag hebben beantwoord gaf een 1. Driekwart van de respondenten (75%) gaf een onvoldoende aan de behandeling door de gemeenschap en een kwart (25%) een voldoende.

Figuur 6 geeft een overzicht van de uitgedeelde rapportcijfers. Hierbij is het meest voorkomende rapportcijfer rood gekleurd:

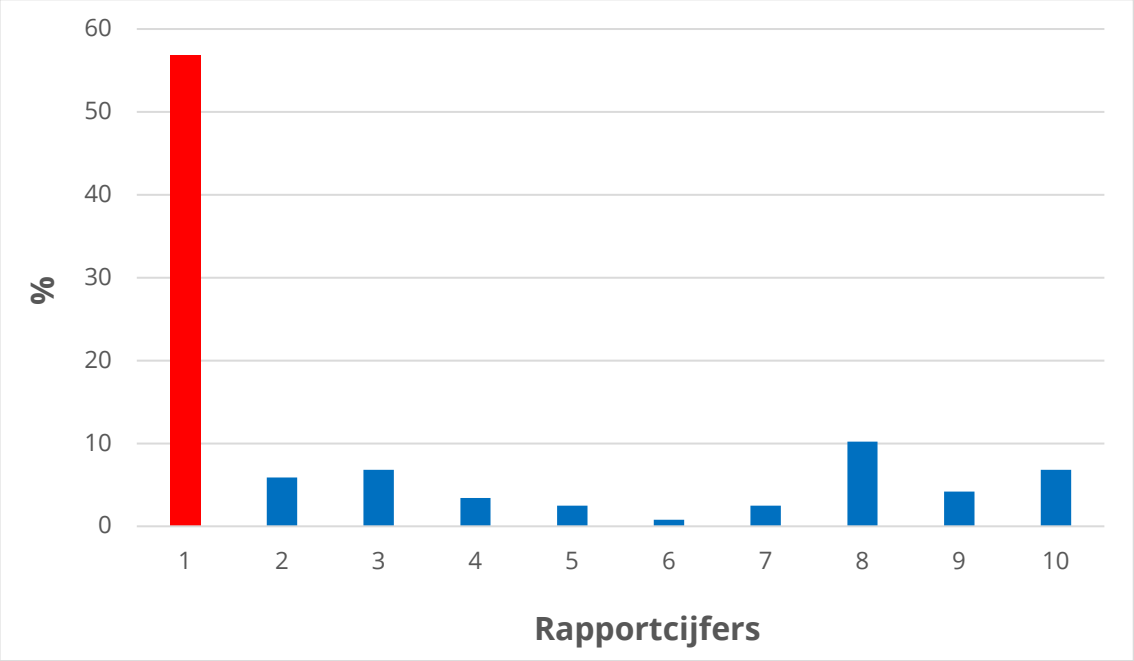

Figuur 6. Rapportcijfers omgang door gemeenschap Jehova's getuigen met melding over eigen ervaring (N = 118, Gemiddelde rapportcijfer: 3.3)

Personen die op het moment van invullen van de vragenlijst nog lid waren van de gemeenschap van Jehova's getuigen gaven voor deze vraag een aanzienlijk hoger rapportcijfer dan respondenten die ten tijde van de vragenlijst niet meer lid waren van de gemeenschap. Leden gaven gemiddeld een 5.8 terwijl ex-leden gemiddeld een 1.5 gaven. Deze cijfers verschillen statistisch significant van elkaar.[18]

Kortom, leden gaven gemiddeld een krappe voldoende terwijl personen die inmiddels niet meer lid waren van de gemeenschap een zware onvoldoende toekenden aan hoe hun melding door de gemeenschap was behandeld.

[18] $F(1, 114) = 87.14$, $p < .001$, $\eta_p^2 = .43$.

3.2.2 Omgang door de politie met melding of aangifte over eigen ervaring

Personen die over hun eigen ervaring melding of aangifte deden bij de politie vroegen wij eveneens om een rapportcijfer van 1 (zeer slecht) tot 10 (uitstekend) toe geven over hoe tevreden zij zijn met de manier waarop de politie is omgegaan met de melding of aangifte.[19]

38 personen, die over hun eigen ervaring rapporteerden, beantwoorden deze vraag. Er werden rapportcijfers uitgedeeld van 1 tot en met 10. Het gemiddelde gegeven rapportcijfer was een 6.4. Het meest voorkomende (modale) rapportcijfer was een 10. 18% van de respondenten die deze vraag beantwoorden gaf een 10. 63% van de deelnemers gaf een voldoende en 37% een onvoldoende aan de behandeling door de politie.

Figuur 7 geeft een overzicht van de uitgedeelde rapportcijfers. Hierbij is het meest voorkomende rapportcijfer rood gekleurd:

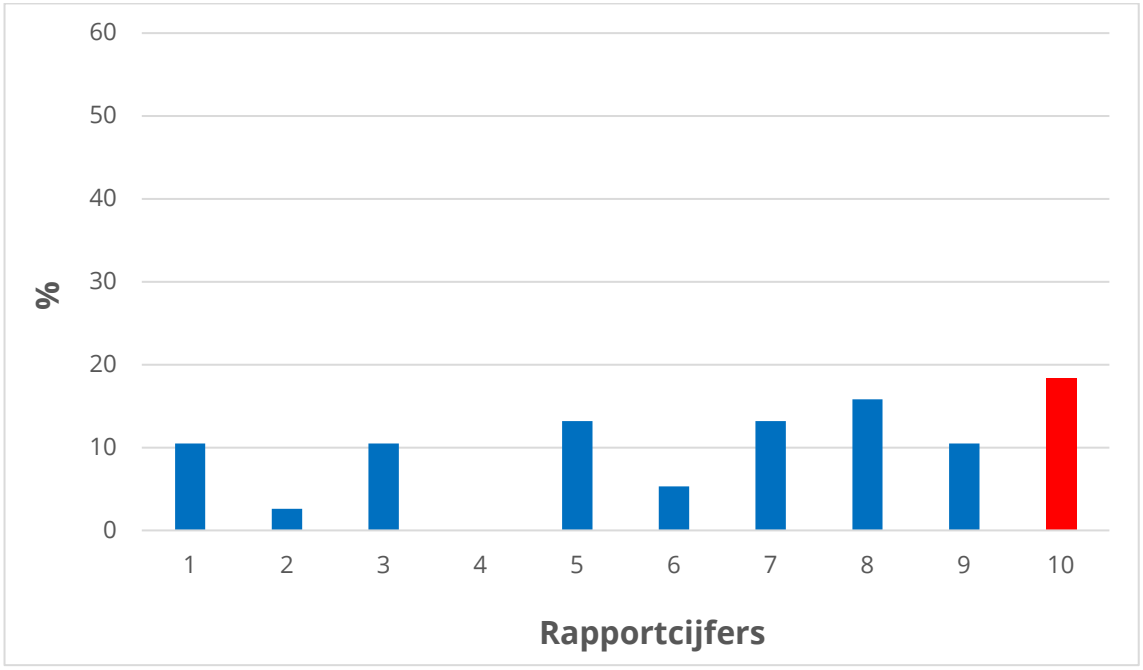

Figuur 7. Rapportcijfers omgang door de politie met melding of aangifte over eigen ervaring. (N = 38, Gemiddelde rapportcijfer: 6.4)

Jehova's getuigen gaven een iets hoger rapportcijfer (7.1) voor het optreden van de politie dan ex-Jehova's getuigen (6.2). Deze cijfers verschillen echter statistisch niet significant van elkaar.[20] Kortom, beide groepen respondenten gaven een voldoende aan de politie voor de afhandeling van hun melding of aangifte.

[19] Indien zowel een melding als een aangifte was gedaan bij de politie dan werd gevraagd naar het rapportcijfer over de aangifte.

[20] $F(1, 35) = 0.92$, $p = .345$, $\eta_p^2 = .03$.

Verder is het belangrijk te constateren dat een grote meerderheid van de respondenten die melding deed binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen negatief is over de behandeling door de gemeenschap (Figuur 6), terwijl een (kleine) meerderheid van de deelnemers die melding deed bij de politie juist positief is over de behandeling door de politie (Figuur 7).

3.2.3 Omgang door Jehova's getuigen gemeenschap met melding over andermans ervaring

Ook onderzoeksdeelnemers, die binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen melding maakten over ervaringen van anderen, werd gevraagd een rapportcijfer hiervoor te geven. Zij werden eveneens gevraagd rapportcijfer van 1 (zeer slecht) tot 10 (uitstekend) toe te kennen over de mate van tevredenheid met de manier waarop de Jehova's getuigen gemeenschap is omgegaan met de melding.

143 mensen hebben deze vraag beantwoord. Er werden rapportcijfers uitgedeeld van 1 tot en met 10. Het gemiddelde rapportcijfer dat werd gegeven was een 5.3. Het meest gegeven (modale) rapportcijfer was een 1. 33% va de respondenten die deze vraag hebben beantwoord gaf een 1. De helft van de onderzoeksdeelnemers (49%) gaf een onvoldoende aan hoe de misbruikzaak was afgehandeld door de gemeenschap van Jehova's getuigen en de andere helft (51%) gaf een voldoende.

Figuur 8 geeft een overzicht van de uitgedeelde rapportcijfers. Hierbij is het meest voorkomende rapportcijfer rood gekleurd:

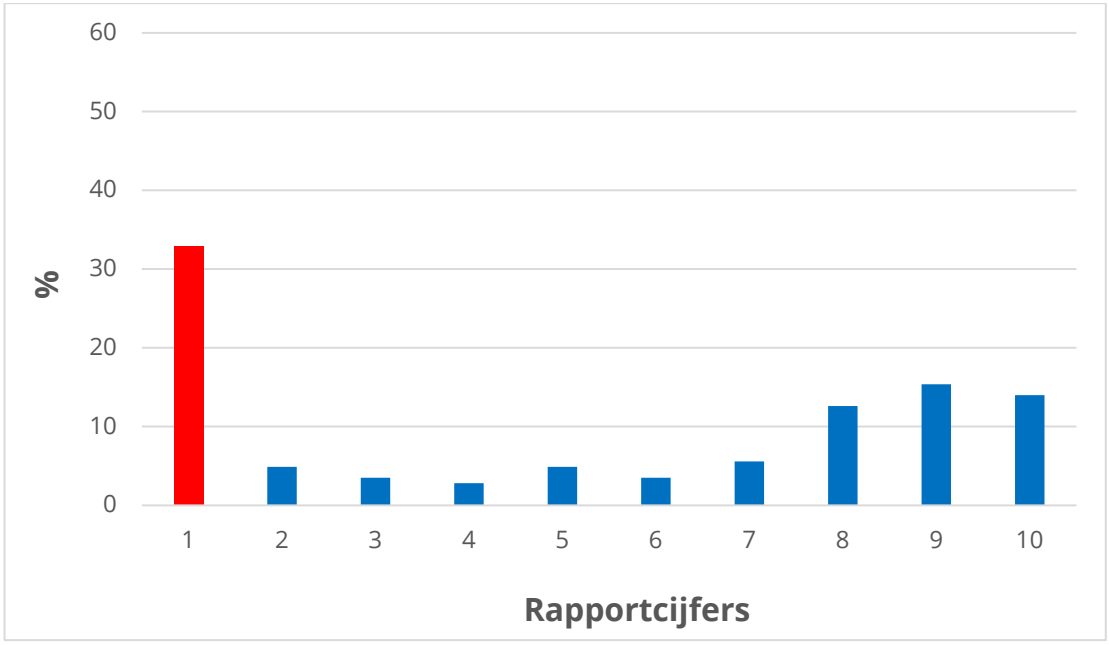

Figuur 8. Rapportcijfers omgang door gemeenschap Jehova's getuigen met melding over ervaring van anderen. (N = 143, Gemiddelde rapportcijfer: 5.3)

Personen die op het moment van invullen van de vragenlijst nog lid waren van de gemeenschap van Jehova's getuigen gaven een aanzienlijk hoger rapportcijfer (7.3) dan respondenten die ten tijde van de vragenlijst niet meer lid waren van de gemeenschap (1.6). Deze cijfers verschillen statistisch significant van elkaar.[21]

Kortom, Jehova's getuigen gaven gemiddeld een ruime voldoende terwijl ex- Jehova's getuigen een zware onvoldoende toekenden aan de wijze waarop de melding over anderen door de gemeenschap was behandeld.

3.2.4 Waardering omgang door de politie met melding of aangifte over andermans ervaring

We vroegen de deelnemers, die over de ervaring van anderen rapporteerden, een rapportcijfer van 1 (zeer slecht) tot 10 (uitstekend) te geven over de mate van tevredenheid over de manier waarop de politie is omgegaan met de melding of aangifte.[22]
57 personen hebben deze vraag beantwoord. Er werden rapportcijfers uitgedeeld van 1 tot en met 10. Het gemiddelde rapportcijfer dat werd gegeven was een 6.6. Het meest voorkomende (modale) rapportcijfer dat werd gegeven was een 8. 28% van de respondenten gaf een 8. 72% van de onderzoeksdeelnemers gaf een voldoende voor de behandeling door de politie van de melding of de aangifte. Zij kenden in 28% van de gevallen een onvoldoende toe.

Figuur 9 geeft een overzicht van de gegeven rapportcijfers. Hierbij is het meest voorkomende rapportcijfer rood gekleurd:

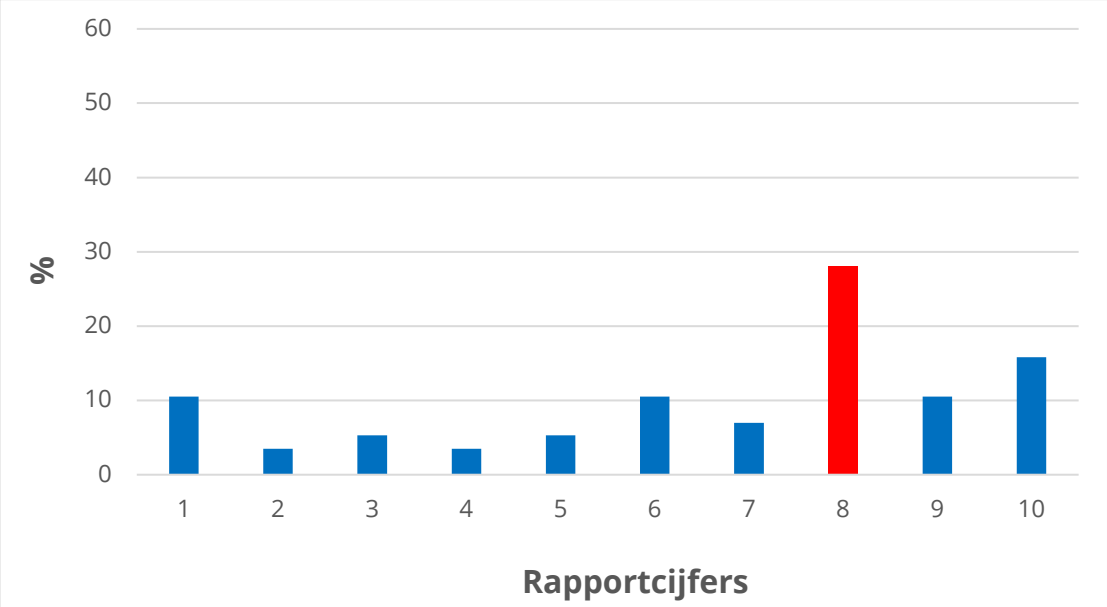

Figuur 9. Rapportcijfers omgang door de politie met melding of aangifte over de ervaring van anderen. (N = 57, Gemiddelde rapportcijfer: 6.6)

[21] $F(1, 135) = 184.65$, $p < .001$, $\eta_p^2 = .58$.
[22] Indien zowel een melding als een aangifte was gedaan dan werd gevraagd naar het rapportcijfer over de aangifte.

Personen die op het moment van invullen van de vragenlijst nog lid waren van de gemeenschap van Jehova's getuigen gaven een hoger rapportcijfer (7.2) dan respondenten die ten tijde van de vragenlijst niet meer lid waren van de gemeenschap (5.7). Deze cijfers verschillen statistisch significant van elkaar.[23]

Kortom, leden gaven een ruime voldoende voor de afhandeling van de melding of aangifte door de politie terwijl ex-leden een krappe voldoende gaven.

We merken verder op dat ook bij de rapportage van wat anderen is overkomen de behandeling door de politie gemiddeld positiever wordt beoordeeld (6.6) dan de behandeling door de gemeenschap van Jehova's getuigen (5.3).

3.2.5 Sekse, leeftijd, overig

Opgemerkt dient te worden dat mannen en vrouwen vergelijkbare rapportcijfers gaven.[24] Er is dus geen verschil in waardering van de afhandeling waar te nemen tussen mannen en vrouwen.

Verder hing de leeftijd ten tijde van het misbruik niet significant samen met het rapportcijfer dat mensen toekenden aan de behandeling van hun melding door de gemeenschap van Jehova's getuigen of door de politie. Ook de huidige leeftijd hing hier niet significant mee samen.[25]

Verder gaven personen die aangifte deden bij de politie (over een eigen geval van misbruik of over een geval van misbruik van een ander) niet een significant ander rapportcijfer aan de wijze waarop hun melding door de gemeenschap van Jehova's getuigen was behandeld.[26]

3.3 SOORT MISBRUIK

Het contactpunt heeft een grote hoeveelheid informatie opgeleverd over vormen van misbruik die onderzoeksdeelnemers zelf hebben ervaren of hebben gesignaleerd in hun nabije omgeving. In deze sectie beschrijven we de soorten misbruik op hoofdlijnen. We illustreren de soorten misbruik met concrete ervaringen die onderzoeksdeelnemers met ons hebben gedeeld. Deze ervaringen zijn geanonimiseerd om herleidbaarheid ervan te voorkomen.

3.3.1 Soort misbruik dat onderzoeksdeelnemers zelf hebben meegemaakt

We hebben respondenten gevraagd of zij met ons wilden delen welke vormen van seksueel misbruik zij zelf hebben ervaren. 212 respondenten hebben hier een antwoord op gegeven en hebben aangegeven een of meer vormen van seksueel misbruik zelf te hebben meegemaakt. Veel respondenten (47%) hadden verschillende ervaringen meegemaakt, bijvoorbeeld een combinatie

[23] $F(1, 55) = 4.12$, $p < .05$, $\eta_p^2 = .07$.
[24] p's > .19.
[25] p's > .34.
[26] p's > .71.

van seksueel misbruik én verkrachting én incest of een combinatie van aanranding én ongewenste seks binnen hun relatie.

Als we uitsplitsen wat respondenten aangaven te hebben meegemaakt dan zien we dat van de 212 respondenten 58% aangaf seksueel misbruik te hebben ervaren.[27] Veel respondenten specificeerden dit misbruik nader. Een grote groep (48%) gaf aan incest te hebben meegemaakt. 34% van de respondenten gaf aan te zijn aangerand en 21% gaf aan te zijn verkracht. 6% ervoer ongewenste seks binnen hun relatie en 9% rapporteerde andere ervaringen.[28,29]

Figuur 10 geeft een overzicht van de vormen van misbruik die de onderzoeksdeelnemers hebben ervaren. Hierbij is de meest voorkomende *specifieke* vorm van seksueel misbruik (incest) rood gekleurd:

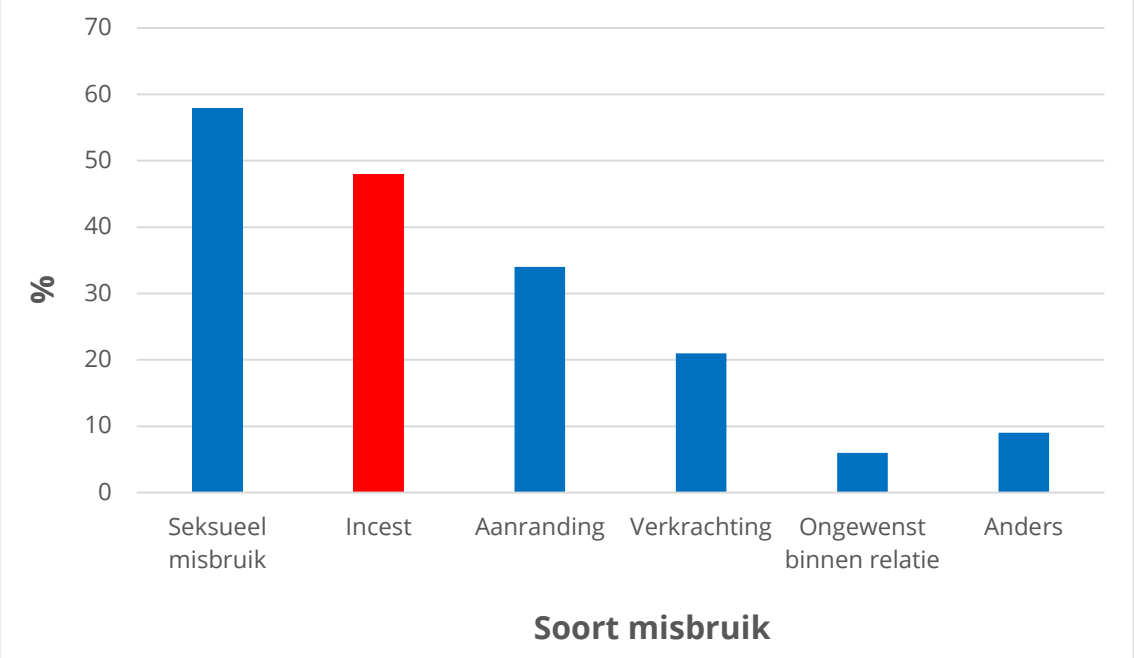

Figuur 10. Vormen van misbruik die onderzoeksdeelnemers zelf hebben ervaren (N= 212)

3.3.1.1 Seksueel misbruik

De respondenten die aangaven seksueel misbruik te hebben meegemaakt rapporteerden onder meer het volgende:[30]

- *Een ouderling heeft me misbruikt.*

[27] Sommige respondenten hebben alleen een specifieke vorm van seksueel misbruik aangevinkt en niet de *overall* categorie 'seksueel misbruik.'
[28] De soorten misbruik sluiten elkaar niet uit. Respondenten is gevraagd aan te geven welke vorm of vormen van misbruik zij hebben meegemaakt.
[29] Omdat veel respondenten meerdere ervaringen rapporteerden tellen deze percentages op tot meer dan 100%.
[30] De antwoorden van de respondenten zijn geanonimiseerd, en indien nodig ingekort. Overduidelijke type- of taalfouten zijn gecorrigeerd. In onze rapportage ligt de nadruk op wat respondenten aangaven zelf te hebben meegemaakt.

- *Na het overlijden van mijn vader hertrouwde mijn moeder met een man binnen de gemeente van Jehova's getuigen, deze man heeft mij m'n zus en onze moeder mishandeld en ons als kinderen daarbij ook seksueel misbruikt.*
- *Ik ben toen ik jonger was seksueel misbruikt door een mede-getuige. Het werd gebracht als een spelletje, waardoor ik niet doorhad dat het niet OK was.*
- *Mijn situatie valt onder seksueel misbruik omdat ik beduidend jonger en machteloos was dan de dader.*
- *Zoenen op de mond, orale en anale seks.*
- *Gedwongen (kinder)prostitutie.*

3.3.1.2. Incest

Respondenten die aangeven zelf incest te hebben meegemaakt rapporteerden onder meer het volgende:

- *Ben door mijn vader misbruikt. Hij was ouderling.*
- *Opa en oom.*
- *Mijn vader misbruikte mij als meisje seksueel toen ik 10 jaar was.*
- *Mijn opa die ouderling was misbruikte mijn zusje, nichtjes en mij.*
- *Incestpleger jonge stiefbroer.*
- *Door mijn vader.*
- *Door opa. Verschillende vormen zoals tongzoenen, deed orale sex, betasten. Moest ook zijn geslachtsdelen aanraken.*
- *De man van mijn oudste zus, hij was destijds ongeveer 25 jaar.*
- *De pleger was de echtgenoot van mijn oudste zus.*
- *Misbruikt door mijn vader.*
- *Die handelingen zijn door mijn schoonbroer bij me toegebracht.*
- *Ongewenste intimiteiten, betastingen*
- *Misbruik door mijn neef die zeker 12 jaar ouder dan mij is.*
- *Ik ben door mijn biologische vader meerdere malen verkracht en seksueel misbruikt. Hij is nog een Jehovah getuige.*
- *Mijn vader heeft mij seksueel misbruikt.*
- *Ik ben met 3.5 jaar verkracht door mijn eigen broer. Deze heeft ook mijn zus verkracht.*
- *Mijn vader en broeders uit de gemeente.*
- *Van mijn 11e tot ca. mijn 16e jaar ben ik door mijn vader seksueel misbruikt.*
- *Werd misbruikt door mijn stiefvader en werd verplicht handelingen te doen, toen ik nog een klein meisje was. Het duurde tot m'n 16e jaar.*
- *Ik ben misbruikt door mijn broer.*
- *Mijn ex-man, ook een Jehovah's getuige, dwong me tot seks.*

3.3.1.3 Aanranding

Respondenten die aangaven te zijn aangerand gaven onder meer aan:

- *Aanranding door ouderling, met aanzienlijk leeftijdsverschil.*
- *Ongepaste aanrakingen, te vertrouwelijk en verkeerde intentie.*

- *Het is meer een poging tot geweest. Bij mijn broer en zus vaker.*
- *Aanranding door mijn zwager.*
- *Door mijn opa, ook Jehovah getuige. De aanranding bestond uit vreemde aanrakingen en kussen op mijn mond toen ik 10 jaar was. Hij zorgde ervoor dat ik alleen met hem was omdat oma beneden zat.*
- *[Naam] stuurde de situatie zo dat ik hem om wat voor reden dan ook een zoen moest geven. Hij gaf mij dan een heel heftige tongzoen waarmee hij met zijn tong door mijn mond ging.*
- *De aanranding was nooit zo direct dat ik mij er meteen bewust van was. Zeker toen ik jonger was. Ik heb heel vaak gedacht, het zal wel per ongeluk zijn. Maar het was altijd onprettig. Toen ik ouder werd merkte ik dat de aanranding met een bewuste poging gedaan werden.*
- *Het is hem niet gelukt om te penetreren door mijn vechten, maar het was zeker intentie tot verkrachten.*

3.3.1.4 Verkrachting

Onderzoeksdeelnemers die rapporteerden te zijn verkracht meldden onder meer:

- *Door 5 jongens van ongeveer leeftijd 16, 17 jaar.*
- *Als kind van ongeveer 5/6 jaar seksueel misbruikt door een medelid Jehovah's getuige en door hem ook verkracht.*
- *Op mijn 17de, ben ik door 2 verschillende mannen (destijds Jehovah's getuigen) aangerand en oraal verkracht. De twee bovengenoemde mannen zijn, door hun daden naar mij toe, uit de gemeente van Jehovah's getuigen, gesloten.*

3.3.1.5 Ongewenste seks binnen de relatie

Deelnemers die aangaven ongewenste seks binnen hun relatie te hebben ervaren vertelden onder meer:

- *Vriend van de familie, via sexting.*
- *Verkracht door mijn eerste man.*
- *In mijn huwelijk met een Jehova’s getuigen ben ik door hem binnen het huwelijk verkracht.*
- *Mijn ex-man, een Jehovah's getuige, dwong me tot seks.*

3.3.1.6 Andere ervaringen

Ten slotte, respondenten met andere ervaringen rapporteerden onder meer het volgende:

- *Mij is meerdere malen verzocht te liegen over mijn geaardheid. Na uitvoerige gesprekken over mijn homoseksualiteit en met de ouderlingen tot de conclusie te komen dat deze (volgens hen walgelijke perverse van Satan afkomstige) gevoelens ook bleven na lange gebeden werd mij gezegd dat ik dan maar naar de buitenwereld moest zeggen dat ik hetero was. Toen ik aangaf dat dat een leugen zou zijn (ook een zonde) kreeg ik daarbij toestemming van de ouderlingen om over mijn geaardheid te liegen. Een ouderling zei in het openbaar dat het leven van homoseksuelen vaak eindigt in zelfdoding waarna hij een veelbetekenende blik wierp op mij, om de omstanders duidelijk te maken dat mij dat ook te wachten zou kunnen staan, het was eerder een blik vol sensatie dan een met medelijden.*

- *Zeer persoonlijke, ongepaste vragen i.v.m. zelfbevrediging van twee ouderlingen, ieder afzonderlijk en alleen met mij.*
- *Ongepast uithoren van 2 ouderlingen op verschillende data in een ruimte achter in de zaal (tweede school) of ik mij misschien 'schuldig' maakte aan zelfbevrediging, want ik was tenslotte een aantrekkelijke jonge vrouw en had geen relatie.*
- *Nadat ik seks had gehad met een geloofsgenootje en zij die ervaring had door verteld, mocht ik met mijn vader het hele gebeuren tot in detail vertellen tegenover drie ouderlingen.*
- *Het gaat om douchen met de oppas. We gingen vaak naakt met de oppas onder de douche. Een nicht van mij kan zich herinneren dat deze oppas ook geregeld zij terwijl ze onder de douche stonden 'je mag er ook best aanzitten hoor.' De oppas is nog steeds een Jehovah's getuige en past nog steeds op kinderen.*
- *Geestelijk en fysiek misbruik.*
- *Mijn dochter en schoonzoon werden financieel opgelicht door een medegetuige. Ik zou graag mijn verhaal doen omdat het symbool staat voor de manier waarop gewetensvolle mensen het zwijgen wordt opgelegd binnen de organisatie wanneer zij geconfronteerd worden met moreel verkeerde tot zelfs wettelijk strafbare feiten.*

3.3.1.7 Meerdere ervaringen

Veel respondenten rapporteerden verschillende soorten ervaringen. Een voorbeeld hiervan is de volgende verklaring:

- *Incest door mijn 10 jaar oudere broer (hij is uit de gemeenschap van Jehovah's getuigen gesloten). En aanranding door een mannelijke geloofsgenoot, die later zijn excuus aanbood. Misbruik: Een oude mannelijke geloofsgenoot. Mijn zusje en ik moesten altijd als heel jonge meisjes (ongeveer van ons 5e tot 9e jaar) aan beide kanten naast hem zitten en moesten dan altijd onze handen in zijn broekzak stoppen, (waar hij snoepjes in bewaarde) en hield dan je hand daar 'gevangen', zodat je zijn opgewonden staat aanraakte. Hij is inmiddels overleden. 1x Verkracht door mijn eerste man (hij is overleden).*

3.3.2 Soort misbruik dat respondenten over anderen rapporteren

Er waren 216 respondenten die over misbruik van anderen rapporteerden. Veel van deze respondenten (42%) rapporteerden verschillende ervaringen. Van de 216 respondenten gaf 64% aan seksueel misbruik te rapporteren.[31] Veel respondenten specificeerden dit misbruik nader. De helft van de respondenten (50%) rapporteerde incest. 22% rapporteerde aanranding en 16% rapporteerde verkrachting. In 4% bedroeg de rapportage ongewenste seks binnen hun relatie en in 13% andere ervaringen.[32]

Figuur 11 geeft een overzicht van het soort misbruik dat men bij andere gesignaleerd heeft. Hierbij is de meest voorkomende *specifieke* vorm van seksueel misbruik (incest) rood gekleurd:

[31] Sommige respondenten hebben soms alleen een specifieke vorm van seksueel misbruik aangevinkt en niet de *overall* categorie 'seksueel misbruik.'

[32] Omdat veel respondenten meerdere ervaringen rapporteerden tellen deze percentages op tot meer dan 100%.

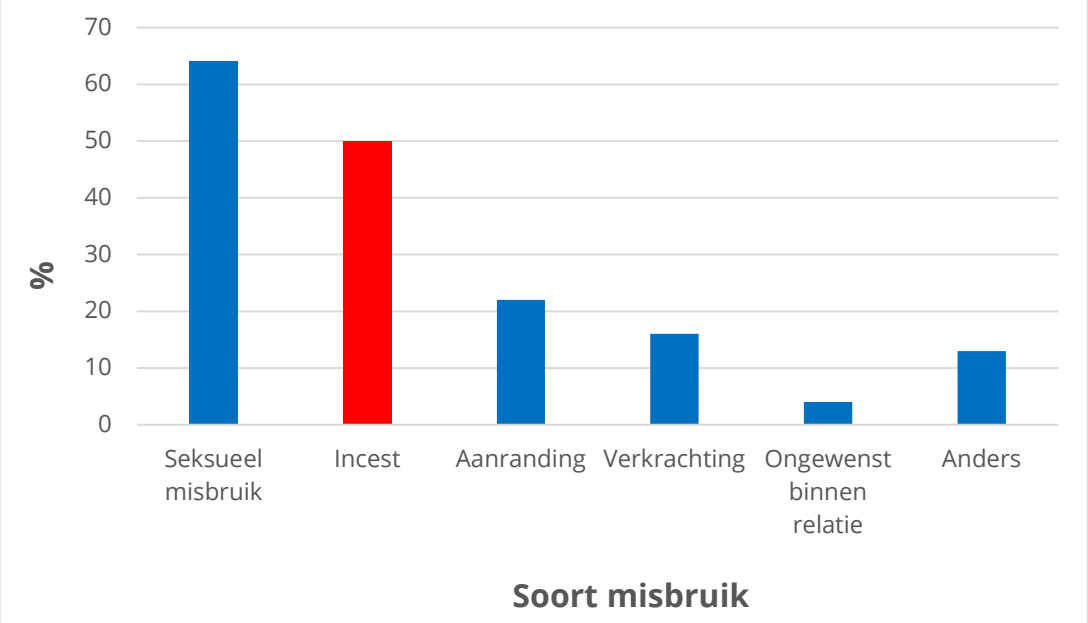

Figuur 11. Soort misbruik dat onderzoeksdeelnemers over anderen rapporteren (N = 216)

3.3.2.1 Seksueel misbruik

De respondenten die seksueel misbruik bij anderen rapporteren vermelden onder meer het volgende:

- *Een Jehova getuige heeft gedurende vele jaren mijn schoondochter misbruikt.*
- *Meisje van toen ca. 13 jaar met psychische beperking had seksuele relaties met een dienaar van 65 jaar.*
- *Het betreft meerdere van mijn kinderen die te maken hebben gehad met seksuele spelletjes door een volwassene.*
- *Een 5-jarige misbruikt door een 16-jarige.*
- *Mijn kind is dermate getraumatiseerd dat hij niet kan vertellen wat er precies is gebeurd.*
- *Mijn partner woonde met haar gezin bij [naam] in [naam] Binnen deze gemeenschap en bij bijeenkomsten waren er (oudere) mannen die haar seksueel intimideerden en ongewenst gedrag vertoonden jegens haar. Mijn vriendin wil en kan er niet over praten. Er zijn 'dingen' gebeurd. Haar ouders heeft ze ermee geconfronteerd maar zij doen er niks mee. Ik worstel er wel mee. Zelf heeft ze het afgesloten zegt ze. Heel erg dicht bij de feiten kom ik niet. Ik heb het contact inmiddels verbroken met haar familie mede hierom. Ze zijn vandaag de dag aangesloten bij de gemeenschap [naam] te [naam].*
- *Het slachtoffer is vanaf leeftijd 15/16 door dader een maand of 9 misbruikt.*
- *Ze is jarenlang door haar vader misbruikt.*
- *Mijn vader heeft meer dan 15 slachtoffers gemaakt bij tantes en nichtjes van mij. Ook heeft hij mij als kind aangerand door mij lang te wassen bij mijn intieme zone.*
- *Voornamelijk betasten van vagina en borsten van diverse minderjarige meisjes.*
- *Contact via internet, tonen van pornografie, onzedelijke handelingen verrichten.*
- *Misbruik van kleindochter vanaf 5-jarige leeftijd, misbruik van nichtje, misbruik van buurmeisjes.*

3.3.2.2 Incest

Respondenten die incest bij anderen rapporteerden vermeldden onder meer het volgende:

- *Er zijn twee gevallen die beiden te maken hebben met incest alsmede ook seksueel misbruik. Het eerste geval gaat om een meisje die door haar oom en tante werd misbruikt; en het andere slachtoffer, eveneens een meisje, werd door haar vader misbruikt, en eveneens het slachtoffer van incest.*
- *Dader vader, slachtoffer zoon.*
- *Toen moeder op familiebezoek was in [naam], heeft de vader van het meisje haar misbruikt.*
- *Mijn nichtje is door haar vader misbruikt.*
- *Vader misbruikte zijn dochters.*
- *Dader was de opa, vader van mijn inmiddels ex vrouw.*
- *Een vader die zijn (klein)kinderen seksueel heeft misbruikt en een opa die zijn kleindochter misbruikt heeft.*
- *Door meerdere familieleden meermaals misbruikt.*
- *Mijn zus is seksueel misbruikt door mijn vader.*
- *Gepleegd door haar opa en mijn vader.*
- *[Naam] is dader en heeft meerdere mensen binnen de gemeente [naam gemeente] misbruikt, waaronder bij mijn broer [naam].*
- *Incest gepleegd door vader.*
- *Mijn dochter was 9 toen haar vader het nodig vond haar te betasten op intieme plekken. Ik vernam later dat hij met zijn vingers in haar vagina had gezeten.*
- *Mijn moeder is stelselmatig door haar oudere broer misbruikt.*
- *Misbruikt door stiefvader.*
- *De vader (hij noemde zich ook een getuige van Jehovah) misbruikte in ieder geval 4 dochters.*
- *Deze persoon heeft met zijn eigen kinderen en het kind van een ander geslachtsdelen aangeraakt/betast.*
- *Vader in een gemeente in [naam] misbruikte jarenlang zijn 2 jonge dochters.*
- *Betreft een gemeentelid (Jehovah's getuige) met als slachtoffer nichtjes.*
- *Meerdere kinderen in een familie misbruikt door vader.*
- *Beide zijn misbruikt door dezelfde persoon, namelijk de stiefvader van mijn moeder.*
- *Ik ken 3 gevallen van misbruik/incest/aanranding in de gemeente's van Jehovah's getuigen in [naam].*
- *Het strelen van elkaars geslachtsorganen, en bij de oudste dochter orale seks.*
- *Misbruikt door oom. Ze praat er nog steeds moeilijk over. De vraag of er penetratie was weet ik niet. Wel weet ik dat de seksuele handelingen extreem agressief waren. Vaak gepaard met keel dicht knijpen. Mijn dochter vertelde mij jaren na de voorvallen dat zij bij mijn man op schoot moest zitten terwijl hij een erectie had. Ze mocht dan niet weglopen. Een ander geval betreft een vader (ook ouderling) die jaren misbruik heeft gemaakt van dochter en zoon.*

3.3.2.3 Aanranding

Respondenten die aanrandingen van anderen rapporteerden gaven onder meer aan:

- *Het ging om betasten en zoenen.*

- *Zij werd binnen de Jehovah getuigen gemeenschap als 11-jarig meisje door haar 14-jarig neefje (ook lid van deze gemeenschap) structureel aangerand; er werd aan haar geslachtsdelen gezeten en zij moest hem structureel aftrekken (onder dwang). De lokale ouderlingen waren ingelicht maar hebben niet ingegrepen.*

3.3.2.4 Verkrachting

Onderzoeksdeelnemers die verkrachtingen van anderen rapporteerden vermeldden onder meer:

- *Meerdere malen mishandeld en verkracht.*
- *Ze is als jong meisje verkracht in de pashokjes van een zwembad door een volwassen broeder uit haar gemeente.*
- *Broertje: Verkrachting, dader is een Jehovah getuige. Zusje: Seksueel misbruik, dader is een Jehovah getuige. Hij heeft 3 keer eerder seksueel misbruik gepleegd bij minderjarige meisjes. Dit is binnen de Jehovah getuigen afgehandeld met tijdelijke uitsluiting en restricties. Er zijn geen aangiftes gedaan.*
- *Penetratie met voorwerpen.*

3.3.2.5 Andere ervaringen

Ten slotte, respondenten die andere ervaringen van andere personen rapporteerden hadden het onder meer over het volgende:

- *[Naam] schreef dat hij verliefd was op mijn zus was, die toen rond de 12 jaar oud was. Hij was al eerder uitgesloten voor hetzelfde vergrijp. Ik ben zelf uitgesloten omdat ik met een meisje naar bed ben geweest (gewoon gezond hoor, zelfde leeftijd). Heb sindsdien geen contact meer met m'n zusje en mijn moeder omdat ik uitgesloten ben. Ik hoop echt dat u erin slaagt dit te stoppen, het heeft mijn leven verwoest. Ik hoop dit andere kinderen en ook volwassenen die bij deze angstmakende geloofsorganisatie zijn blijven hangen te kunnen besparen.*
- *Seksuele intimidatie en grooming.*
- *Ik weet alleen dat een vader zijn kinderen onrein had bejegend. Wat de precieze details waren werd niet bekendgemaakt. Daar werd ook doorgaans niet met de overige leden van de gemeente over gesproken. Of het dus echt seksueel misbruik was kan ik niet bevestigen. Wel weet ik dat deze man, toentertijd een ouderling van de gemeente uit zijn ambt werd gezet en uit de gemeente werd gesloten.*
- *Ben gewaarschuwd voor een persoon toen mijn zoon nog een kind was.*
- *Door toeval kwam ik erachter dat mijn dochter betrokken zou zijn bij misbruik op 4-jarige leeftijd.*
- *Aanraken.*
- *Seksuele intimidatie, seksuele getinte toespelingen, voorstellen, berichtjes*
- *Er was sprake van sexting.*

3.3.2.6 Meerdere ervaringen

Respondenten met verschillende ervaringen rapporteerden onder meer het volgende:

- *Ik weet dat er een broeder was die ervan werd verdacht kinderen te hebben misbruikt. De ouderlingen waren er erg druk mee. Ze noemde in de wandelgangen zijn naam, maar ik wist nooit*

wie de slachtoffers waren. Toen ik verhuisde naar een andere gemeente ben ik gewaarschuwd voor iemand. Hij zou de zus van een van mijn beste vrienden hebben misbruikt. Ze zou weg zijn verhuisd uit de provincie, omdat ze zelf kinderen heeft. Het bevreemdde mij, want hij stond goed bekend in de gemeente. Bovendien wist ik vanuit de boekhouding dat hij grote financiële bijdragen schonk aan de gemeente. Ik wilde namen en rugnummers van daders in de Koninkrijkszaal, maar die kreeg ik niet.

- *Ik ben inmiddels ex-Jehovah getuige. Ik ken verschillende verhalen van misbruik door broeders uit de gemeentes in [naam]. Waarvan degene die misbruikt waren op latere leeftijd uit het geloof zijn gestapt en alsnog aangifte hebben gedaan. Een broeder is inmiddels veroordeeld geweest en heeft in [naam] in de gevangenis gezeten. De andere broeder is inmiddels overleden. Hij pleegde incest met zijn dochters, en wat ik gehoord heb heeft hij ook andere meisjes misbruikt. Ook ken ik een verhaal uit [naam]. van een ouderling/ broeder die zijn kleindochter misbruikte. De organisatie doet er intern wat mee wat de dader betreft, hij wordt uitgesloten. Het slachtoffer krijgt geen hulp. Er wordt nooit gezegd om aangifte te doen, dat werpt een blaam op de organisatie met als gevolg dat de ouders geen aangifte durven te doen.*
- *Meerdere broeders hadden seks met 13-jarig meisje. Er is veel gebeurd en alles zit in een grote doofpot. Ik was stom in die tijd, had naar politie moeten gaan maar zat zo diep in de religie. Wij dachten dat het alleen in [naam]. zoiets voorkwam; nu weet ik beter.*
- *Voor o.a. mijn zus, die moest o.a. 'tongen' met de dader, volgens mij is dat ook ongewenst binnendringen in een lichaam. Mijn ex-vrouw aangerand (wat ik weet). Mijn vader vertelde wel veel, maar niet dat hij gepenetreerd is.*

3.4 MELDINGEN EN AFHANDELINGEN DAARVAN

In deze sectie beschrijven we de ervaringen die onderzoeksdeelnemers hebben opgedaan binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen, inclusief waarom ze wel of geen melding binnen de gemeenschap deden, hoe het melden binnen de gemeenschap verliep, en wat voor suggesties zij hebben voor de gemeenschap. We gaan ook de ervaringen van onderzoeksdeelnemers met de politie na en beschrijven waarom zij aan ons onderzoek meewerkten.

3.4.1 Redenen om wel of geen melding binnen gemeenschap te doen

Onderzoeksdeelnemers werd gevraagd naar hun redenen om wel of geen melding te doen binnen de Jehova's getuigen gemeenschap.

Een reden om geen melding te doen binnen de gemeenschap is dat respondenten toen te jong waren. Ook geven onderzoeksdeelnemers aan dat ze angstig waren, bijvoorbeeld voor Jehova of om als ongelovige binnen de gemeenschap te worden aangemerkt, zeker wanneer er geen extra getuigen bij het misbruik aanwezig waren geweest. Verder waren ze bang voor de dader of om de schuld in de schoenen geschoven te krijgen.

Respondenten hebben hun ervaringen ook voor lange tijd weggestopt, bijvoorbeeld omdat ze zich schaamden voor wat er gebeurd was. Men was ook bang het gezin te schande te maken. Verder werd een gebrek aan openheid over en kennis van kindermisbruik ervaren. Naasten kwamen soms

ook pas na jaren achter het misbruik. Of men wilde de vrede bewaren wanneer men het wel tijdig wist.

3.4.2 Beschrijving hoe melden binnen gemeenschap verliep

We vroegen respondenten ook om in eigen woorden te beschrijven hoe het melden verliep. De onderstaande positieve en negatieve aspecten vielen op in wat de respondenten aangaven.

Er worden vooral nadelen ervaren van het melden binnen de gemeenschap. Deze zijn hierboven duidelijk beschreven. Zo geven slachtoffers aan niet op de hoogte te zijn gehouden gedurende de vaak lange periode waarin hun melding werd behandeld. Ook werden zij vaak niet geloofd, door verzorgers en/of ouderlingen, ook al was er concreet fysiek bewijs van het seksuele misbruik (zoals bloed in een onderbroek na een anale verkrachting). Veel zaken werden in de doofpot gestopt, in de ervaring van slachtoffers. Of zij kregen restricties opgelegd, die hen beperkten in het beoefenen van hun religie. Dit werd bijvoorbeeld gedaan omdat zij hun zaak niet konden bewijzen, zoals wanneer een extra, tweede getuige afwezig was.

Ook werd door slachtoffers vaak een gebrek aan zorg ervaren, mede omdat in hun beleving de aandacht veelal te sterk naar de (vermeende) dader uitging. Daarbij werden daders in de beleving van de slachtoffers of hun naasten vaak niet of nauwelijks aangepakt en konden meteen of snel weer hun werkzaamheden binnen de gemeenschap herpakken.

De ervaringen van slachtoffers tijdens gesprekken met ouderlingen zijn vaak negatief. Gesprekken worden als intimiderend ervaren, er wordt te veel naar onnodige details gevraagd en slachtoffers wordt een schuldgevoel gegeven. Ook is er vaak sprake van onduidelijkheid over te volgen procedures. Daarbij wordt door respondenten aangegeven dat er met regelmaat niet alleen heimelijk maar ook openlijk wordt afgeraden om naar buiten (politie, GGZ e.d.) te treden. Hierdoor leeft er bij slachtoffers angst om met wereldse instanties zaken te delen.

Veel afhandeling was gericht op vergeving van de dader door het slachtoffer en/of de gemeenschap. Middelen als restricties of uitsluiting worden toegepast, vaak door een rechterlijk comité bestaande uit meerdere ouderlingen.[33] Getracht wordt de dader tot berouw te brengen. De eenzijdige nadruk hierop wordt door veel slachtoffers niet als een kwaliteit maar als een gebrek in de gevolgde aanpak gezien.

Er is vaak gebrek aan erkenning en aan een luisterend oor voor de slachtoffers. Zo geeft een onderzoeksdeelnemer aan dat zelfs in een geval waar drie personen soortgelijke ervaringen aan een rechterlijk comité verteld hadden, het rechterlijk comité het een moeilijke zaak bleef vinden om de dader als zodanig te bestempelen.

[33] Deze restricties of uitsluitingen hadden vaak betrekking op de dader, maar soms ook op het slachtoffer, bijvoorbeeld wanneer de melding van het slachtoffer als niet bewezen werd geacht.

Respondenten benoemen verder dat het slachtoffer in veel gevallen de dader moet confronteren met zijn/haar beschuldiging. Deze confrontaties tussen de dader en het slachtoffer ervaren melders vaak als intimiderend en onplezierig en de bijbehorende procedures ervaren zij vaak als lang (soms nemen deze jaren in beslag). Ook nemen melders een gebrek aan actie waar, zeker richting het slachtoffer. Communicatie binnen de gemeente over de behandeling en de resultaten daarvan schieten in de ogen van veel respondenten veelal tekort en zijn weinig transparant.

Soms worden de Bijbelse richtlijnen die de Jehova's getuigen aanhangen als kil en afstandelijk ervaren. Het contact tussen ouderlingen en het bijkantoor in Emmen wordt ook vaak als onpersoonlijk omschreven.

Er is ook een kleine groep deelnemers die wel tevreden is met de manier waarop met de melding is omgegaan. Zij geven bijvoorbeeld aan dat er sprake was van de uitsluiting van daders. Een paar respondenten schetsen in dit kader positieve ervaringen in gesprekken met ouderlingen. Zo geven diverse respondenten aan dat er naar verzoeken van slachtoffers wordt geluisterd, dat ze op een goede wijze van informatie zijn voorzien en dat er zorg aan hen is besteed. Procedures verliepen ordelijk, bijvoorbeeld met een primaire focus op de onmiddellijke fysieke bescherming van het slachtoffer. Gesprekken verliepen in die gevallen prettig of zelfs zeer vriendelijk en niet dwingend. Slachtoffers kregen soms ook de volledige vrijheid om zich te uiten en waren vrij om bij de politie te melden of aangifte te doen.

Diverse slachtoffers geven aan zowel voor- als nadelen te hebben ondervonden van het melden binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen. Voordelen waren dat het misbruik is gestopt, de dader in de gaten werd gehouden en is ontmaskerd, dat de dader restricties heeft gekregen, en dat slachtoffers erkenning, gerechtigheid, zorg en ondersteuning hebben ervaren. Steun en openheid van broeders en zusters is ook ervaren, hetgeen heeft geleid tot een betere verwerking, opluchting en zelfvertrouwen. Sommige respondenten geven aan dat een voordeel van het voorval is dat zij van het geloof zijn afgestapt.

3.4.3 Suggesties voor de gemeenschap

We vroegen respondenten ook naar concrete suggesties voor de gemeenschap van Jehova's getuigen om misbruik te voorkomen en/of om slachtoffers en melders van misbruik beter bij te staan.

De onderzoeksdeelnemers noemen in antwoord op deze vraag onder meer de onderstaande suggesties:

- Openheid en goede communicatie naar het slachtoffer en naar de gemeente over voorvallen van misbruik om verdere risico’s te verminderen.
- Meer duidelijkheid bieden in het te voeren beleid bij seksueel misbruik.
- Het verbeteren van professionele hulp voor het slachtoffer, bijvoorbeeld door het vergroten van kennis en kunde van ouderlingen. Dit wordt gezien als een belangrijke stap die gezet moet worden.

- Daarbij hoort het bieden van steun en hulp binnen de gemeenschap aan het slachtoffer op een dusdanige wijze dat het slachtoffer geen verantwoordelijkheid hoeft te dragen voor het zorgen voor (het zielenheil) van de dader.
- Verder wordt er momenteel in de filmpjes van JW.org te veel de nadruk gelegd op de verantwoordelijkheid van het kind zelf. 'Dat is niet fair en zo werkt goede preventie niet,' aldus een respondent.
- Verder noemen respondenten het ondersteunen en begeleiden van het slachtoffer in het doen van een eventuele aangifte, evenals een goede professionele behandeling van de dader.
- De geslotenheid van de cultuur van de gemeenschap van Jehova's getuigen wordt ook met regelmaat genoemd. Het is bijvoorbeeld van belang dat er meer wordt samengewerkt met goede instanties buiten de gemeenschap. Er wordt de suggestie gedaan om altijd aangifte te doen van seksueel misbruik. En dat ook bij twijfel het bij justitie moet worden gemeld. Respondenten geven aan dat gevallen van (mogelijk) seksueel misbruik bij de autoriteiten zouden moeten worden gemeld, die er beter mee om kunnen gaan dan een zogenoemd gerechtelijk comité.

Sommige respondenten hebben overigens geen suggesties en zijn positief over het huidige beleid.

3.4.4 Meldingen bij politie

We hebben respondenten tevens gevraagd naar hun redenen om wel of niet melding of aangifte te doen bij de politie.

Redenen om dit niet te doen komen in belangrijke mate overeen met de genoemde redenen om het (in eerste instantie) niet te melden binnen de gemeenschap van Jehova’s getuigen. Respondenten geven aan dat ze te jong waren, dat ze angst hadden voor het oordeel van Jehova of geloofsgenoten, dat de zich schaamden voor hetgeen gebeurd was en dat zowel binnen het eigen gezin als binnen de gemeenschap de neiging bestond om de lieve vrede te willen bewaren.

Een aanvullende reden om geen melding of aangifte bij de politie te doen is dat de afhandeling binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen als voldoende werd beschouwd. Ook werd het doen van aangifte of melding bij de politie door sommige ouderlingen afgeraden of zelfs verboden. De zwaarte van het verwachte proces, de aanpak van de politie en het ontbreken van afdoende strafrechtelijke maatregelen (d.w.z. hoe pak je een vermeende dader aan als je het niet 100% kan bewijzen) werden ook vaak genoemd als reden om niet naar de politie te stappen. De zaak is bijvoorbeeld vaak te lang geleden of het is moeilijk om het misbruik te bewijzen in een strafrechtelijk rechtssysteem.

Een reden om wel melding of aangifte bij de politie te doen was dat men gerechtigheid en erkenning nastreefde. Of men probeerde via deze weg hulp te krijgen. Ook hoopten sommigen dat het zou bijdragen aan een goede psychologische verwerking van het seksueel misbruik en bescherming van anderen.

Sommige respondenten geven aan dat ouderlingen van de Jehova's getuigen gemeenschap hebben geholpen om aangifte of melding bij de politie te doen. Veel respondenten die aangifte of melding bij de politie hadden gedaan waren tevreden over de behandeling hiervan door de politie, maar sommigen gaven ook duidelijk aan dat er niets of te weinig mee was gedaan. Het wordt verder belangrijk geacht dat de politie begrijpt wat de invloed is van een gesloten gemeenschap op slachtoffers van misbruik.

3.4.5 Redenen deelname onderzoek

Ten slotte hebben we respondenten ook gevraagd naar hun redenen om bij ons hun verhaal te doen.

Veel respondenten gaven aan dat de oproep van het bestuur van de gemeenschap bij hen de doorslag heeft gegeven. De Stichting Reclaimed Voices werd ook genoemd, evenals de inspiratie door andere personen of de motivatie om de doofpot te openen, slachtoffers recht en erkenning te geven en toekomstig misbruik binnen en buiten de gemeenschap te voorkomen. Verandering in beleid en procedures van de gemeenschap en betere hulp voor en omgang met slachtoffers waren ook belangrijke motivatiebronnen, evenals een betere aanpak van daders, meer openheid binnen de gemeenschap en de wens tot beter op hun taken toegeruste ouderlingen.

Het streven om de gemeenschap van Jehova's getuigen te helpen bij hun verbeteringen was ook vaak een belangrijk doel, evenals het besef doen landen in de organisatie dat verandering nodig en mogelijk is. Ook noemen meerdere respondenten als belangrijke reden om aan het onderzoek mee te doen, de wens om de Nederlandse regering slachtoffers te laten erkennen, onder meer omdat de gemeenschap een gesloten gemeenschap is waar toezicht op moet worden gehouden. Sommige respondenten waren ten slotte gemotiveerd om een tegengeluid te geven en om duidelijk te maken dat zij wel goede ervaringen hadden gehad met de afhandeling van een melding door de gemeenschap van Jehova's getuigen.

Veel respondenten gaven overigens aan uit boosheid, verontwaardiging of ontevredenheid met de gemeenschap over het misbruikbeleid uit de gemeenschap te zijn gestapt. De boosheid betrof onder meer het teveel ontzien van daders en het te weinig omzien naar slachtoffers, de onjuiste behandeling van klokkenluiders, het gebrek aan aanpak van misbruikzaken en het gebrek aan openheid, zeker ook in het licht van het Australië-onderzoek uit 2015, dat in Hoofdstuk 6 wordt besproken. De gevolgen van seksueel misbruik binnen een gesloten organisatiecultuur worden ook vaak genoemd. Hier wordt meer inzicht in geboden in Hoofstuk 4.

3.5 Conclusies

- Er zijn 751 meldingen over seksueel misbruik bij het contactpunt binnengekomen.
- Er zijn diverse soorten van ernstig misbruik gerapporteerd. Meestal betreft dit incest. Maar ook aanranding en verkrachting wordt vaak als specifieke vorm van misbruik genoemd.

- Zowel kwalitatieve als kwantitatieve gegevens duiden op een algemeen als matig tot slecht ervaren omgang door gemeenschap Jehova's getuigen met melding over eigen ervaring.
- Onderzoeksdeelnemers die over hun eigen ervaring rapporteerden en hun seksueel misbruik binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen hadden gemeld zijn met een gemiddeld rapportcijfer van 3.3 ontevreden over de manier waarop de Jehova's getuigen gemeenschap is omgegaan met hun melding binnen de gemeenschap. 57% van de respondenten die deze vraag hebben beantwoord gaf een 1. Driekwart van de respondenten (75%) gaf een onvoldoende aan de behandeling door de gemeenschap en een kwart (25%) een voldoende.
- Over de behandeling van hun melding of aangifte door politie zijn deze respondenten met gemiddeld een rapportcijfer van 6.4 veel tevredener. Het meest voorkomende (modale) rapportcijfer dat hierover werd gegeven was een 10. Van deze respondenten kende 63% een voldoende toe aan hun behandeling door de politie en 37% een onvoldoende.
- Ook respondenten die over de ervaringen van anderen rapporteren zijn ontevredener over de behandeling door de gemeenschap van Jehova's getuigen (gemiddelde 5.3) dan door de politie (gemiddelde 6.6).
- Jehova’s getuigen zijn tevredener over de afhandeling van een melding door de gemeenschap dan ex-Jehova’s getuigen.
- De kwalitatieve bevindingen sluiten hierbij aan en schetsen een caleidoscoop van soms goede maar ook vaak slechte ervaringen met de manier waarop meldingen binnen de gemeenschap worden behandeld.
- Suggesties voor de gemeenschap om te verbeteren betreffen onder meer openheid naar en meer aandacht voor het slachtoffer.
- Professionele hulp voor het slachtoffer wordt genoemd evenals steun en hulp binnen de gemeenschap, en het begeleiden in het doen van een eventuele aangifte.
- De geslotenheid van de gemeenschap wordt met regelmaat door respondenten als aandachtspunt genoemd.
- Ook opperen respondenten de suggestie om altijd aangifte te doen van seksueel misbruik.

4 Interviews (ex-) Jehova's getuigen

4.1 INLEIDING

In aanvulling op de ervaringen afkomstig van het contactpunt hebben we tien interviews gehouden met Jehova's getuigen en ex- Jehova's getuigen die ervaring hebben met seksueel misbruik binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen en de afhandeling daarvan. Doel van deze tien gesprekken was om diepgaander zicht te krijgen op de manier waarop er met meldingen van (seksueel) misbruik binnen de Jehova's getuigen gemeenschap wordt omgegaan en hoe dit door slachtoffers en betrokkenen wordt ervaren. De inzichten die dit heeft opgeleverd, worden beschreven in dit hoofdstuk.

Om te beginnen geven we een beschrijving van de aanpak van de interviews en van de selectie van de geïnterviewden (Sectie 4.2). Vervolgens worden de ervaringen van deze groep respondenten beschreven (Sectie 4.3). Om goed recht te doen aan de met ons gedeelde ervaringen maken we gebruik van geanonimiseerde citaten. Omdat tijdens de interviews geen opnamen zijn gemaakt, gaan we hierbij uit van onze notulen. De citaten zijn daarom geen één op één weergave van wat er gezegd is, maar weerspiegelen wel zo nauwkeurig mogelijk de inhoud van wat naar voren kwam. We richten ons hierbij op de thema's die door meerdere respondenten ter sprake zijn gebracht.

Aansluitend worden diverse kenmerken van de gemeenschap van Jehova's getuigen besproken die volgens de respondenten bijdragen aan de ervaringen omtrent het misbruik en de afhandeling ervan (Sectie 4.4). Tot slot bespreken we de suggesties die de geïnterviewden deden ter verbetering van de omgang met meldingen van seksueel misbruik (Sectie 4.5) en de belangrijkste conclusies die uit de interviews volgen (Sectie 4.6).

4.2 ONDERZOEKSAANPAK EN SELECTIE RESPONDENTEN

4.2.1 Aanpak interviews

De gesprekken duurden ongeveer een uur per interview en vonden plaats in de binnenstad van Utrecht in een representatief gebouw van de Universiteit Utrecht. De onderzoekers hebben tijdens de interviews zowel gevraagd naar de ervaringen met seksueel misbruik binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen als naar de ervaringen met de afhandeling ervan. De commissie was daarbij met nadruk geïnteresseerd in verschillende invalshoeken en diverse typen ervaringen. Hiermee is

bij de selectie van de respondenten (zie Sectie 4.2.2) rekening gehouden en dit is voorafgaand aan ieder gesprek nogmaals kenbaar gemaakt.

De interviews verliepen volgens een semi-gestructureerd interviewprotocol. Gestart werd met een korte wederzijdse kennismaking, vervolgens gaf de voorzitter van het onderzoeksteam een beknopte uitleg van de aanleiding, het doel en de opzet van het onderzoek, de insteek van het gesprek en van de wijze waarop de bevindingen verwerkt worden. Vervolgens gaf de voorzitter het woord aan de respondent en werd gevraagd naar het ervaren misbruik, de context waarin dit plaatsvond, eventuele getuigen, de dader(s), de melding van het misbruik binnen en buiten de gemeenschap en de afhandeling ervan binnen en buiten de gemeenschap. Ook is gevraagd naar specifieke aspecten van de afhandeling, zoals de tweegetuigenregel, en naar recente wijzigingen in de wijze van afhandeling binnen de Jehova's getuigen gemeenschap en de waardering daarvan.

4.2.2 Selectie van de respondenten

In totaal hebben we tien respondenten geïnterviewd. Allen hebben, direct of indirect, met seksueel misbruik en de afhandeling daarvan binnen de Jehova's getuigen gemeenschap te maken gehad.

Kandidaten voor de interviews zijn via drie verschillende wegen geselecteerd. Ten eerste hebben meerdere mensen via het e-mailadres contactpuntjehovasgetuigen@uu.nl contact met de onderzoekers gezocht en aangegeven bereid te zijn tot het delen van de eigen ervaringen. Hiervan zijn twee respondenten geselecteerd. Beide respondenten hadden ook de vragenlijst op het elektronisch contactpunt ingevuld.

Vier kandidaten zijn gekozen uit de respondenten bij het elektronisch contactpunt. Na het invullen van de vragenlijst op het contactpunt is de respondenten gevraagd om contactgegevens in te vullen als zij bereid waren tot het geven van een interview. Indien zij aangaven bereid te zijn tot het geven van een interview door middel van het invullen van deze contactgegevens, waren de gegeven antwoorden niet langer anoniem. Wel zijn de contactgegevens bij het opslaan van de data net als bij alle andere respondenten losgekoppeld van de antwoorden op de vragenlijst en om privacy redenen op een andere locatie op het netwerk van de Universiteit Utrecht bewaard. Uit de groep respondenten die bereid waren tot het geven van een interview zijn vier respondenten met verschillende soorten ervaringen geselecteerd.

Ten slotte hebben mensen in het hoofdgedeelte van de vragenlijst hun contactgegevens gedeeld, met de boodschap dat zij bereid waren om hun verhaal verder toe te lichten. Hieruit zijn eveneens vier respondenten geselecteerd.

4.2.3 Beschrijving van de groep respondenten

Zoals gehoopt, bleek dat we een uiteindelijke een diverse groep van respondenten beschikbaar hadden voor de interviews. De groep respondenten bestond uit zes leden en vier ex-leden van de Jehova's getuigen gemeenschap. Zes van de tien respondenten zijn opgegroeid in de Jehova's getuigen gemeenschap. De overige vier zijn op volwassen leeftijd lid geworden en hebben zich toen

laten dopen. Acht van de tien respondenten refereren aan meer dan één (directe of indirecte) misbruikervaring. Belangrijk is dat drie van de besproken misbruikzaken in de afgelopen vijf jaar hebben plaatsgevonden (zie ook Sectie 2.3.2). De overige zaken speelden langer geleden.

Het merendeel van de beschreven zaken betrof misbruik waarbij het slachtoffer minderjarig was. Daarnaast waren er twee zaken van misbruik op volwassen leeftijd. Vijf respondenten zijn zelf slachtoffer van seksueel misbruik geweest. De overige vijf deelden ervaringen van iemand uit hun directe omgeving (familielid, partner of nabije geloofsgenoot). In negen van de tien gevallen betrof het zaken waarbij de dader van het misbruik ook lid was van de gemeenschap van Jehova's getuigen. Eén geïnterviewde is momenteel ouderling bij een gemeente van Jehova's getuigen en deelde ervaringen die hij in zijn functie als ouderling heeft meegemaakt.

In alle gevallen was de dader een man. Deze was in vier gevallen minderjarig of jongvolwassen. In de overige gevallen was de dader een volwassene. Daders waren in alle gevallen familie, partner of huisvriend van het slachtoffer. Eén dader was ouderling, in twee gevallen betrof het een zoon van een ouderling.

In alle gevallen is melding van het misbruik (of een poging daartoe) gedaan binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen. In geen van de gevallen is de stap naar de politie gemaakt. Voor de ervaringen met het contact met de politie moeten dus de bevindingen zoals die gedeeld zijn op ons contactpunt geraadpleegd worden (zie Secties 3.2.2, 3.2.4, en 3.4.4).

Twee van de tien geïnterviewden zijn over het geheel gezien tevreden over de wijze waarop binnen de Jehova's getuigen gemeenschap is omgegaan met de melding van het misbruik. De andere acht respondenten gaven te kennen ontevreden te zijn over de wijze waarop met de melding is omgegaan. Dit laatste komt ongeveer overeen met de reacties zoals gerapporteerd in ons contactpuntonderzoek (vgl. bijvoorbeeld Figuur 6 in Sectie 3.2.1 waarin een kwart van de respondenten een voldoende gaf aan de behandeling door de gemeenschap en driekwart een onvoldoende).

4.3 ERVARINGEN MET AFHANDELING MELDING MISBRUIK

In deze sectie beschrijven we de door de respondenten ondernomen stappen rondom melden binnen de Jehova's getuigen gemeenschap. Vervolgens gaan we in op de ervaringen met betrekking tot de wijze waarop de melding is afgehandeld. Tot slot gaan we in op de gevolgen die respondenten beschrijven van de wijze waarop met het gemelde misbruik is omgegaan.

4.3.1 Stappen genomen bij melding

4.3.1.1 Melding bij ouders

Uit de interviews komt naar voren dat slachtoffers van seksueel kindermisbruik vaak als eerste stap het misbruik melden bij hun ouders. Dit gebeurt vaak pas als zij jongvolwassenen zijn. De slachtoffers kampen echter met schaamte omtrent het misbruik. Dit maakt dat het aankaarten niet makkelijk is:

- *Je wist wel dat het niet oké was, maar je durfde het gewoon niet zo te duiden. Dat durfde ik pas toen ik een jaar of 17 was. Ik heb tegen mijn vader gezegd dat we (mijn broer en ik) misbruikt waren rond 12,5 jaar oud.*

De wijze waarop het door ouders wordt opgepakt verschilt, maar wordt vaak eveneens gekenmerkt door schroom en schaamte:

- *Daar heb ik met moeder over gepraat toen ik 15/16 was. Maar er is een zwijgcultuur.*
- *Thuis is er ongeveer een week aandacht geweest voor het misbruik van mijn broer en mij. Daarna gingen we weer over op de orde van de dag.*
- *Toen ik 15 jaar was heb ik het verteld [aan moeder]. Haar wereld stortte ook in. Zij vertelde het die avond aan mijn vader. Die week waren er [thuis] gesprekken wat te doen. Daarin werd niet gekeken naar overheidsinstanties. Nee, we moesten het binnen de gemeente houden.*

4.3.1.2 Melding bij ouderlingen

In bijna alle gevallen waar de respondenten aan refereren is door ouders of door het slachtoffer zelf bij de ouderlingen melding gedaan van het misbruik.

Een respondent die melding maakte over mogelijk misbruik van het eigen kind zegt hierover:

- *Ik heb gebeld met drie ouderlingen en dit verteld, waarop een van hen zei: Laat je kind daar nooit meer slapen. Hij kon echter niet meer vertellen i.v.m. privacy. Ik geloofde het bijna niet, want je denkt dat het bij ons niet gebeurt.*

Ook de stap richting ouderlingen wordt meestentijds als lastig ervaren:

- *Via mijn verkering ben ik naar de ouderlingen gegaan. Daar moest ik mijn verhaal doen. Ik kende de verhalen over hoe dat ging, daarom wilde ik eigenlijk niet. Maar ik heb het toch gedaan.*

Ouderlingen nemen over meldingen normaliter contact op met het bijkantoor in Emmen en krijgen vanuit Emmen instructies over de te nemen vervolgstappen. De ervaringen van de respondenten verschillen in hoe het vervolgens is opgepakt:

- *De standaard bij ons is dat er een commissie komt van twee (of meer) ouderlingen. Er zijn gesprekken met dader en slachtoffer apart en samen.*
- *We zijn naar een ouderling gegaan. Die was gechoqueerd en vertelde wat volgens de Bijbel de richtlijn was: je gaat in gesprek met de tegenpartij, één op één en dan zeg je dat diegene in gesprek met een ouderling moet.*
- *Er waren drie ouderlingen aan wie ik mijn verhaal moest doen, allemaal in veel detail. Toen kreeg ik restricties, dat wil zeggen dat ik niet meer mocht spreken in de zaal. Ze hebben de dader vervolgens gevraagd naar wat er gebeurd was en die ontkende. Drie maanden later kwam het*

bericht van de ouderlingen: 'we doen alsof dit niet gebeurd is en jij houdt je restricties omdat je een melding hebt gemaakt.'
- *De vader van de dader was een ouderling en hij probeerde het proces in hun voordeel te beïnvloeden. De andere ouderling stond wel achter ons. Daardoor ontstond er ook tweestrijd tussen de ouderlingen.*

4.3.1.3 Aangifte bij politie

De stap naar de politie is door geen van de geïnterviewden gezet. Er heerst bij hen en bij hun ouders grote terughoudendheid om deze stap naar buiten te maken:

- *Het doen van aangifte is nooit als optie ter sprake gekomen.*
- *Ik heb het gemeld bij stichting Reclaimed Voices, verder niet. Vroeger durfde ik geen melding te maken of aangifte te doen door de zwijgcultuur.*
- *Mijn vader zei, toen ik onlangs contact met hem zocht, dat hij destijds aangifte bij de politie had gedaan en een melding had gemaakt bij de ouderlingen. Ik heb echter twijfels of dat van die aangifte wel echt zo is.*
- *We konden er geen zaak van maken als zedenmisdrijf. En het kan een tweede trauma geven.*
- *Interviewer: Heeft u aangifte gedaan? Respondent: Nee. Dat is ook in therapie aan mij gevraagd, maar dat wilde ik niet want dat was te moeilijk.*
- *Mijn moeder heeft wel overwogen naar de politie te gaan. Mijn vader heeft een advocaat gevraagd die ervaring heeft met dit soort gevallen. Maar die advocaat zei: dan zal je waarschijnlijk eenzijdig worden uitgesloten en een afvallige worden.*

Er lijken ook verschillende interpretaties te bestaan over wat wel of niet mag op het gebied van naar de politie stappen:

- *Een vriendin, wiens dochter had aangegeven dat zij misbruikt was, heeft toen wel aangifte gedaan. Zij dacht echter eerst dat dat niet kon omdat hij (de dader) ook Jehova's getuige was.*
- *De ouderling die ons hielp snapte niet waarom mensen niet naar de politie zouden gaan. Maar soms, zo dacht hij, kunnen (vooral oudere) ouderlingen dingen verkeerd interpreteren en daarmee misschien verkeerde adviezen geven.*
- *Interviewer: Hadden de ouderlingen het aangeraden [om naar de politie te gaan]? Respondent: Nee, zeker niet. Dan word je uitgesloten.*
- *Ouderlingen hebben mijn moeder [die slachtoffer was van seksueel misbruik] wel aangeraden verdere stappen te nemen binnen de gemeenschap. Maar niet om naar de politie te gaan.*
- *Er word je altijd geleerd dat je geen zaak aanspant tegen je broeder of zuster. Het [aangifte doen] is wel naar eigen geweten, maar je voelt je daardoor helemaal niet vrij om dat te doen.*
- *In de lectuur staat: 'klaag je broeder niet aan.' Wij hebben ons eigen rechtssysteem en het wordt je dan ook niet aangeraden om naar de politie te gaan.*
- *Toen ik [in het gesprek met de ouderlingen] zei dat zij [het slachtoffer] aangifte moest doen, werd daar door de ouderlingen niet op gereageerd.*

In een aantal gevallen is het door ouderlingen of een kringopziener rechtstreeks afgeraden om de weg naar de politie te bewandelen:

- *Toen de kringopziener er was gingen we samen op velddienst en hadden we tijd om het [de melding van misbruik] te bespreken. De kringopziener zei: 'laat het in Jehova's handen, bid, ga op*

velddienst. Het is jouw beproeving. Het is lastig, maar als je naar de politie gaat krijg je krantenkoppen. Wil je dat?'

Soms refereren respondenten aan ervaringen uit tweede hand over het naar de politie gaan:

- *De moeder van een meisje (uit dezelfde gemeente) is naar de politie gegaan. Hij is veroordeeld en heeft 5 jaar in de gevangenis gezeten. Het was dus echt een pedofiel.*
- *Ik hoorde van brieven (van het bestuur) waarin ouderlingen werd verteld om justitie niet bij misbruikzaken te betrekken.*

4.3.2 Ervaren stappen afhandeling

De respondenten beschreven vervolgens vanuit hun eigen ervaring de wijze waarop de melding binnen de Jehova's getuigen gemeenschap is opgepakt en behandeld. Slachtoffers en melders schetsen diverse, vaak terugkerende, mechanismen die een passende aanpak van meldingen door ouderlingen van gevallen van seksueel misbruik in de weg staan.

4.3.2.1 Ontvankelijkheid melding

Om te beginnen blijken lang niet alle meldingen opgepakt te worden door ouderlingen en zijn er diverse gevallen die al in een beginstadium als niet ontvankelijk worden verklaard. Met diverse meldingen van misbruik kunnen ouderlingen, volgens diverse respondenten, weinig:

- *De dader was nog niet gedoopt, dus kon er geen gerechtelijk comité ingesteld worden. Wel zijn er gesprekken geweest met twee ouderlingen. Zij kregen wel instructies/richtlijnen vanuit Emmen via brief en telefoon, maar zij wisten ook niet goed hoe met de situatie om te gaan.*
- *Mijn misbruik speelde in het verleden: daar konden ouderlingen niet veel meer mee. Zij boden wel ondersteuning aan en verwezen me door naar een therapeut. Ze erkenden dat zij die expertise niet hadden.*

Ook als een dader ontkent, kunnen de ouderlingen vervolgens weinig doen en wordt er meestentijds geen verdere actie ondernomen:

- *Het is dan een kwestie van woord tegen woord.*

Ouderlingen geven dan volgens diverse respondenten te kennen:

- *Je moet het in Jehova's handen laten.*
- *Het einde van het liedje was: 'wij kunnen geen schuld bewijzen... En toen kregen we een lezing, we moesten het maar in de handen van Jehova laten want de waarheid is niet goed te achterhalen.*

Ook schetst een respondent die een paar jaar geleden melding heeft gedaan bij ouderlingen van recent seksueel misbruik binnen haar huwelijk dat dit niet tot vervolgacties van ouderlingen heeft geleid:

- *De man is leidend, een vrouw wordt minder serieus genomen. Ik kreeg te horen: 'We gaan geen gesprek met je aan, want je partner [de dader van het misbruik in dit geval] moet dat eerst initiëren. Als hij het niet goed vindt, dan doen we dit niet.'*

4.3.2.2 Tweegetuigenregel

Ook de tweegetuigenregel is een vorm van afwegen of een melding wel of niet zal leiden tot gerechtelijke stappen binnen de gemeente. Deze regel schrijft voor dat er twee getuigen van het misbruik nodig zijn om de melding daadwerkelijk te kunnen behandelen:

- *Als iemand een beschuldiging maakt, dan maken we een aantekening, maar verder kunnen we niet veel doen. Bij een tweede melding is er een zaak. Dat geldt overigens niet alleen voor misbruik. Maar als één iemand zegt ik ben misbruikt en de ander ontkent, ja dan is het lastig.*

Dit criterium wordt door respondenten veelal als een onmogelijkheid bestempeld:

- *Ja, dat is waar ze het altijd op gooien. Als een man zegt, zij gaat vreemd dan is dat prima, maar als ik als vrouw dat zeg over hem dan moet ik een ouderling of dienaar aan mijn zijde hebben staan.*

Er zijn bovendien maar weinig gevallen waarin seksueel misbruik een tweede getuige kent. Respondenten geven aan dat een kenmerk van seksueel misbruik is dat het in het geniep gebeurt en dat de dader van alles in het werk zal stellen om te zorgen dat er geen andere getuige van het misbruik zal zijn:

- *Het moest geheim, dus de gordijnen van de slaapkamer gingen dicht en hij stond tegen de deur aan zodat niemand binnen zou komen.*

Ook is er onduidelijkheid over de praktische invulling van de tweegetuigenregel:

- *Er is de regel van onderling oplossen. Die tweegetuigenregel heeft er volgens mij mee te maken of iemand wel of niet kan worden uitgesloten. En uitgesloten worden, dat betekent dus als het ware de dood.*

4.3.2.3 Dader slachtoffer confrontatie

De gesprekken waarbij dader en slachtoffer bij elkaar worden gebracht onder toeziend oog van ouderlingen worden als zeer belastend ervaren:

- *Volgens de documenten van Jehova's getuigen zou er nu geen confrontatie meer moeten zijn met het slachtoffer en dader. Maar in 2011 was dat dus bij ons nog wel het geval.*
- *De ouderling zei tegen mij: 'De Bijbel zegt dat het slachtoffer één op één moet confronteren.'*
- *Je hebt twee gesprekken: eentje met en eentje zonder slachtoffer erbij. Dat is een behoorlijk kruisverhoor, met grote aantijgingen*.
- *Er zijn herhaaldelijke gesprekken (tussen dader en slachtoffer). Daar sta ik niet achter. Het is echt te zwaar voor het slachtoffer. Zo moest mijn moeder zeven voorvallen in detail uitleggen terwijl de dader ernaast zat.*

- *Ik heb hem ook geconfronteerd, maar het werd van tafel geschoven, Zijn antwoord was 'we waren jong.' Hij is nu ouderling.*

4.3.2.4 Dossiervorming

Zodra een melding gedaan wordt, starten de ouderlingen met het aanleggen van een dossier. De respondenten hebben echter weinig zicht op wat dit precies inhoudt:

- *De ouderlingen maken notities van de melding voor het archief.*
- *Dit wordt in de Koninkrijkszaal of bij ouderlingen thuis bewaard. We nemen dan ook meteen contact op met Emmen. Ik weet alleen niet of er ook een kopie naar Emmen gaat.*
- *Iedereen tekent een release form, zodat de data ondanks AVG bewaard mag worden.*
- *In zo'n ouderlingencommissie wordt uitgebreid verslag gemaakt, maar dat wordt dan weer vernietigd en alleen een kleine samenvatting blijft over. Wat er dan naar Bethel gestuurd wordt, is bijvoorbeeld alleen 'moet uitgesloten worden vanwege immoraliteit.' Maar verder geen details.*
- *Bethel weet alles. We tekenen ook een toestemmingsclausule dat gegevens bewaard mogen worden. Ouderlingen en dienaren zijn daartoe verplicht, zodat als ze gekke dingen doen, dat bewaard wordt.*
- *Als de dader verhuist, worden de ouderlingen van de nieuwe gemeente ingelicht, en ouders op de hoogte gebracht. Maar er is geen dicht systeem van communicatie tussen de Koninkrijkszalen.*

4.3.2.5 Gerichtheid op binnenboord houden dader en de reputatie van de gemeenschap

Ouderlingen gaan in gesprek met de dader. Deze kan ontkennen of bekennen misbruik te hebben gepleegd. Indien de dader bekent kan hij berouw of geen berouw tonen. In het laatste geval is dit een mogelijke grond voor uitsluiting. Wanneer de dader bekent en berouw toont, zijn adviezen die de ouderlingen geven en de maatregelen die zij nemen, volgens de respondenten, sterk gericht op het bijeenhouden van de gemeenschap. Slachtoffers krijgen dan meestentijds het advies om er samen met de dader uit te komen. Dit is mede ingegeven vanuit de visie van de gemeenschap op de Bijbel, die aangeeft dat je je broeder niet voor het gerecht mag brengen.

- *In onze zaak kwamen heel veel dingen later nog naar boven, maar de ouderlingen wilden er snel doorheen. Vrede in de gemeente is het doel, en het tot berouw brengen van de dader.*
- *Eén van de ouderlingen was gebruikt als breekijzer, als het ware. Geprobeerd werd om ons [slachtoffer en dader] weer bij elkaar in één gemeente te brengen, maar dat is wishful thinking.*

Verder zijn ouderlingen, volgens meerdere respondenten, vooral gericht op het behoeden van de gemeenschap voor reputatieschade. Te allen tijde moet voorkomen worden dat er smaad komt op Jehova's naam:

- *Mij werd door de ouderlingen gezegd: wees voorzichtig met wat je meldt en niet meldt. Denk om de goede naam van de gemeenschap.*
- *Ik sprak eens met een ouderling over het hebben van een vertrouwenspersoon per gemeente waar slachtoffers bij terecht zouden kunnen. Hij vroeg mij: wat is het doel daarvan? Ik zei: 'veiligheid voor allemaal.' Hij zei toen: 'Nee, het gaat erom Jehova's naam hoog te houden, en dat het slachtoffer en de dader weer in vrede bij elkaar kunnen komen.'*

- *Toen ik naar buiten trad [met kritische geluiden over hoe de gemeenschap met seksueel misbruik omgaat] hebben de ouderlingen mij niet meer met rust gelaten en zijn mij al mijn voorrechten ontnomen.*
- *Het plaatje moet goed zijn, alles moet leuk en aardig zijn. Negatieve dingen worden niet besproken en binnenshuis afgehandeld. Dit leidt er bijvoorbeeld toe dat de ouders van het slachtoffer het willen laten rusten. Zand erover.*

De dader komt vaak weer terug in de gemeente waar hij soms wel en soms niet in de gaten wordt gehouden:

- *De dader zat gewoon nog in de zaal. Misschien had hij wel een berisping gehad, maar dat was het.*
- *Als de dader bekent en berouw toont, wordt er als slachtoffer eigenlijk van je verwacht dat je vergeeft en weer naast hem in de Koninkrijkszaal gaat zitten.*
- *De man was ook al uitgesloten geweest [vanwege kindermisbruik], maar ik dacht vanwege te veel alcoholgebruik. Dus ik dacht dat het helemaal in orde was [om het eigen kind daar te laten logeren].*
- *In de zaal werd hij enorm in de gaten gehouden. Hij mocht nooit alleen zijn en niet eens alleen naar de wc gaan.*
- *Een pedofiel bij ons in de gemeente is hersteld en ik moet mensen er constant op wijzen dat er op hem gelet moet worden.*
- *Onlangs heeft in de lectuur gestaan dat ouderlingen ouders actief moeten waarschuwen als er een pedofiel in de gemeente komt.*
- *Ik zag dat de dader weer contact opnam met jonge meiden.*
- *Bij terugkomst in de gemeente zag ik misstanden. Zo gaf de dader één op één Bijbelstudie aan kinderen. Ik ben daarop gesprekken aangegaan met de ouderlingen en de kringopziener en heb gezegd: jullie hebben een verantwoordelijkheid. Maar daar werd niet op gereageerd. Er kwam niks uit.*
- *Er is ook gevraagd aan het slachtoffer of zij het goed vond als hij [de dader] weer functievoorrechten zou krijgen. Dat vond ze goed. De behandelende ouderlingen hebben dat echt oprecht gedaan.*

In een enkel geval is de dader uitgesloten.

Een respondent geeft aan dat de Jehova's getuigen gemeenschap door deze gerichtheid op het bijeenhouden van de gemeenschap in zijn ogen een makkelijke omgeving is voor seksueel misbruik:

- *Het bijna blinde vertrouwen in elkaar, dat aangemoedigd wordt in de lectuur, kan ook gevaarlijk zijn. Ik mis de realiteitszin.*

Daar komt, volgens deze respondent, bij dat nog steeds de gedachte leeft dat seksueel misbruik binnen de gemeenschap niet of nauwelijks voorkomt (volgens de woordvoerder van de Jehova's getuigen Nederland zijn de gevallen van seksueel misbruik op één hand te tellen) en dat het, als het eens voorkomt, goed aangepakt wordt. Dit maakt ook volgens diverse respondenten dat er te weinig aandacht wordt besteed aan gevallen van misbruik die zich voordoen:

- *In mijn gemeente zijn er al meer dan 5 gevallen (waar ik weet van heb) dat er iets speelde. Die hebben amper aandacht gekregen. En dan gaat het nog maar om een gemeente van 90-100 mensen.*

4.3.2.6 Kennis en kunde ouderlingen.

Veel respondenten zien een gebrek aan kennis en kunde bij de ouderlingen om op een juiste wijze met meldingen van seksueel misbruik om te gaan:

- *Soms wordt er te veel van ouderlingen verwacht. Maar we kunnen eigenlijk heel weinig in dat soort gevallen.*
- *Ik vind het nogal problematisch dat degenen die de melding in behandeling nemen helemaal geen expertise, kennis of kunde in huis hebben of cursussen krijgen om dat soort zaken te behartigen. Pedofielen zijn manipulatief, dus die overrompelen de ouderlingen vaak.*
- *Het contact met de pleger één op één en in een groep is niet oké. Degene die het gesprek begeleidt had geen kennis van dit soort zaken en kon er niet mee omgaan.*
- *Ouderlingen zeggen: als een kind nog steeds gevaar loopt, dan maken we er wel melding van. Maar dat kunnen ouderlingen helemaal niet beoordelen. Die hebben daar helemaal niet de expertise voor.*
- *Volgens de Wachttoren is de kennis van de ouderlingen up-to-date. Maar van wat ik ervan zie hebben ze er nog weinig van opgestoken.*
- *Er is best veel herderlijke zorg in de vorm van Bijbelverhalen, geestelijke hulp. Ouderlingen krijgen extra training daarvoor. Maar we zijn geen psychologen. We zijn eigenlijk een beetje goedbedoelende amateurs. En als het echt serieus is kan het slachtoffer psychologische hulp gaan zoeken.*
- *Ouderlingen ondersteunen het gezin, maar de ouders zijn verantwoordelijk.*
- *Ik denk dat ze moeten investeren in kennis en kunde en informatie en in dat overbrengen aan de gemeente. Dat is er nu wel in de Wachttoren en in ouderlingentrainingen maar dat zijn werkwijzen en protocollen geschreven vanuit organisatiebelang. Er moet meer focus komen op het belang van het slachtoffer.*

Het door de ouderlingen in behandeling nemen van de melding leidt in de meeste gevallen niet tot een voor de slachtoffers behulpzaam proces.

- *Het ging uiteindelijk niet over hulp aan dader of slachtoffer, het ging over zwijgen: niet vertellen, stilhouden in de gemeente. Maar je komt elkaar steeds tegen, dus dat was niet te doen.*
- *De sfeer is, je moet er niet over praten, ook niet met medegelovigen. Dat is onhoudbaar. Anderen zien ook dat er iets is en gaan daarnaar vragen. Je moet dan ook nog eens de schijn ophouden. Dat is niet vol te houden en dan ga je het toch vertellen en voel je je weer heel erg bezwaard. Dat is allemaal extra schadelijk.*
- *Het ergste vind ik dat het niet wordt besproken, dat is wat mij nou zo stoort. Enkel van: je houdt je mond maar, want anders verstoor je andermans geloof.*
- *Toevallig was er in onze gemeente iemand die jarenlang Kringopziener is geweest. Die kon ook niks doen, maar die heeft in ieder geval geluisterd. Hij erkende dat dit speelt, dat het lastig is en dat er ook geen duidelijk beleid is. Dat hielp in ieder geval al iets.*

Het onderwerp seksueel misbruik lijkt zich daarbij volgens meerdere respondenten bij veel ouderlingen in de taboesfeer te bevinden, waardoor het niet afdoende opgepakt wordt.

4.3.3 Ervaren gevolgen melding en afhandeling

Respondenten, die als slachtoffer melding hebben gemaakt van een geval van seksueel misbruik, geven vrijwel allemaal te kennen niet tevreden te zijn met de afhandeling van deze melding. In meerdere gevallen leidde de melding zelfs tot meer vervelende consequenties voor het slachtoffer:

- *Ik zeg altijd er zijn twee trauma's. Het seksueel misbruik en de omgang ermee.*

Zo geven meerdere respondenten te kennen dat zij als slachtoffer aan de schandpaal werden genageld:

- *Het slachtoffer wordt tot dader gemaakt.*
- *Als slachtoffer kreeg ik restricties omdat ik een melding had gedaan van seksueel misbruik. Er zijn twee vormen van restricties: stille restricties houden in dat het niet publiekelijk gezegd wordt, maar iedereen ziet dat je wordt overgeslagen en dus weet iedereen ervan. De andere vorm houdt in dat de restricties voorgelezen worden in de Koninkrijkszaal. De gemeenschap wordt dan opgeroepen je te mijden. Mijn restricties voelden echt als een schandpaal waar ik als slachtoffer aan genageld werd.*
- *Ik was labiel volgens de gemeente en spoorde niet.*
- *De omgeving gaat zich van je distantiëren. Vrienden praten er vaak niet over want dan moeten ze een kant kiezen.*
- *De Kringopziener had me aangeraden een presentatie te geven over wat er gebeurd was. Dat heb ik gedaan. Ik had allemaal lectuur gescand en gearceerd waarvan ik dacht dat het zou helpen. Ik heb die presentatie toen gegeven voor een groep ouderlingen. Sommige waren begripvol, objectief en steunend, maar anderen waren dat niet. Het was ongemakkelijk voor veel van hen, dat zag je ook tijdens de presentie. Daar is dan ook helemaal niks uitgekomen. Zij deden vervolgens alsof er niks was gebeurd. Dat was heel naar. Er was geen erkenning en ik voelde me niet gehoord. Achteraf was dit erg schadelijk voor mij.*
- *Een pedofiel die vijf jaar in de gevangenis heeft gezeten, zit nu weer in de Koninkrijkszaal. De familie van het slachtoffer is daarop verhuisd. Zij werden echt tot zondebok gemaakt. Als je dit nu benoemt, wordt het ontkend.*

In meerdere gevallen besluit het slachtoffer uiteindelijk te verhuizen naar een andere gemeente om niet langer geconfronteerd te hoeven worden met de dader.

Een enkele respondent ziet verbeteringen op dit vlak:

- *Vroeger, ja, werd het slachtoffer vergeten, werd er veel gezwegen. Nu, 10-15 jaar later, is het al heel anders.*

Maar in grote lijnen kan gesproken worden over een geringe mate van tevredenheid over de aanpak van een melding van seksueel misbruik binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen:

- Interviewer: *Terugkijkend zou u dan weer melding doen binnen de Jehova's getuigen gemeenschap?* Respondent: *Nee, het was heel belastend om die gesprekken aan te gaan. Ik zou het absoluut niet weer doen.*

- *Je komt tegenover een comité van twee of drie mannen te staan. Het is een heel formeel comité en heel hard. Daarom is het heel lastig om er in vertrouwen over te kunnen praten. Ze vragen enorm in detail wat er is gebeurd, maar het gevoel wordt achterwege gelaten.*
- *Je deelt dit met allemaal mannen, en daar moet je vervolgens nog twee keer per week mee in de zaal zitten, terwijl je weet dat die er niks mee gedaan hebben.*

De erkenning van het slachtoffer laat volgens veel geïnterviewden dan ook te wensen over.

4.4 KENMERKEN GEMEENSCHAP

Diverse respondenten maken duidelijk dat het voor buitenstaanders erg moeilijk zal zijn te begrijpen wat het betekent om op te groeien in en te behoren tot de gemeenschap van Jehova's getuigen. Zij geven indringende beschrijvingen van het onderdeel uitmaken van een gemeenschap die geheel gericht is op de waarheid van het eigen geloof. Zij spreken over een parallelle realiteit aan de wereld buiten de Jehova's getuigen gemeenschap, met een veelheid aan leefregels en vastgestelde leefpatronen en een sterk naar binnen gekeerde eigen cultuur die weinig ruimte laat voor eigen interpretatie. Hieronder worden diverse elementen beschreven die respondenten benoemen als belangrijke kenmerken van de Jehova's getuigen gemeenschap, die volgens de respondenten bijdragen aan de wijze waarop seksueel misbruik wordt omgegaan. De kenmerken hebben bijvoorbeeld gemeen dat ze bijdragen aan het gevoelde isolement van de slachtoffers en de problemen die slachtoffers ervaren wanneer zij melding maken van het misbruik.

4.4.1 Ware geloof

Jehova's getuigen zijn ervan overtuigd dat zij het ware geloof hebben. Dit maakt hen volgens respondenten ook 'immuun' voor feedback en kritiek van buiten. Kritiek van de buitenwereld wordt veelal geïnterpreteerd als een beproeving die men dient te doorstaan. Ook interne problemen worden vaak afgezwakt vanuit de gedachte dat men beschikt over de ware religie. Daardoor worden problemen, volgens diverse respondenten, niet in hun volle omvang en ernst erkend en herkend:

- *De Jehova's getuigen gemeenschap claimt over de waarheid te beschikken. Zij zijn goed, de buitenwereld is slecht.*
- *Als er een 'aanval' plaatsvindt op de organisatie, dan is het een teken dat ons geloof het enige ware geloof is. Dan gaan ze zich nog meer afzonderen van buiten. Het geeft bevestiging: 'zie je wel, we worden aangevallen.'*
- *Zodra iets door een ex-Jehova's getuige wordt gezegd, dan wordt gelijk gezegd dat het een incorrect beeld is.*
- *De buitenwereld is Satanistisch. Alleen voor leden van de Jehova's getuigen gemeenschap volgt een wederopstanding nadat de wereld bij de Armageddon ten onder is gegaan. Als je geen Jehova's getuige bent, word je gestraft. Als je zo bent opgegroeid, is het extra lastig om een leven buiten de Jehova's getuigen gemeenschap te leven.*

Diverse respondenten geven aan dat ook ons onderzoek naar seksueel misbruik en de afhandeling daarvan binnen de Jehova's getuigen gemeenschap als een aanval op de gemeenschap en het geloof kan worden gezien:

- *Deze onderzoekscommissie sterkt de kern van het Jehova's getuigen geloof. Het idee is dat er natuurrampen zullen komen en de Jehova's getuigen vervolgd zullen worden als voorbode van de Armageddon. Jullie versterken die gedachte. Voor Jehova's getuigen zijn jullie juist het bewijs dat zij over de waarheid beschikken.*

4.4.2 Gesloten gemeenschap

De Jehova's getuigen gemeenschap wordt door de respondenten, die niet langer lid zijn van de gemeenschap, maar ook door diverse personen die nog wel lid zijn, gekenschetst als een sterk naar binnen gekeerde gemeenschap, waarbij leden zich moeten houden aan strikte leefregels en aan vaste leefpatronen:

- *Wij leefden volgens een vast weekschema, waarin zo min mogelijk tijd was om na te denken en zo veel mogelijk tijd werd geïnvesteerd in de religie.*
- *Er wordt niet gezegd dat iets niet mag, maar zaken worden afgeraden. Daarbij is er sprake van grote sociale controle.*

De weg naar hulp van buiten is daardoor, volgens diverse respondenten, moeilijk:

- *Toen [jaren negentig] werd uitgedragen: psychische hulp is eigenlijk not done. De Bijbel is de oplossing. En als het niet goed gaat, dan doe jij iets niet goed. Nu ligt het met het zoeken van psychische hulp wel wat anders. Het mag wel, maar nog steeds is er ook het idee van je eigen vracht dragen.*
- *Eigenlijk wordt het afgeraden om met iemand anders dan ouderlingen hierover te spreken.*

Leden van de Jehova's getuigen gemeenschap wordt volgens de respondenten aangeraden zo weinig mogelijk contact te onderhouden met de wereld buiten de gemeenschap. Dit leidt ertoe dat leden van de gemeenschap in de meeste gevallen sterk **geïsoleerd van de buitenwereld** leven. Dit geïsoleerd zijn van de buitenwereld heeft voor diverse respondenten grote negatieve effecten gehad op hun leven. Voor de respondenten die uit de gemeenschap gestapt zijn, leidde deze stap daardoor bijvoorbeeld tot een ware aardverschuiving. Zij kwamen terecht in een wereld waar zij weinig van wisten en die door de eigen gemeenschap als Satanisch bestempeld wordt. Dit leidde, in vrijwel alle gevallen die met de onderzoekers werden gedeeld, tot een soort omgekeerd isolement omdat het contact met de familie die zich nog in de gemeenschap bevindt in de meeste gevallen onmogelijk wordt.

- *De ouderlingen hebben mijn kinderen, toen 8 en 12 jaar, bij zich geroepen en gezegd: 'mama komt niet in het paradijs en gaat dood.'*

Bij een andere respondent heeft het uittreden uit de gemeenschap ertoe geleid dat haar ouders, haar ex-man en daarmee haar kinderen alle contact met haar verbraken.

Voor alle respondenten die deze stap gezet hebben, heeft dit in eerste instantie geleid tot een sterke ontwrichting van hun leven:

- *De gemeenschap van Jehova's getuigen heeft mij beschadigd. Want ik heb mijn ouders, broers en zus niet meer gezien [is als kind misbruikt maar is als tiener uitgesloten wegens roken en het niet berouw betonen daarover]. En mijn broer heeft op zijn 42e zelfmoord gepleegd [was eveneens misbruikt]. In deze maatschappij ligt er zoveel focus op familie. Ik vind het misbruik heel ernstig, maar ik vind het erger dat ik geen familie meer heb.*
- *Het was een heel grote stap om buiten de gemeenschap hulp te zoeken, want buiten de gemeenschap heb je praktisch geen sociale contacten. Daarom ben ik eerst ook weer teruggegaan naar de gemeenschap. Ik had ergens de hoop om toch nog gehoord te worden.*
- *Toen ik overwoog uit de gemeenschap te stappen, gaf de ouderling aan: 'als je eruit stapt kunnen we niks meer voor je doen.'*
- *Ik wist dat als ik eruit zou stappen, ik mijn familie en vrienden en iedereen kwijt zou raken.*
- *De isolatie van de buitenwereld wordt extremer, in de vorm van sterkere indoctrinatie en heftigere consequenties van problematisch gedrag, zoals onmiddellijke uitsluiting, ook bij jongeren. Vooral uitgesloten jongeren zullen er dan alles aan doen om terug te komen in de gemeenschap, maar worden een tijd lang met de nek aangekeken of genegeerd, ook door het gezin.*

Velen durven deze stap dan ook niet te nemen.

4.4.3 Sterke hiërarchie

De gemeenschap van Jehova's getuigen kent een sterke hiërarchie waarin het bestuur, de kringopzieners en de ouderlingen leidende rollen vervullen. Zij vertalen de wetten van God richting de leden en bepalen daarmee hoe de Bijbel geïnterpreteerd dient te worden. Deze sterke, door mannen ingevulde, hiërarchie heeft volgens de respondenten diverse effecten op de leden van de gemeenschap:

- *Binnen de Koninkrijkszalen zijn ouderlingen de vertegenwoordigers van de goddelijke wetten. Zij worden door de leden blind vertrouwd.*
- *Vader zei: 'als het geloof zegt dat we poep moeten eten, dan doen we dat.' Ik zei dan 'ja, later,' dus kreeg ik altijd een pak slaag.*

Voor kritische geluiden is binnen deze hiërarchie, volgens meerdere respondenten, dan ook weinig ruimte en dit leidt met regelmaat tot sancties jegens degene die de kritiek uit. Diverse respondenten hebben zelf de gevolgen ondervonden van het zich kritisch uiten over de wijze waarop ouderlingen met een melding van seksueel misbruik omgingen:

- *Ik kreeg de vraag of ik wel vertrouwen had in de wijze waarop de ouderlingen omgingen met het misbruik. Toen ik aangaf dat ik daar niet veel vertrouwen in had werd dat gelijk gesteld met het geen vertrouwen hebben in Jezus. Andere leden van de gemeenschap kregen daaropvolgend te horen dat ik geen goede omgang was en bepaalde voorrechten werden me afgenomen.*
- *Je hoort geen kritiek op het bestuur in de VS te uiten. Kritiek op de getrouwe beleidvolle slaaf van de Jehova's getuigen [het bestuur/de dienaar van God] is te vergelijken met een Noord-Koreaan die Kim Jong-un bekritiseert.*
- *Ouderlingen kunnen je het leven goed zuur maken. Zij spreken recht, mogen je uitsluiten. Als je ergens iets van zegt dan wordt het artikel laster aangehaald en dan kun je uitgesloten worden.*
- *Je wordt 'getekend' als je opstandig bent. Dan word je gemeden.*

- *Je kunt het wel vergelijken met een bedrijf of een militaristische cultuur. We zijn erg gebrand op richtlijnen en één bedrijf zijn. Als iemand iets anders doet, dan wordt ie daarop aangesproken. Dat is namelijk niet de bedoeling.*

Verder maakt de sterke **mannelijke hiërarchie** binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen het met name voor vrouwen lastig zich te verdedigen:

- *Ik ben door mijn man misbruikt. Rond 2015 heb ik om hulp gevraagd bij de ouderlingen. Dat werd niet goed opgepakt. De man is leidend en ik moest me, volgens de ouderlingen, dan ook naar zijn beslissingen voegen en me nederiger opstellen. Omdat er geen sprake was van overspel werd mijn verzoek tot scheiding niet gegrond verklaard. Het dringende advies was om er samen uit te komen. Daarbij wordt de Bijbel en de Wachttoren erbij gehaald.*
- *Vooral sterke vrouwen met een persoonlijkheid en meisjes die iets slimmer zijn, worden aangepakt om hen mak en volgzaam te maken.*
- *Ouderlingen zijn altijd mannen. Dat maakt het voor vrouwen extra lastig.*
- *Vrouwen zonder tweede getuige zijn heel kwetsbaar. Zij kunnen gevraagd worden om te stoppen met praten over wat er gebeurd is, want anders word je uitgesloten.*
- *Als een vrouw met een beschuldiging komt, laat haar dan ook gehoord worden door een vrouw. Twee mannelijke ouderlingen zijn dan enorm intimiderend.*
- *Slachtoffers hebben vaak een lagere status in de gemeenschap dan hun daders. Dat maakt het extra lastig. Ook in de bejegening worden de slachtoffers vervolgens klein gehouden.*

Tevens leidt de sterke hiërarchie er, volgens meerdere respondenten, toe dat er beperkte ruimte is voor **zelfontplooiing**:

- *Na de middelbare school is het advies om fulltime langs de deuren te gaan. Ik was eigenwijs en ging naar het HBO. Dat werd me niet in dank afgenomen.*
- *Het advies is vaak om MAVO te gaan doen [ook als je een hoger niveau aankunt]. VWO wordt afgeraden.*
- *Ik deed de HAVO op mijn sloffen. Maar ik mocht niet doorleren van mijn familie. En ik ben zo geïsoleerd opgegroeid dat ik heel veel dingen niet wist, bijvoorbeeld over studiefinanciering etc.*
- *De school heeft wel geprobeerd mij zover te krijgen dat ik door ging leren. Maar je woont in een bubbel en bent bang voor alles. En je wil je ouders op je 17e niet kwijt. Je weet dat dat de consequentie is. Ik stond er daardoor niet echt voor open en dat heb ik ook bij anderen gezien.*

4.4.4 Strikte seksuele moraal

Tot slot kenschetsen veel respondenten de Jehova's getuigen gemeenschap als een gemeenschap met een zeer strikte seksuele moraal. Dat leidt volgens hen tot veel taboes op dit vlak, tot veel verboden, tot naïviteit op het vlak van seksualiteit en tot het onderdrukken van en daarmee frustraties over zaken rondom seksualiteit:

- *Ze gaan heel verkrampt met seksualiteit om. Daarom trouwen ze ook allemaal zo jong.*
- *Laatst is in de gemeente het kijken van porno besproken. Daar werd aangegeven dat wanneer je agressieve of bestiale porno kijkt je uit de Jehova's getuigen gemeenschap wordt gezet. Ik geloofde het bijna niet, want je denkt dat het (kijken naar porno) bij ons niet gebeurt.*

Vanwege deze strikte seksuele moraal is het spreken over moeilijke thema's zoals seksueel misbruik volgens velen extra lastig. Het voedt de zwijgcultuur rondom dit thema en geeft daders, volgens enkele respondenten, extra speelruimte.

4.5 ERVARINGEN MET VERBETERINGEN

De respondenten is ook gevraagd hun beeld van de doorgevoerde veranderingen/ verbeteringen in de afgelopen jaren in de wijze waarop omgegaan wordt met meldingen van seksueel misbruik met ons te delen. Veranderingen die respondenten noemen zijn de volgende:

- *Onlangs heeft in de lectuur gestaan dat ouderlingen actief ouders moeten waarschuwen als er een pedofiel binnen de gemeente is.*
- *Er is meer aandacht voor seksueel misbruik binnen de gemeente en in de lectuur, ook in reactie op media-aandacht en onderzoeken. Zie bijvoorbeeld www.JW.org*.[34]
- *Door dit onderzoek gaat het hier en daar spoken binnen de gemeenschap. Het thema wordt nu bijvoorbeeld besproken in de Wachttoren. Dat biedt hoop. Maar de vraag is hoe er vervolgens met mensen omgegaan wordt als ze eigen ervaringen uiten.*
- *Er is misschien wel meer aandacht voor. Maar onlangs heeft de woordvoerder van het bestuur in Emmen nog gezegd dat het maar om een handjevol zaken gaat en dat is echt kul. Ik hoor nog steeds van alles over waar het mis gaat.*
- *Er zijn nu filmpjes voor kinderen (David en Sofie) en er waren brieven, vooral in reactie op berichten uit de media. Maar in de aanpak of afhandeling zie ik weinig verandering.*
- *Sinds 2013 worden er animatievideo's gepubliceerd voor kinderen ('Word Jehovah's Vriend', over een fictief gezin en de kinderen David en Sofie).*[35] *Een video uit juli 2015 ('Bescherm je kinderen')*[36] *is bedoeld om hen te informeren en leren over misbruik. Daarin wordt 'het kwaad' echter afgebeeld als een soort schim. Hierdoor gaan de video's voorbij aan het feit dat daders van misbruik bijna altijd mensen zijn die het slachtoffer kent en vertrouwt, wat het moeilijker maakt voor een slachtoffer om grensoverschrijdend gedrag te herkennen, te erkennen en ernaar de handelen. Deze video gaat daardoor aan zijn doel voorbij.*
- *Er zijn wel dingen veranderd. Zo hoeft de directe confrontatie met de dader niet meer. Verder zeggen ze dat aangifte nu niet meer wordt afgeraden. Dat laten ze nu formeel aan het slachtoffer. Voor een buitenstaander lijkt dat heel neutraal, maar de mindset van Jehova's getuigen is heel anders. Hoe vrij ben je daadwerkelijk om dat te doen? Alles van buitenaf is kwaad. Je bent dan wel vrij om aangifte te doen maar je zult je eigen vracht moeten dragen.*
- *Tegenwoordig hoeven slachtoffers een dader van seksueel misbruik niet meer direct te confronteren.*
- *Tegenwoordig wordt er concreter beschreven dat het ook in de eigen gemeente kan gebeuren.*
- *Ouders met kinderen worden tegenwoordig gewaarschuwd als er een dader van seksueel misbruik van kinderen bekend wordt of in de gemeente komt.*
- *Vroeger was de vrijheid om aangifte te doen voor een melder van misbruik impliciet – nu moeten ouderlingen de melder er expliciet op wijzen dat zij aangifte kunnen en mogen doen.*

[34] https://www.jw.org/nl/publicaties/tijdschriften/g200710/bescherm-uw-kinderen/#?insight[search_id]=886c0ac8-0a9b-4ee3-a129-6f670da8ad24&insight[search_result_index]=2
[35]https://www.jw.org/nl/wat-de-bijbel-leert/kinderen/word-jehovahs-vriend/filmpjes/
[36] https://www.jw.org/nl/wat-de-bijbel-leert/kinderen/word-jehovahs-vriend/filmpjes/bescherm-je-kinderen/

Diverse respondenten refereren verder aan preventieve maatregelen die de gemeenschap neemt:

- *Ik denk dat er heel veel preventief wordt gedaan. Bijvoorbeeld boeken voor kinderen waarin bijvoorbeeld staat: er zijn bepaalde delen van je lijf, als iemand daar aan zit dan zeg je stop! en laat het aan iemand weten.*[37] *Verder zijn er predikingsactiviteiten van huis tot huis.*
- *Qua preventie doen we het denk ik goed. Qua proces ook, want het gaat strikt volgens de richtlijnen.*
- *Wat betreft preventie vanuit de organisatie, dat kan echt beter. Nu wordt de verantwoordelijkheid bijvoorbeeld bij ouders gelegd.*

Ondanks de genoemde veranderingen geeft het merendeel van de respondenten aan dat zij niet het vertrouwen hebben dat dit de situatie rondom seksueel misbruik zal verbeteren. Verschillende respondenten, die nog lid zijn van de gemeenschap, missen nog steeds een goede aanpak en afhandeling van misbruikzaken, en verwijzen naar misstanden die zij nu nog in hun gemeente zien. Ex-leden zien de veranderingen als minimaal en van buiten opgelegd (bijvoorbeeld in reactie op het onderzoek van de Royal Commission in Australië, zie Hoofdstuk 6), en daarom als ineffectief. Zij wijzen op het rigide karakter van het systeem van de Jehova's getuigen.

In reactie op de veranderingen die het Bestuur noemt, zeggen respondenten bijvoorbeeld:

- *Nee, dat klopt niet. Want de wetten van Jehova zijn toch niet te veranderen? De woorden worden aangepast, maar het systeem blijft gewoon hetzelfde.*
- *Dat zijn van buitenaf opgelegde noodzakelijke details. Maar het is heel minuscuul. De aanbevelingen van de Royal Commission [Australisch onderzoek] worden heel minimaal opgevolgd.*
- *Het ziet er goed uit voor buitenstaanders, maar in de praktijk is er weinig veranderd.*

4.6 GEOPPERDE SUGGESTIES VOOR VERBETERING

Deze sectie beschrijft een aantal suggesties voor verbetering die zijn besproken in de interviews, waaronder het instellen van een meldplicht voor ouderlingen, het instellen van een vertrouwenspersoon, training en opleiding voor ouderlingen, het vergroten van het bewustzijn binnen de gemeenschap over seksueel misbruik en het toewerken naar erkenning voor slachtoffers.

4.6.1 Meldplicht

De respondenten is onder meer gevraagd hoe zij aankijken tegen het instellen van een plicht voor ouderlingen om gevallen van seksueel misbruik bij de politie te melden. De meeste respondenten zijn hier voorstander van.

Zij achten het van belang dat de gemeenschap en daarmee ouderlingen hun verantwoordelijkheid nemen door naar buiten te treden met gevallen van seksueel misbruik, zodat er een onafhankelijk

[37] https://www.jw.org/nl/publicaties/boeken/lessen-van-de-grote-onderwijzer-jezus/hoe-jezus-werd-beschermd/

onderzoek naar zulke zaken kan plaatsvinden. Dit is zowel in het belang van slachtoffer, als van de vermeende dader:

- *Ja, daar ben ik voor. Ook vanuit het oogpunt van de rechtsstaat. Ouderlingen moeten deze gevallen niet zelf behandelen.*
- *Het kan een middel zijn om het slachtoffer centraal in het proces te stellen en het geeft handvatten, om parallel aan het proces binnen de gemeenschap, ook daarbuiten iets te doen (politie, hulpverlening etc.).*
- *In andere landen hebben ze ook meldplicht. Ik denk dat het ons werk als ouderlingen wel iets makkelijker zou maken.*
- *Als er een landelijk meldpunt is, dan komen daar ook meldingen van buiten de Jehova's getuigen gemeenschap binnen en kunnen we mensen sneller lokaliseren.*
- *Meldplicht kan ook een bescherming zijn voor vermeende daders.*
- *Ik bid dat er keiharde wetten komen en dat kinderen worden beschermd. Je hebt nu geen enkele garantie.*

Toch worden er ook diverse kanttekeningen bij een meldplicht geplaatst:

- *Er is toch sprake van vriendjespolitiek. Het misbruik wordt vaak niet eens erkend, laat staan dat ze zich dan verplicht voelen om het te melden.*
- *Je moet hierbij wel rekening houden met de wensen van het slachtoffer.*
- *Daar sta ik volledig achter, maar in de praktijk doen ze het toch niet. En je krijgt vervolgens die isolatie (van het slachtoffer), dus dat werkt niet.*
- *Alles staat of valt met handhaving. Als je het in België niet meldt dan ga je de bak in. Maar dan moet het dus wel gehandhaafd worden. Maar als het er komt, hebben wij als slachtoffers en onze families ook gewicht om de ouderlingen op zaken te wijzen.*

4.6.2 Vertrouwenspersoon instellen

Enkele respondenten spreken over het instellen van een vertrouwenspersoon waar slachtoffers terecht kunnen met hun verhaal:

- *Wat zou kunnen helpen, is een vertrouwenspersoon per gemeente, die geleerd heeft over de omgang met dit soort zaken.*
- *Dat zal wel een Jehova's getuige moeten zijn, anders ben je een wereldse spion.*

4.6.3 Training en opleiding ouderlingen

Met regelmaat wordt gerefereerd aan de noodzaak om ouderlingen bekend te maken met specifieke aspecten van deze problematiek. Dit vergt goede opleiding en training. Niet alle ouderlingen hoeven hiervan op de hoogte te zijn zolang er per gemeente maar een of meer ouderlingen zijn die overweg kunnen met de complexiteit van het onderwerp en die gericht zijn op het goed opvangen van het slachtoffer. Ook dienen zij goed op de hoogte te zijn van de mogelijkheden van externe hulpverlening.

4.6.4 Bewustzijn, erkenning en cultuurverandering

Verder is **een beter bewustzijn binnen de gemeente** van het reële risico van seksueel misbruik nodig. Jehova's getuigen moeten door het bestuur en ouderlingen geholpen worden om te komen tot een open discussie en communicatie over precair onderwerp als seksueel misbruik:

- *Er is meer communicatie en educatie binnen de gemeente nodig, bijvoorbeeld via de lectuur.*
- *Je moet mensen in bescherming nemen tegen al te goedgelovigheid.*

Ook moet werk gemaakt worden van het veel meer **erkennen van de slachtoffers.** Veel leed kan voorkomen worden, aldus geïnterviewden, door alles in het werk te stellen dat slachtoffers niet als daders worden bejegend. Dit vergt echter een veel fundamentelere **cultuurverandering** binnen de gemeenschap die raakt aan veel van de eerder geschetste kenmerken van de Jehova's getuigen gemeenschap:

- *Het mooiste zou een verandering van binnenuit zijn. Druk van buitenaf wordt namelijk gezien als een beproeving.*
- *Meer openheid afdwingen zal voelen als een aanval op de gemeenschap. Je moet oppassen dat ze dan geen martelaarsrol aannemen.*

4.7 CONCLUSIES

- Het melden van het misbruik beperkt zich bij de geïnterviewde respondenten tot het melden bij ouders en ouderlingen. De weg naar de politie is door hen niet bewandeld. Dit heeft, naar eigen zeggen, vooral te maken met de naar binnen gerichte cultuur van de gemeenschap van Jehova's getuigen en het Bijbelse uitgangspunt dat je je broeder niet naar het gerecht hoort te brengen.
- De geïnterviewde slachtoffers zijn terugkijkend op het geheel niet tevreden met de wijze waarop met hun melding is omgegaan.
- Afhandeling van de melding door ouderlingen is sterk gericht op het bijeenhouden van de gemeenschap door dader en slachtoffer ook weer bijeen te brengen en liefst ook weer te laten verzoenen.
- Verder verloopt de afhandeling meestentijds nauwgezet volgens de procedures. Deze zijn volgens de betrokkenen echter eveneens sterk gericht op het bijeenhouden van de gemeenschap en amper op erkenning van het slachtoffer.
- De omgang met de melding leidt voor alle gesproken slachtoffers tot secundaire victimisatie. Men voelt zich onvoldoende gehoord, genegeerd of zelfs gestigmatiseerd en geïsoleerd.
- Afhandeling van meldingen gebeurt altijd door mannen. Vrouwelijke slachtoffers hebben daardoor vaak een extra zwakke uitgangspositie.
- Hoewel er ook regelmatig gerefereerd wordt aan betrokken ouderlingen met goede intenties, is de afhandeling vaak een pijnlijk proces voor de slachtoffers met een veelal onbevredigend en soms zelfs schadelijk eindresultaat.

- De geschetste kenmerken van de Jehova's gemeenschap, zoals de sterke (mannelijke) hiërarchie, de geslotenheid van de gemeenschap en de strikte seksuele moraal dragen bij aan de pijnlijke ervaring van de slachtoffers.
- Er zijn diverse maatregelen in gang gezet door het bestuur. Zoals het feit dat er recentelijk meer over het onderwerp wordt gecommuniceerd. Deze ontwikkeling wordt gezien. Veel respondenten zien dit echter vooral als minimale en procedurele aanpassingen voor de bühne. De praktijk laat volgens hen echter nog te vaak te wensen over.
- De meest tastbare suggestie voor verbetering is de meldplicht. Deze lijkt op bredere steun te kunnen rekenen, ook omdat zij ouderlingen kan ondersteunen bij hun beoordelingswerkzaamheden.
- Andere suggesties betreffend training en opleiding van ouderlingen en het openlijker bespreken van de problematiek binnen de gemeenschap. Om echter tot daadwerkelijke veranderingen te komen zou een cultuurverandering nodig zijn binnen de gemeenschap waarbij met name gewerkt zou moeten worden aan de geschetste kenmerken van de gemeenschap die de ervaring van de afhandeling negatief kleuren. Respondenten achten het echter weinig realistisch dat dit zich op afzienbare tijd zal gaan voltrekken.
- Meer bewustzijn voor de problematiek en erkenning van de slachtoffers is essentieel.

5 Interviews bestuurders

5.1 INLEIDING

In aanvulling op de gegevens die we hebben verkregen via het contactpunt en de interviews met (ex-) Jehova's getuigen, hebben we twee interviews met bestuurders afgenomen. In het eerste interview spraken we met vier leden van het bestuur van Jehova's getuigen Nederland en een lid van het internationale bestuur van de Jehova's getuigen gesitueerd in Bethel, New York. Tijdens het tweede interview spraken we met de drie leden van het bestuur van de stichting Reclaimed Voices. Deze belangenorganisatie zet zich in voor de slachtoffers van seksueel misbruik onder Jehova's getuigen.

Tijdens deze interviews werden onze eerste indrukken op basis van de ontvangen meldingen bij het contactpunt gedeeld en stonden de huidige ontwikkelingen over de omgang met misbruikzaken centraal. Doel van de interviews was om een beter beeld te krijgen van het bestaande beleid en om een goed beeld te krijgen van de huidige ontwikkelingen volgens beide besturen. In de gesprekken werd daartoe expliciet ingegaan op de veranderingen in de omgang met misbruik, die in recente jaren hebben plaatsgevonden.

De aanpak van de interviews wordt in Sectie 5.2 beschreven. De bevindingen van het interview met het bestuur van Jehova's getuigen wordt in Sectie 5.3 en het interview met het bestuur van Reclaimed Voices wordt in Sectie 5.4 beschreven.

Naar aanleiding van het interview met het bestuur van de Jehova's getuigen, is door de eerste twee auteurs van dit rapport een bezoek gebracht aan een van de Koninkrijkszalen om inzage te krijgen in de archivering van misbruikzaken binnen de gemeenschap. Onze bevindingen over dit bezoek staan beschreven in Sectie 5.5.

5.2 AANPAK INTERVIEWS

De interviews met de besturen verliepen volgens een semi-gestructureerd interviewprotocol. Gestart werd met een korte wederzijdse kennismaking, vervolgens gaf de voorzitter van de onderzoeksteam een beknopte uitleg van de aanleiding, het doel en de opzet van het onderzoek, de insteek van het gesprek en van de wijze waarop de bevindingen verwerkt worden. Vervolgens

werd ingegaan op het beleid omtrent seksueel misbruik binnen de Jehova's getuigen gemeenschap. Hierbij is ook gevraagd naar specifieke aspecten van de afhandeling, zoals de tweegetuigenregel en naar eventuele wijzigingen in de wijze van afhandeling binnen de Jehova's getuigen gemeenschap.

Tijdens deze interviews waren vier onderzoekers, inclusief een notulist, aanwezig. De interviews duurden circa anderhalf uur en vonden plaats in de binnenstad van Utrecht in een centraal gelegen gebouw van de Universiteit Utrecht. Van de interviews werden uitgebreide notulen gemaakt, die de basis vormden voor de kwalitatieve analyses van deze interviews.

5.3 INTERVIEW MET BESTUUR JEHOVA'S GETUIGEN

5.3.1 Houding bestuur Jehova's getuigen ten opzichte van het onderzoek

Bij aanvang van het gesprek benadrukt het bestuur dat het graag meewerkt aan dit onderzoek. Aangegeven wordt dat zij het goed vinden dat er een onafhankelijk onderzoek plaatsvindt. Het bestuur biedt de onderzoekers bij de start van het interview een uitgebreide informatiemap aan met daarin beleidsstukken en publicaties van de gemeenschap van Jehova's getuigen omtrent de preventie van en omgang met seksueel kindermisbruik.

Het bestuur vraagt naar de veiligheid en duur van de dataopslag en hoe wij er zeker van kunnen zijn dat de meldingen unieke gevallen betreffen. Hierop geven wij aan dat wij dit als aandachtspunt bespreken in ons rapport (zie Sectie 1.3.2 en 2.3.1).

Het bestuur geeft aan dat het, ondanks de media-aandacht, zelf geen onderzoek heeft ingesteld, omdat er bij hen een gering aantal zaken (13) van recent seksueel (kinder)misbruik bekend is. Daarnaast wordt aangegeven dat er al studies gedaan zijn in andere landen (zie Hoofdstuk 6).

Ook wordt benadrukt dat het bestuur het beleid op het gebied van seksueel kindermisbruik goed kan verdedigen. Daarbij wordt aangehaald dat zij een familiegerichte organisatie zijn, waarbij kinderen niet gescheiden worden van hun ouders (zoals bijvoorbeeld in sportverenigingen wel vaker gebeurt).

Tevens geeft het bestuur aan dat hun beleid niet slechts reactief is, maar ook proactief. Dit wordt onder meer geïllustreerd met documenten in de informatiemap, zoals de Wachttoren van mei 2019 die in het teken staat van (het voorkomen van) seksueel kindermisbruik, en een aantal educatieve filmpjes, die online staan, om ouders te laten zien hoe zij hun kinderen kunnen beschermen.

De coöperatieve houding van het bestuur is het vermelden waard. Dit blijkt onder meer uit de brief, die het bestuur heeft gepubliceerd en die is voorgelezen in alle gemeentes (zie Hoofdstuk 2). Deze wordt tijdens het interview ook kort besproken. Het bestuur geeft aan dat er vanuit de leden positief is gereageerd, ook op het wetenschappelijke en onafhankelijke karakter van het onderzoek.

5.3.2 De rol van de wet

Op verschillende punten gedurende het interview, geeft het bestuur aan dat een belangrijk uitgangspunt van hun beleid is dat zij de wetten binnen een bepaald land volgen. Er wordt bijvoorbeeld duidelijk gesteld dat, wanneer de wet voor gaat schrijven (zoals in andere landen reeds het geval is) dat er verplicht melding van (vermoedens van) seksueel misbruik moet worden gedaan bij officiële instanties zoals de politie, zij dit zullen navolgen.

Hierbij wordt wel aangetekend dat het niet mogelijk is om universeel beleid omtrent seksueel misbruik op te stellen binnen de gemeenschap, omdat de wetten in elk land anders zijn. Wanneer ouderlingen een melding krijgen van seksueel misbruik, bellen zij dan ook de juridische afdeling van het hoofdkantoor voor advies.

Het beleid van de Jehova's getuigen omtrent seksueel misbruik bestaat dus naast dat van andere autoriteiten. Hierbij wordt de Nederlandse staat erkend als autoriteit. Wanneer er geen wettelijke meldplicht is (zoals in Nederland het geval is), wordt het aan de betrokken individuen in een specifieke zaak zelf overgelaten of zij ook naar de wereldlijke autoriteiten van het betreffende land willen stappen.

5.3.3 Jehova's getuigen omgang met seksueel misbruik

Het bestuur maakt duidelijk dat de Bijbel centraal staat in het leven van Jehova's getuigen. Hierbij wordt door ons opgemerkt dat de mogelijkheid bestaat om teksten uit de Bijbel op verschillende manieren te interpreteren. In antwoord hierop geeft het bestuur aan dat wanneer het om morele zaken gaat, zoals seksueel (kinder)misbruik, deze ruimte voor interpretatie er niet is. Misbruik wordt duidelijk als een **zonde** aangemerkt (zie ook de brief zoals vermeld in Hoofdstuk 2).

De rol voor de Bijbel als leidraad komt onder meer naar voren in de aanstelling van **ouderlingen**, de personen die in eerste instantie verantwoordelijk zijn voor de afhandeling van meldingen over seksueel misbruik. Alleen mannelijke Jehova's getuigen, die een schoon blazoen hebben, zowel volgens de regels van de Bijbel als volgens de geldende nationale wetten, komen in aanmerking om ouderling te worden.

Een belangrijk aspect in de afhandeling van meldingen omtrent seksueel misbruik is de **tweegetuigenregel**. Een voorwaarde voor het instellen van een rechterlijk comité is dat er twee getuigen zijn. Als er slechts één getuige (meestal het slachtoffer) is, wordt de beschuldiging opgeslagen of geregistreerd (zie ook Sectie 5.5). Als er op een ander moment een tweede beschuldiging komt, tellen beide volgens het bestuur mee en wordt op die manier ook aan de tweegetuigenregel voldaan. Daarnaast kan andersoortig bewijs ook meetellen, zoals door de politie verzameld bewijs.

De werking van de tweegetuigenregel is belangrijk, volgens het bestuur, omdat zij iemand niet van hun gemeenschap willen uitsluiten wanneer er slechts een beschuldiging van één persoon tegen hem of haar is ingebracht. Het bestuur ontleent de tweegetuigenregel aan de Bijbel.

Als het gaat om seksueel misbruik, is het beleid van de Jehova's getuigen in het bijzonder gericht op het beoordelen van **de dader**, dit onder meer om een vermeende dader niet ten onrechte te veroordelen. Wanneer een lid van de gemeenschap bij de ouderlingen melding maakt van seksueel misbruik, zullen de ouderlingen de dader hiermee confronteren. Als de dader bekent, wordt er door de kringopziener een rechterlijk comité ingesteld bestaande uit drie ouderlingen. Dit comité bepaalt of de dader binnen de gemeenschap kan blijven en of er restricties opgelegd moeten worden. Dit hangt af van de vraag of de dader berouw toont voor zijn daden.

Wanneer een Jehova's Getuige door het comité bestraft wordt, wordt aan **de gemeenschap** meegedeeld dat er een straf is opgelegd. De reden voor de straf wordt echter niet gedeeld. Wanneer het gaat om seksueel kindermisbruik, worden ouders van kinderen hiervan wel op de hoogte gebracht of wordt in ieder geval aangegeven aan ouders om kinderen uit de buurt van deze persoon te houden (zie ook Sectie 5.5).

Het beleid lijkt er vooral op gericht te zijn op het bij elkaar houden van de gemeenschap. De rol van ouderlingen wordt door het bestuur ook geduid als het hoeden van schapen. Het niet uitsluiten van een dader die berouw toont, past bij deze doelstelling.

Ons valt op dat in het beleid omtrent seksueel misbruik veel minder aandacht is voor het slachtoffer dan voor de dader. Dat lijkt in belangrijke mate te komen door de hierboven beschreven doelstelling de gemeenschap bij elkaar te houden. Wel wordt door het bestuur benadrukt dat het slachtoffer wel geloofd wordt, ook wanneer de dader ontkent. Dit om verdere traumatisering te voorkomen.

Het bestuur erkent dat er **beperkingen** zijn aan wat ouderlingen slachtoffers kunnen bieden, onder meer omdat zij bijvoorbeeld niet altijd getraind zijn in het mentaal goed begeleiden van slachtoffers. De hulp die ouderlingen kunnen bieden betreft voornamelijk spirituele hulp, zoals bijvoorbeeld samen bidden. Ouderlingen worden hierin getraind.

5.3.4 Veranderingen in beleid

Tijdens het interview met het bestuur is expliciet gevraagd naar de huidige ontwikkelingen binnen de gemeenschap voor wat betreft het beleid omtrent seksueel misbruik. Het bestuur benadrukt hierbij dat het aanpassen van het beleid een continue en gradueel proces is. Dit wordt mede ingegeven door maatschappelijke veranderingen, zoals bijvoorbeeld het feit dat er nu ook aandacht is voor 'sexting' binnen het beleid van de gemeenschap.

Op basis van eerdere internationale rapporten is een aantal veranderingen doorgevoerd. Zo wordt er bijvoorbeeld een meer coherent beleid gevoerd gericht op het voorkomen en goed behandelen van meldingen van seksueel misbruik. Dit gebeurt bijvoorbeeld door in lectuur binnen de gemeenschap aandacht aan deze zaken te besteden.

De internationale rapporten (zie Hoofdstuk 6) zetten ook vraagtekens bij de behandeling van de slachtoffers. De behandeling houdt onder andere in dat slachtoffers de vermeende dader direct

moeten confronteren met de beschuldiging van misbruik. Het bestuur geeft hierbij aan dat het dit niet meer voorschrijft en dat nu explicieter in het beleid naar voren komt dat dit niet noodzakelijk is.

In algemene zin is er nu ook meer aandacht voor slachtoffers gekomen in het beleid omtrent seksueel misbruik van de Jehova's getuigen, aldus het bestuur. Dit past in de huidige maatschappelijke tendens voor aandacht voor slachtoffers. Ouderlingen en anderen wordt ook geleerd om tijdens de uitvoering van het beleid meer aandacht te hebben voor slachtoffers.

5.4 INTERVIEW MET STICHTING RECLAIMED VOICES

5.4.1 Houding stichting Reclaimed Voices

Net als het bestuur van de Jehova's getuigen, geeft het bestuur van de stichting Reclaimed Voices bij aanvang van het interview aan blij te zijn met dit onderzoek. Hoewel de stichting een aanzienlijk aantal meldingen (ruim 300)[38] heeft ontvangen van misbruik, zijn zij bewust niet op ingegaan op het verzoek dit onderzoek zelf te doen. Als stichting hebben zij geen onafhankelijke positie. Daarom zijn zij verheugd dat er nu naar aanleiding van de Tweede Kamermotie een onafhankelijk onderzoek plaatsvindt.

De bestuursleden geven aan dat vanuit de stichting eerder contact is gezocht met het bestuur van de Jehova's getuigen om problemen omtrent de afhandeling van meldingen van misbruik aan te kaarten. Het is toen echter niet gelukt om tot een vruchtbaar gesprek te komen. Het bestuur van de stichting Reclaimed Voices bestaat uit ex-Jehova's getuigen. Daardoor worden zij niet gezien als geschikte gesprekspartner door leden van de gemeenschap. Daarnaast geeft het bestuur van de stichting aan dat zij door het bestuur van de gemeenschap bestempeld worden als 'sensatiebelust' en dat zij het doel zouden hebben om de organisatie onderuit te halen en het probleem omtrent misbruik groter te maken dan het is.

5.4.2 Reactie op de brief over het huidige onderzoek

Wanneer we tijdens het interview vragen naar de brief die door het bestuur van de gemeenschap is verspreid binnen de gemeenschap over dit onderzoek (zie Hoofdstuk 2), is de algemene reactie positief. De brief is naar inschatting van het stichtingsbestuur overal voorgelezen en opgehangen. De brief wordt ook als strategisch en nauwkeurig geformuleerd beoordeeld.
Hoewel de algemene reactie dus positief is, worden er ook enkele kanttekeningen geplaatst, zoals de tijd die het duurde voordat deze brief geschreven en verspreid is.

5.4.3 Jehova's getuigen omgang met seksueel misbruik

Het stichtingsbestuur merkt op dat de **regels** van de gemeenschap omtrent seksueel misbruik op het eerste oog helder lijken. Zo zijn er duidelijke richtlijnen voor ouderlingen, wereldwijd: Iemand heeft een zonde begaan, het slachtoffer is daarvan één getuige. Als die een melding doet, wordt er

[38] https://reclaimedvoices.org/2018/12/30/2018-het-succes-van-een-jaar-respectvol-activisme/.

een onderzoek gedaan door tenminste twee ouderlingen, aldus het Stichtingsbestuur. Die bevragen de dader. Als de dader bekent, is dat de tweede getuige. Als de dader ontkent, worden er, bij afwezigheid van een andere tweede getuige, geen verdere stappen gezet.

Als er **twee getuigen** zijn, wordt er een rechterlijk comité van ouderlingen ingesteld. Ook hier wordt dus gerefereerd aan de tweegetuigenregel, en ook dat een nieuw slachtoffer uit een andere misbruikzaak met dezelfde dader als tweede getuige kan gelden. Later in het interview wordt hierbij nog expliciet opgemerkt dat deze regel in principe goed is, maar dat deze bij misbruikzaken te rigide wordt gehanteerd. Dan wordt er te vaak teruggegrepen op deze regel, zonder dat er eerst verder onderzoek wordt gedaan.

Het **rechterlijk comité** stelt vast of de dader binnen de gemeenschap kan blijven en of er restricties opgelegd moeten worden.

De procedurebeschrijvingen van het bestuur van de Jehova’s getuigen en van de stichting komen hiermee dus grotendeels overeen. Er wordt hierbij door de bestuursleden van de stichting wel expliciet benadrukt dat het rechterlijk comité gericht is op het vaststellen van de zonde en niet zozeer van de schuldvraag. Het comité stelt vast of de pleger berouw heeft of niet. Dat bepaalt het verdere lidmaatschap van de gemeenschap. Het onderzoek van het comité is niet bedoeld om schuld vast te stellen. Wel om (gradaties van) zonde vast te stellen.

Juridisering van de afhandeling speelt een belangrijke rol. Zo merkt het stichtingsbestuur op dat ouderlingen, bij een melding van misbruik, de instructie hebben om de juridische afdeling in Emmen te bellen.

Ook wordt kort gesproken over de dossiers, die worden bijgehouden binnen de gemeenschap. In elke Koninkrijkszaal wordt een afschrift bewaard van een melding. Dat afschrift gaat naar Emmen en daar wordt het gedigitaliseerd. Hierbij wordt aangegeven, dat tijdens een eerdere rechtszaak geen inzage in deze dossiers werd gegeven omwille van het verschoningsrecht. Vertrouwelijkheid is inderdaad belangrijk, zo geeft het stichtingsbestuur aan, maar zij vraag zich wel af in wiens belang dit is. Inzage in de meldingen omtrent misbruik in de dossiers is dus een lastig punt, aldus het stichtingsbestuur.

Daarbij wordt opgemerkt dat, ook wanneer men wel inzage krijgt in deze dossiers, het alsnog lastig is erachter te komen welke meldingen over seksueel misbruik specifiek gaan. Seksueel misbruik is bij registratie in het dossier geen aparte categorie. Hierdoor kan dit onder verschillende zonden gecategoriseerd worden.

5.4.4 Wij-zij denken en de geslotenheid van de gemeenschap

Zoals ook uit het interview met het bestuur van de Jehova’s getuigen al naar voren kwam, staan de teksten uit de Bijbel centraal binnen het Jehova’s geloof. Hierbij wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen gelovigen en niet-gelovigen. Dit bepaalt, aldus het stichtingsbestuur, in belangrijke mate de geslotenheid van de gemeenschap van Jehova's getuigen. Door de overtuiging dat zij de

ware religie hebben, bestaat het kwaad niet tússen hen, dat komt slechts van buiten. Dus wanneer het misgaat, zijn dat de 'rotte appels.' Het leidt tot een sterk wij-zij denken, aldus het stichtingsbestuur. Dit wordt versterkt door de eigen interpretatie van de Bijbel waaraan strikt wordt vastgehouden. Dit zorgt ervoor dat het lastig is inzichten van buitenaf of kritische geluiden van binnenuit toe te laten.

Deze strikte opvolging van regels speelt in algemene zin, maar het maakt het bespreekbaar maken van seksueel misbruik ook lastiger. Hierbij wordt opgemerkt dat, juist waar het gaat om seksueel misbruik, een open houding essentieel is. In het huidige beleid omtrent seksueel misbruik wordt nog te veel vastgehouden aan vaste teksten en bestaat deze open houding niet. De problematiek wordt wel aangekaart in bijvoorbeeld artikelen over seksueel misbruik. Maar daarbij wordt alles van tevoren uitgeschreven, ook de vragen en antwoorden. Er is volgens het bestuur van de stichting geen ruimte voor kritiek, eigen antwoord of interpretatie. Voor een succesvolle verbetering in de omgang met seksueel misbruik binnen de gemeenschap is een dergelijke open houding juist wel van belang, zo wordt opgemerkt. Dat vereist een behoefte tot openheid van binnenuit, een intrinsieke motivatie. Van buitenaf kun je die behoefte wel stimuleren, maar verplichten werkt niet. Dit betekent dat het vooral van belang is te werken aan bewustwording binnen de organisatie.

Door het bestuur van de stichting worden hierbij ook concrete voorbeelden aangehaald van Jehova's getuigen, die meer openheid willen creëren omtrent het onderwerp seksueel misbruik.
Soms worden personen die zich uitspreken over seksueel misbruik gesanctioneerd of zelfs uitgesloten. Dit maakt het moeilijker voor anderen om zich uit te spreken. Deze voorbeelden illustreren hoe de gesloten houding op dit moment een verbetering in beleid belemmert.

Daarnaast wordt aangehaald dat, door de strikte nadruk op het naleven van deze geloofsregels, het voor misbruikslachtoffers heel moeilijk blijft met hun verhaal naar voren te komen. Nog lastiger is het om hierbij (ook nog) naar de wettelijke autoriteiten te stappen. Ondanks dat ouderlingen slachtoffers tegenwoordig expliciet op deze mogelijkheid horen te wijzen, staat het naar buiten treden in schril contrast met het strikt volgen van de regels die opgelegd worden binnen de gemeenschap.

Een belangrijk aanvullend punt dat tijdens het interview wordt besproken, is de hiërarchische opbouw van de gemeenschap. Hierin zou de gemeenschap de Bijbel volgen. Hierdoor is het lastig deze hiërarchische denkbeelden te doorbreken. Daarnaast heeft de hiërarchie binnen de gemeenschap gevolgen voor de transparantie.

5.4.5 Veranderingen in beleid

Tijdens het interview komt naar voren dat er over de jaren heen wel kleine aanpassingen gedaan zijn aan het beleid. Zo hoeft de beschuldiging tegenwoordig niet meer gedaan te worden in aanwezigheid van de vermeende pleger. Daarnaast moet het slachtoffer door de ouderlingen nu actief gewezen worden op de mogelijkheid aangifte te doen van het misbruik bij de wettelijke autoriteiten. Ook is in het Bijbels Standpunt document opgenomen dat het slachtoffer een steunpersoon mee mag nemen. Hoewel dit volgens de bestuursleden van de stichting wel degelijk

verbeteringen zijn ten opzichte van vroeger, wordt de erkenning van het probleem gemist. Het erkennen dat er een probleem was, dat het beter gaat maar ook nog beter moet, en dat communiceren naar de achterban en naar de buitenwereld belangrijk is.

5.4.6 Aanbevelingen vanuit de stichting

Door het bestuur van de stichting worden twee concrete aanbevelingen gedaan om het beleid omtrent seksueel misbruik binnen de gemeenschap te verbeteren. De eerste betreft het instellen van een **meldplicht** voor gelovigen, waaronder ook ouderlingen. Een meldplicht zonder uitzonderingen in de wet zal worden opgevolgd omdat Jehova's getuigen zich altijd aan de wet van een land houden. Maar zodra er een uitzondering is in de wet, zal het bestuur van de Jehova's getuigen zich daarop beroepen. Daarom moet het 'verschoningsrecht van geestelijken' geherdefinieerd worden.

Het ontbreken van een meldplicht in Nederland zorgt ervoor dat er nog steeds te veel druk op slachtoffers ligt om zelf naar de autoriteiten te stappen. Door de nadruk op het naleven van de geloofsregels, zullen slachtoffers dit vaak niet doen.

Een tweede aanbeveling die wordt gedaan is het (uitgebreider) **trainen van ouderlingen**. Op dit moment zijn zij vaak niet goed voorbereid op het omgaan met seksueel misbruik en de slachtoffers daarvan. De kennis van seksueel misbruik en de gevolgen daarvan ontbreekt. Er wordt gekeken naar procedures en regels, maar niet naar het slachtoffer en alleen naar de gemeenschap en naar de leer.

5.5 BEZOEK KONINKRIJKSZAAL

De eerste twee auteurs van dit rapport bezochten een Koninkrijkszaal van de gemeenschap van Jehova's getuigen. Doel van het bezoek was inzage te krijgen in de wijze waarop dossiervorming in een Koninkrijkszaal plaatsvindt en meer specifiek om een beeld te kunnen vormen van de wijze waarop eventuele gevallen van seksueel misbruik worden geregistreerd binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen. Het ging hierbij om het verkrijgen van zicht op de structuur van registratie en niet om de inhoud van deze registratie.

Het verzoek tot dossierinzage is gedaan tijdens het interview met het Bestuur van Jehova's getuigen Nederland en een vertegenwoordiger van het internationale bestuur te Bethel. Hierbij is bovenstaand doel genoemd. Gevraagd is om een bezoek aan een Koninkrijkszaal waar op een voor de gemeenschap representatieve wijze geregistreerd wordt. De selectie van de specifieke Koninkrijkszaal mocht het bestuur bepalen. Ook verzochten wij om inzage in een geanonimiseerd dossier.

Het bestuur heeft ons verzoek in overweging genomen. Twee weken later ontvingen wij het bericht dat ons verzoek gehonoreerd kon worden en dat we welkom waren bij een Koninkrijkszaal die was geselecteerd omdat daar een relatief recent geval van misbruik opgenomen was in het dossier. Dit

gaf de onderzoekers dus de mogelijkheid de registratiesystematiek die vervolgens gehanteerd is, te kunnen zien.

Van tevoren hebben de onderzoekers, in een door hen ondertekende brief, verklaard eventuele persoonlijke gegevens die zij te zien zouden krijgen bij de dossierinzage niet te fotograferen, kopiëren of anderszins te reproduceren. Ook is verklaard dat over deze gegevens niet gerapporteerd zal worden en dat enkel gerapporteerd wordt over de wijze van registreren.

De onderzoekers werden ontvangen door drie leden van het Nederlandse bestuur van de Jehova's getuigen en twee ouderlingen van de betreffende Koninkrijkszaal. Daar werd allereerst de procedure van registreren kort toegelicht. Vervolgens kregen de onderzoekers het registratiedossier te zien dat zich bevindt in kluisjes in de kelder van de Koninkrijkszaal. De sleutel van de kluis is in het bezit van een van de ouderlingen van de betreffende Koninkrijkszaal en wordt thuis bewaard.

In de kluis lag onder meer een envelop met de papieren rondom de registratie van een misbruikzaak in de betreffende gemeente. De onderzoekers werd alle gelegenheid gegeven om de inhoud van deze envelop in te zien. Alle persoonsgegevens waren onleesbaar gemaakt voor de onderzoekers.

Zo namen de onderzoekers kennis van een beknopte beschrijving van een casus van seksueel msibruik, zonder dat op details van het misbruik werd ingegaan. Het betrof een casusbeschrijving op hoofdlijnen, zo werd ons verteld door de bestuursleden en ouderlingen. Verder bevatte de envelop een reeks brieven aan ouders met minderjarige kinderen waarin zij gewaarschuwd werden voor de betreffende broeder.

De leden van het bestuur en de ouderlingen gaven voor en na het doornemen van de envelop uitgebreide toelichting op diverse aspecten omtrent de geloofsbelevenis van Jehova's getuigen en de afhandeling van seksuele misbruikzaken door de gemeenschap. Zo werd onder meer verteld dat een kopie van de casusbeschrijving ook in het bezit is van het bijkantoor in Emmen. Tevens werden wij geïnformeerd dat de betreffende broeder nog lid is van de desbetreffende gemeenschap en door de ouderlingen in de gaten wordt gehouden wanneer het gaat om omgang met minderjarigen.

5.6 CONCLUSIES

- Het bestuur van de Jehova's getuigen gemeenschap toonde zich op verschillende manieren bereid tot medewerking aan ons onderzoek. Dit betrof onder meer het gesprek met vier bestuursleden inclusief een lid van het internationale bestuur, het aanleveren van een uitgebreide informatiemap met het beleid van de gemeenschap omtrent seksueel misbruik en de omgang daarmee, de brief over ons onderzoek, die zij in de Koninkrijkszalen hebben verspreid, en de inzage in het registratiedossier in een Koninkrijkszaal.

- Misbruik wordt door het bestuur van de Jehova's getuigen duidelijk als een zonde aangemerkt. Ouderlingen dienen de tweegetuigenregel veelal in acht te nemen gericht op beoordelen van de dader.
- Er zijn veranderingen in beleid waar te nemen, maar door de Stichting Reclaimed Voices wordt betwijfeld of die altijd voldoende en adequaat zijn. Het wij-zij denken, de geslotenheid van de cultuur van de gemeenschap en de juridisering van de afhandeling spelen hierbij een belangrijke rol.
- Op verschillende punten gedurende het interview geeft het bestuur van de gemeenschap van Jehova's getuigen aan dat een belangrijk uitgangspunt bij hun beleid is dat zij de wetten binnen een bepaald land volgen. Duidelijk wordt aangegeven dat Jehova’s getuigen in hun beleid de nationale wet zullen volgen. Er wordt bijvoorbeeld duidelijk gesteld dat wanneer de wet voor gaat schrijven (zoals in andere landen reeds het geval is) dat er verplicht melding van (vermoedens van) seksueel misbruik moet worden gedaan bij officiële instanties, zoals de politie, zij dit zullen navolgen.
- De Stichting Reclaimed Voices heeft daarnaast diverse constructieve suggesties gedaan over hoe zaken omtrent seksueel misbruik beter aangepakt kunnen worden. Dit betreft onder meer een meldplicht zonder uitzonderingen (zie ook het vorige punt) en het trainen van ouderlingen in een meer open en transparante organisatie waarin minder sprake is van wij-zij denken tussen gelovigen en niet-gelovigen.

6 De data geduid: Literatuuronderzoek

6.1 INLEIDING

Dit onderzoek heeft veel kwalitatieve en kwantitatieve data opgeleverd over de ervaringen van Jehova's en ex-Jehova's getuigen rondom seksueel misbruik en de afhandeling daarvan.

Veel van de mechanismen, die ten grondslag liggen aan deze ervaringen en de afhandeling ervan, gelden waarschijnlijk niet alleen voor de Jehova's getuigen gemeenschap, maar ook voor andere organisaties en andere onderdelen van de samenleving. Veel respondenten beschrijven echter ook indringende ervaringen over het misbruik en de afhandeling daarvan, die zij toeschrijven aan het feit dat het misbruik heeft plaatsgevonden binnen de Jehova's getuigen gemeenschap, meestentijds door de respondenten aangeduid als een gesloten gemeenschap met bijzondere eigenschappen.

Zo schetsen respondenten diverse kenmerken van de Jehova's getuigen gemeenschap die de ervaring van het misbruik en de afhandeling daarvan in hun perceptie nog zwaarder hebben gemaakt. We gaan vanwege deze ervaringen in dit hoofdstuk dieper in op de kenmerken van een gesloten gemeenschap in het algemeen (Sectie 6.2) en die van de Jehova's getuigen gemeenschap in het bijzonder (Sectie 6.3) die de ervaringen mede hebben vormgeven.

Dit is relevant omdat de Tweede Kamermotie, die de aanleiding vormt voor dit onderzoek, constateert dat er aanwijzingen zijn dat de cultuur van geslotenheid in de gemeenschap van Jehova's getuigen er aan heeft bijgedragen dat veel binnenskamers is gebleven en dat dit systeem nog steeds niet de juiste waarborgen biedt om kinderen maximaal te beschermen tegen misbruik.

Verder leggen we in dit hoofdstuk onze bevindingen naast de bevindingen afkomstig uit recente internationale onderzoeken naar seksueel misbruik binnen de Jehova's getuigen gemeenschap in andere landen. We bespreken hiertoe onder meer onderzoek dat is uitgevoerd in Australië en het Verenigd Koninkrijk. En we belichten een onderzoek dat momenteel in België plaatsvindt (Sectie 6.4).

We schenken ook aandacht aan diverse andere onderzoeken over seksueel misbruik en sociale onveiligheid binnen (veelal gesloten) gemeenschappen. Dit betreft met name onderzoek naar seksueel misbruik in de Rooms-Katholieke Kerk en de jeugdzorg en sociale onveiligheid bij Defensiepersoneel (Sectie 6.5).

Het literatuuronderzoek dat in dit hoofdstuk wordt gerapporteerd helpt ons om de data uit ons eigen onderzoek te duiden en om onze bevindingen goed in context te kunnen plaatsten en zo onze conclusies nauwkeuriger te kunnen formuleren (Sectie 6.6 en Hoofdstuk 7).

We merken op dat we het literatuuronderzoek grotendeels in ons project hebben betrokken vanaf het moment dat we onze eigen data goed konden analyseren. Dit zorgde ervoor dat wij als onderzoekers onze blik zo ruim mogelijk hielden en we onze data zoveel mogelijk voor zichzelf konden laten spreken. Daarmee is voorkomen dat we op zoek zouden gaan naar patronen die zich aftekenen in de eerder uitgevoerde onderzoeken.

6.2 GESLOTEN GEMEENSCHAPPEN

Een gesloten gemeenschap is 'een groep mensen met een gezamenlijke identiteit die in hoge mate gesloten is voor de buitenwereld, bijvoorbeeld voor ideeën en personen van buiten de groep' (Van Dam e.a., 2005, p. 8).

Kenmerkend voor gesloten gemeenschappen is dat zij hun normen en waarden genereren binnen de gemeenschap zelf, volgens een eigen logica. Deze zogeheten *closed communities* vormen als het ware een familie waarvan de leden familiegelijkenissen vertonen (Blok, 1977). Er kunnen grote verschillen bestaan tussen concrete verschijningsvormen van *closed communities* (Van Dam e.a., 2005). Voor dit onderzoek is daarom van belang te constateren dat gemeenschappen in meer of mindere mate gesloten kunnen zijn en in meerdere of mindere mate kunnen opereren los van bestaande instituties. Het binnen een gesloten gemeenschap ontwikkelde normen- en waardenpatroon wijkt vaak af van het normen en waardenpatroon van de rest van de samenleving (Van Dam e.a., 2005). Een stap verder gaat het wanneer gesloten gemeenschappen zich in hun zoektocht naar autonomie afzonderen en zich afwenden van bestaande instituties.

De sociale psychologie leert ons dat de kracht van dergelijke gesloten gemeenschappen veelal gelegen is in een hoge mate van 'entitativiteit.' Dat wil zeggen, deze duidelijk afgebakende groepen voorzien in duidelijke normen en waarden en geven aanwijzingen hoe leden zich dienen te gedragen (Hogg, Adelman & Blagg, 2010).

Gesloten gemeenschappen kunnen een gebrek aan maatschappelijke cohesie aanvullen (Ellian, Cliteur, Molier & Klos, 2018) en gesloten religieuze of door ideologie gedreven groepen zijn een aantrekkelijke en belangrijke bron van identificatie, en geven aldus richting aan menselijk gedrag en zin aan het bestaan. Religieuze gemeenschappen hebben bijvoorbeeld kenmerken die hen geschikt maken om gevoelens van onzekerheid bij mensen weg te nemen. Als mensen zich kunnen identificeren met groepen met een sterke entitativiteit (*highly entitative groups*) is dat een effectieve manier om onzekerheid te verminderen (Hogg e.a., 2010).

Onder meer de volgende patronen, regels, gebruiken en structuren zijn kenmerkend voor gesloten gemeenschappen in het algemeen:

- Er is sprake van een *gezamenlijke identiteit*; leden van de gemeenschap zijn van mening dat zij iets gemeenschappelijks hebben (Sennett, 1971).
- De sociale relaties tussen leden van de gemeenschap worden gestructureerd door de rollen die diverse leden hebben in de (vaak sterk hiërarchische) *organisatiestructuur* (Merton, 1938).
- Constructie van *grenzen* tussen de gemeenschap en haar omgeving in de dagelijkse praktijk. Dit kunnen ook symbolische grenzen zijn die tot uitdrukking komen in kleding en rituelen (Van den Bos, 2019).
- Binnen een gesloten gemeenschap kan sprake zijn van *'groupthink.'* Er wordt geen afwijking van de groepsnorm geaccepteerd en er wordt druk uitgeoefend op groepsleden met een afwijkende mening (Janis, 1972).
- Mede dankzij de *sociale druk* houden deze groepsleden hun mening voor zichzelf en kan er sprake zijn van zelfcensuur. Geslotenheid wordt verder versterkt door leden van de gemeenschap die de rol van bewaker op zich nemen om de groep te beschermen tegen negatieve, bedreigende informatie (Van Dam e.a., 2015).
- Een symptoom van *groupthink* is dat de gemeenschap zichzelf onkwetsbaar acht. Leden van de gemeenschap denken dat zij zich niet hoeven aan te passen aan de omgeving. Zij kunnen hierdoor feedback van buiten de groep negeren en nog sterker op zichzelf georiënteerd raken over wat zij behoren te doen (Janis, 1972).
- Hieraan gerelateerd worden gesloten gemeenschappen vaak gekenmerkt door zowel *cognitieve als sociale geslotenheid*. Cognitieve geslotenheid verwijst naar geslotenheid over bepaalde ideeën die binnen de gemeenschap niet toegelaten en niet besproken worden. Sociale geslotenheid heeft betrekking op de buitensluiting van actoren, wat zowel informeel als formeel kan geschieden. Formele uitsluiting gaat bijvoorbeeld over de criteria die aan lidmaatschap van en toetreding tot de gesloten gemeenschap kunnen worden gesteld. Informele uitsluiting krijgt gestalte in kleding, symbolen en communicatieve uitlatingen. Cognitieve en sociale geslotenheid gaan vaak samen. Dit is het geval omdat mensen van buiten vaak ook ideeën van buiten meenemen en zo cognitieve geslotenheid voorkomen. Het sociaal uitsluiten van mensen die niet tot de gemeenschap behoren kan ervoor zorgen dat er geen ideeën van buitenaf binnenkomen (Van Dam e.a., 2005).

Gesloten gemeenschappen hebben dus duidelijke normen en waarden en heldere gedragspatronen over welk gedrag wordt goedgekeurd en welk gedrag wordt afgekeurd. Dit speelt een nog sterkere rol wanneer het eigen ontwikkelde normen- en waardenpatroon afwijkt van het normen en waardenpatroon van de rest van de samenleving (Van Dam e.a., 2005).

Religieuze gemeenschappen variëren overigens sterk in hoe gestructureerd en georganiseerd zij zijn. Sommige gemeenschappen zijn flexibel, open en losjes gestructureerd. Andere gemeenschappen zijn strak georganiseerd met gevestigde en onderscheidende kenmerken, autoriteitsstructuren en krachtige normatieve voorschriften over overtuigingen, attitudes en gedragingen (Hogg e.a., 2010).

6.3 DE JEHOVA'S GETUIGEN ALS GESLOTEN GEMEENSCHAP

De hierboven genoemde kenmerken van gesloten gemeenschappen zien we op verschillende manieren terug in de gemeenschap van de Jehova's getuigen. De Jehova's getuigengemeenschap kan dan ook beschouwd worden als een gesloten gemeenschap met haar eigen logica, regels, normen en waarden die in zekere mate lijken af te wijken van het normen en waardenpatroon van de samenleving.

De gezamenlijke identiteit van Jehova's getuigen bestaat uit het geloof dat zij aan de vooravond staan van het eind der tijden. Dit is een voorstelling van de laatste tijdsperiode van alle menselijke geschiedenis; het einde zal alleen komen als het ware woord van Jehova de aarde bereikt (Hoekstra, 1997). Zij verkondigen de exclusieve boodschap dat, hoewel er een groot aantal rechtvaardige mensen op aarde is, slechts 144.000 getuigen in de hemel terecht zullen komen (Holden, 2002). De overige Jehova's getuigen beërven het aardse paradijs.

Daarbij worden duidelijke grenzen getrokken tussen de Jehova's getuigen gemeenschap en andere gemeenschappen. De Jehova's getuigen gemeenschap hanteert een exclusief waarheidsbegrip en weigert om die reden alle oecumenische betrekkingen met andere religieuze kerkgenootschappen (Holden, 2002). Beoefenaars van de ware aanbidding van Jehova laten zich niet in met anderen, waarbij het onbelangrijk is of het om christenen in de traditionele sfeer gaat of niet (Hoekstra, 1997).

6.3.1 Cognitieve en sociale geslotenheid

In hoeverre doen de kenmerken van cognitieve en sociale geslotenheid zich binnen de Jehova's getuigen gemeenschap voor? Welke ideeën worden binnen de gemeenschap niet toegelaten en besproken (cognitieve geslotenheid)? De cognitieve geslotenheid is onder meer gelegen in het feit dat de gemeenschap een groot aantal traktaten publiceert waarin ouders geadviseerd worden hoe zij hun kinderen kunnen onderwijzen in een wereld die grotendeels afwijzend staat ten opzichte van hun doctrines (Holden, 2002). Ook benoemen respondenten dat zelfontplooiing in de vorm van (hoger) onderwijs niet gestimuleerd wordt.

Voor wat betreft de sociale geslotenheid verbiedt de zuiveringscode van de Jehova's getuigen onder meer bloedtransfusies, het vieren van kerstmis en onnodig contact met mensen die niet lid zijn van de Jehova's gemeenschap (Holden, 2002). Jehova's getuigen stellen scherpe grenzen tussen henzelf en mensen die niet tot de gemeenschap behoren en beperken hun betrokkenheid bij de samenleving als geheel tot een minimum.

Het Bestuurlijk Lichaam van de Wachttoren verbiedt zijn leden om deel te nemen aan burgerlijke activiteiten, aldus Holden (2002). Volgens Holden zien de Jehova's getuigen de seculiere wereld als een plek van moreel verderf. De Jehova's getuigen beschouwen zich niet als deel van deze aardse wereld en weigeren daarom actief deel te nemen aan het burgerlijk bestuur (Hoekstra, 1997, p. 45). Dit komt bijvoorbeeld tot uiting in dienstweigeren in landen waar een dienstplicht is. Bovendien

biedt de Jehova's getuige zijn hele leven aan Jehova (God) aan. Het Wachttoren Genootschap vergt zoveel tijd en energie dat er voor 'normale' sociale contacten in feite geen tijd overblijft.

Zo worden kinderen binnen de Jehova's getuigen gemeenschap al op jonge leeftijd betrokken bij activiteiten. Zodra kinderen vier of vijf jaar zijn, worden zij bij vrijwilligerswerk betrokken en gaan zij mee langs de deuren. Zij worden steeds actiever naarmate zij ouder worden. Al voordat zij gedoopt worden, nemen zij bijvoorbeeld deel aan rollenspellen met volwassenen, ter voorbereiding van hun deur-tot-deur verkondiging (Holden, 2002).

De stappen die nodig zijn om een Jehova's getuige te worden, staan in Mattheüs 28:19, 20.[39] Als iemand de keuze maakt om Jehova's Getuige te worden en door de gemeenschap geaccepteerd wordt, moet het hele leven ook in dienst komen te staan van de organisatie. Als een lid hier geen gevolg aan geeft of tegen de regels ingaat, dreigt uitsluiting (hetgeen gelijk staat aan een 'geestelijk dood' verklaring). Andere Jehova's getuigen mogen dan geen contact meer met de betreffende persoon hebben, ook als dit een lid van het eigen gezin betreft.

6.3.2 Sociale relaties en organisatiestructuur

Net als veel andere gesloten gemeenschappen, kenmerkt de Jehova's getuigen gemeenschap zich door een sterk hiërarchische organisatiecultuur.

Het Besturend Lichaam zetelt in de Verenigde Staten en is het centrale college dat als enige autoriteit bevoegd is om de leer te bepalen. De acht mannen die het Besturend Lichaam vormen, verspreiden de richtlijnen op homogene wijze en gelijktijdig onder alle gemeenten wereldwijd, die zich daar op een identieke wijze naar richten (IACSSO, 2018b). De verticale communicatie naar de gemeenten is sterk gestructureerd en gecentraliseerd. Het bestuur in Emmen heeft de supervisie over de circa 29.000 Jehova's getuigen in Nederland.[40] Dit bestuur is belast met het vertalen van de geschriften en traktaten vanuit het Engels en het verspreiden ervan. Ook zorgt zij voor de uitgave van de landelijke edities van *De Wachttoren* en *Ontwaakt*! (Hoekstra, 1997).

Jehova's getuigen hebben één hoofdkantoor, in het Engels ook wel 'World Headquarters' (WHQ) genoemd. Alle overige kantoren worden binnen de organisatie aangeduid als bijkantoor. Het landelijk bestuurscentrum van Jehova's getuigen in Emmen wordt intern dan ook aangeduid als bijkantoor (Suierveld, 2019).

Binnen een gemeente wordt de communicatie vervolgens verspreid door de ouderlingen (ook wel 'oudere man' of 'opziener' genoemd). Binnen de organisatie mogen alleen mannen gezagsposities vervullen. De ouderling wordt door Jehova's getuigen als een 'ouder' gezien waardoor er een soort parallelle gezinsstructuur ontstaat binnen de gemeenschap. In de publicaties op de *Watchtower Online Library* komt deze parallelle gezinsstructuur ook naar voren, waarbij naar Jehova wordt

[39] https://www.jw.org/nl/jehovahs-getuigen/faq/jehovahs-getuige-worden/.
[40] Bericht per land of gebied – Wereldbericht Jehovah's getuigen: Dienstjaar 2018, Wachttoren – Bijbel- en Traktaatgenootschap, New York, getraceerd via https://wol.jw.org/nl/wol/d/r18/lp-o/1102018987.

verwezen als 'onze Vader' en zijn organisatie als 'onze Moeder.'[41] Een ex-lid van de gemeenschap die we in het kader van ons onderzoek interviewden merkte hierover op:

> *De praktische uitoefening van het ouderlijk gezag wordt op deze manier voor een groot deel gedeeld met het Jehova's getuigen -leiderschap. Het leiderschap heeft daarbij primair de doelstellingen van de groep voor ogen, in plaats van de belangen van het kind*.

6.3.3 Morele leefregels en groupthink

De Wachttorentheologie is de meest cruciale bron binnen de gemeenschap en de leden worden geacht zich te houden aan de doctrines die door het Besturende Lichaam zijn vastgesteld (Holden, 2002). Het Wachttoren Genootschap wil dat alle Jehova's getuigen een moreel hoogstaand leven leiden en zich volledig houden aan wat als christelijk gedrag wordt beschouwd. Het Wachttoren Genootschap kent daartoe veel procedures. Een daarvan is geënt op Mattheüs 18:15-17:

> *En als je broeder een zonde begaat, spreek hem dan onder vier ogen op zijn fout aan. Als hij naar je luistert, heb je hem gewonnen. Als hij niet luistert, neem dan één of twee anderen mee, zodat elke kwestie wordt bevestigd door de verklaringen van twee of drie getuigen. Als hij niet naar hen luistert, leg het dan voor aan de gemeente. Als hij zelfs naar de gemeente niet luistert, dan moeten jullie hem net zo bezien als een heiden en een belastinginner*.[42]

De gevolgen van deze kenmerken van een gesloten gemeenschap komen sterk naar voren tijdens de interviews met de Jehova's en ex-Jehova's getuigen (zie Sectie 4.4 voor een uitgebreide beschrijving van de ervaren gevolgen). Het belang hiervan bespreken wij nader in het conclusiehoofdstuk, Hoofdstuk 7.

6.4 INTERNATIONALE ONDERZOEKEN

Onderzoek naar seksueel misbruik in gesloten religieuze organisaties, zoals de gemeenschap van Jehova's getuigen, is in verschillende landen al jaren een terugkerend thema. In met name Australië, België en het Verenigd Koninkrijk zijn in de afgelopen jaren relevante onderzoeken uitgevoerd naar seksueel misbruik bij Jehova's getuigen. Op deze onderzoekingen richten wij ons hier.

In Australië werd het onderzoek uitgevoerd door de 'Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse,'[43] in België wordt het onderzoeksteam aangestuurd vanuit het 'Informatie- en Advies Centrum inzake Schadelijke Sektarische Organisaties' (IACSSO),[44] en in het Verenigd Koninkrijk zijn twee onderzoeken uitgevoerd door de 'Charity Commission for England and Wales.'[45]

[41] https://wol.jw.org/nl/wol/d/r18/lp-o/1957325#h=10.
[42] https://www.jw.org/nl/publicaties/bijbel/studiebijbel/boeken/Mattheüs/18/#v40018015.
[43] http://www.childabuseroyalcommission.gov.au/.
[44] http://www.iacsso.be/54K3713001.pdf
[45] https://gov.uk/government/news/charity-commission-investigates-jehovahs-witnesses-charities.

Eind 2018 vatte het IACSSO in een rapport samen wat er in het buitenland allemaal gaande is op het gebied van seksueel misbruik van minderjarigen in de Jehova-gemeenschap (IACSSO, 2018a). In dit rapport concludeerde het IACSSO dat in bijna alle onderzochte landen de Jehova's getuigen gemeenschap het misbruik binnen de muren van de organisatie probeerde te regelen, zonder de misdrijven te melden aan autoriteiten. Bovendien wordt de positie van slachtoffers telkens als erg zwak gekenschetst.

In deze sectie kijken we naar deze recentelijk uitgevoerde internationale onderzoeken ten behoeve van de verdere duiding van de in ons onderzoek verkregen data. Hiermee geven we antwoord op belangrijke deelvragen in ons onderzoek. We gaan namelijk na wat uit eerder onderzoek bekend is over patronen, regels, gebruiken en structuren die kenmerkend zijn voor gesloten gemeenschappen en specifiek de gemeenschap van Jehova's getuigen. En we gaan na tot welke maatregelen de reeds verrichte internationale onderzoeken op het terrein van seksueel misbruik binnen de Jehova's getuigen hebben geleid en wat bekend is over het effect van deze maatregelen op de omgang met seksueel misbruik en de aangiftebereidheid.

6.4.1 Onderzoek Australië

Sinds 2012 is in Australië gedurende vijf jaar onderzoek gedaan naar seksueel misbruik binnen diverse instituties, waaronder de Jehova-gemeenschap. In december 2017 werd een eindrapport uitgebracht met daarin de belangrijkste resultaten, conclusies en aanbevelingen.[46] Het Australische onderzoek bestond uit interviews waar mensen hun verhaal over misbruik in een beschermende omgeving kwijt konden, openbare hoorzittingen waarin institutionele reacties op het onderwerp werden onderzocht en een beleids- en onderzoeksprogramma dat de aard, oorzaak en impact van het probleem onderzocht.

In het eindrapport wordt specifiek aandacht besteed aan de manier waarop religieuze instituties (waaronder Jehova's getuigen) reageren op seksueel misbruik van minderjarigen.[47] In Case Study 29 (Royal Commission, 2016), zijn de ervaringen van twee minderjarige slachtoffers, twaalf ooggetuigen en een expert binnen de Jehova-gemeenschap uiteengezet. Daarnaast zijn verscheidene opmerkingen van de Wachttoren van Australië (nationaal bestuursorgaan) en ouderlingen van de Jehova's getuigen (bestuurders van lokale gemeenschappen) gerapporteerd.

Het Australische onderzoekdossier van Jehova's getuigen bestaat uit beschuldigingen, rapportages of klachten van ten minste 1800 vermeende minderjarige slachtoffers van seksueel misbruik en meer dan 1000 vermeende daders. In totaal hebben 70 slachtoffers hun verhaal gedaan en daarvan was 80% vrouw. De gemiddelde leeftijd op moment van misbruik was 8.4 jaar oud. Van de 53 slachtoffers die de leeftijd van de dader hebben gemeld, gaf 83% aan dat ze misbruikt waren door een volwassene. Het overgrote merendeel gaf aan dat het ging om een mannelijke volwassene. Van de 65 slachtoffers die in een interview meer informatie gaven over de dader, gaf 26.2% aan dat de

[46] https://www.childabuseroyalcommission.gov.au/sites/default/files/a_brief_guide_to_the_final_report.pdf
[47] https://www.childabuseroyalcommission.gov.au/sites/default/files/final_report_-_volume_16_religious_institutions_book_3_0.pdf

dader een familielid was. Andere hoofdcategorieën van daders waren vrijwilligers (13.8%) en gemeenschapsleiders (9.2%) en overige volwassenen binnen de Jehova-gemeenschap (9.2%). Onduidelijk is onder welke andere categorieën de rest van de daders valt.

6.4.1.1 Kenmerken gemeenschap Jehova's getuigen

Volgens de Australische onderzoekers ontmoedigde het gesloten karakter van de gemeenschap, waarin kinderen afgeschermd waren van hun leeftijdsgenoten, de slachtoffers om misbruik kenbaar te maken bij autoriteiten. Uit deze observatie kan geconcludeerd worden dat het Australische onderzoek tot de conclusie komt dat de geslotenheid van de Jehova's getuigen gemeenschap de aangiftebereidheid van de vermeende slachtoffers in Australië negatief heeft beïnvloed.

De belangrijkste conclusie van het onderzoek heeft echter betrekking op de manier waarop de gemeenschap van Jehova's getuigen omgaat met meldingen van seksueel misbruik van kinderen. Binnen de gemeenschap pakt het bestuursorgaan van ouderlingen meldingen op in overeenstemming met schriftelijke richtlijnen die zij baseren op de Bijbel. Het gaat hierbij om de twee-getuigenregel, het beginsel van het mannelijk leiderschap, de sancties van berisping en disfellowshipping, en de praktijk van het mijden. De Australische onderzoekers stellen dat Jehova’s getuigen zullen blijven falen in het beschermen van kinderen en het adequaat reageren op seksueel misbruik van kinderen, zolang zij deze Bijbelse richtlijnen blijven toepassen.

In het Australische onderzoek zijn onderstaande problematische werkwijzen en gebruiken van de Jehova-gemeenschap geïdentificeerd:

- De gemeenschap kent geen procedure of gewoonte om seksueel misbruik aan te geven bij de politie of een andere instantie;
- Voor 1998 dienden slachtoffers hun beschuldiging kenbaar te maken in aanwezigheid van de vermeende dader;
- Wanneer de verdachte niet bekent, wordt de beschuldiging pas vervolgd als er twee ‘geloofwaardige’ getuigen zijn. Dit is de zogenaamde 'twee-getuigen regel;'
- Er zijn geen vrouwen betrokken bij de besluitvormingsprocessen van het interne tuchtstelsel;
- Er is geen duidelijke regeling, die ervoor zorgt dat een slachtoffer begeleid wordt door een hulpverlener tijdens de procedure;
- De gemeenschap heeft beperkte en ineffectieve praktijken om de risico’s van het misbruik te managen;
- De gemeenschap heeft als beleid dat diegenen die de organisatie willen verlaten, gemeden worden. Dit wordt ook wel 'shunning' genoemd.

In de Australische case study gaven de slachtoffers aan dat zij onvoldoende geïnformeerd werden door de Jehova-gemeenschap over het onderzoek naar hun melding, dat zij zich niet gesteund voelden door de ouderlingen die de melding behandelden en dat zij het gevoel hadden dat het onderzoek eerder de geloofwaardigheid van het slachtoffer test, dan die van de dader.**Error! Bookmark not defined.** Daarnaast werden slachtoffers vaak geadviseerd om het misbruik niet te bespreken met anderen en werd hen verteld dat ze, wanneer ze de organisatie probeerden te verlaten, verbannen

zouden worden uit de gemeenschap van Jehova's getuigen. Al deze factoren kunnen bijdragen aan een verminderde bereidheid van de slachtoffers om aangifte te doen bij autoriteiten. Hoewel de resultaten van de casestudy een dergelijke verband indiceren, kan dit met het gebruikte onderzoeksdesign, waarin samenhangende- of causale testen ontbreken, niet met zekerheid geconcludeerd worden.

Verder werd in het onderzoek vastgesteld dat bij het bepalen van de sancties met betrekking tot een vermoedelijke dader, er onvoldoende rekening werd gehouden met het risico op recidiveren. Vermeende daders van seksueel misbruik van minderjarigen die uit de gemeenschap werden verwijderd als gevolg van een beschuldiging, werden vaak weer in ere hersteld. Bovendien vonden de onderzoekers geen enkel bewijs van aangiftes of meldingen door Jehova's getuigen bij de politie of andere autoriteiten.

De Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse heeft een drietal aanbevelingen gedaan die gericht zijn op de ouderlingen van de gemeenschap van Jehova's getuigen. Ten eerste wordt hen nadrukkelijk geadviseerd om af te stappen van de zogenaamde 'twee-getuigen regel.' Verder wordt er in het rapport geadviseerd om vrouwen toe te laten tot de interne rechtbanken van de gemeenschap van Jehova's getuigen en de slachtoffers die zich van de organisatie willen distantiëren niet langer te mijden wanneer dit verband houdt met seksueel misbruik.

6.4.1.2 Genomen maatregelen

Naar aanleiding van het onderzoek van de Royal Commission heeft de gemeenschap van Jehova's getuigen een nieuwe regel opgenomen waarin een meldplicht voor ouderlingen wordt geïntroduceerd om de veiligheid van kinderen te verbeteren. Deze regel stelt het verplicht dat seksueel misbruik van kinderen wordt gemeld aan de autoriteiten in gevallen waarin de ouderlingen van mening zijn dat het kind nog steeds risico loopt op schade. Daarnaast heeft de commissie een aantal aanbevelingen gedaan onder de naam 'Child Safe Standards' (CSS) en wordt alle religieuze instanties aangeraden om deze aanbevelingen na te leven. De CSS omschrijft de essentiële elementen van een kinderveilige institutie en geeft maatstaven waaraan de instituties dienen te voldoen.

6.4.2 Onderzoek België

In België is in 2018 naar aanleiding van een signalement betreffende de afhandeling van seksueel misbruik van minderjarigen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen een werkgroep opgericht (IACSSO, 2018a). Het voornaamste doel van het Belgische onderzoek is het nader bestuderen van transparantie binnen religieuze- en levensbeschouwelijke groepen, zodat minderjarigen beter tegen seksueel misbruik kunnen worden beschermd (IACSSO, 2018b). De werkgroep heeft niet alleen inzicht verschaft in de ontstaansgeschiedenis en de inhoud van het signalement betreffende de afhandeling van seksueel misbruik van minderjarigen binnen de Jehova's getuigen gemeenschap, maar ook in de interne werking van de organisatie zelf, met name haar interne klachtenbeheer- en sanctieprocedure. Het IACSSO heeft verschillende directe en indirecte getuigenissen van vermeende slachtoffers binnen de Jehova-gemeenschap ontvangen.

Het gebrek aan transparantie binnen religieuze groeperingen, zoals de Jehova's getuigen gemeenschap, en in het bijzonder de bescherming van minderjarigen was reeds in 1997 een aandachtspunt bij parlementaire onderzoeken. De onderzoekscommissie stelde destijds dat het risico op seksuele misbruik groot is wanneer een gemeenschap gesloten is. Diverse gemeenschappen werden ervan beschuldigd aanrandingen van de eerbaarheid en pedofilie te hebben toegedekt. Er werd destijds geconcludeerd dat er schendingen van lichamelijke integriteit zouden hebben plaatsgevonden. Bovendien waren de onderzoekers van mening dat de gemeenschapsleiding faalde in haar plicht om misbruiken te melden aan de autoriteiten en het proces met betrekking tot het bijstaan van de slachtoffers verwaarloosde.

Uit het Belgische onderzoek komt verder het volgende beeld naar voren met betrekking tot de geschilbeslechting binnen de Jehova's getuigengemeenschap. Het beheer van de klachten en geschillen binnen een gemeente wordt geleid door het college van ouderlingen dat een gerechtelijk comité kan oprichten. De activiteiten en de beslissingen van het gerechtelijke comité volgen een strikte interne procedure inzake de vaststelling van de feiten, de bewijsvoering en de bepaling van sancties. De Bijbel schrijft voor dat er altijd een bekentenis van de beschuldigde, of tweegetuigen moeten zijn. Indien de beschuldigde de feiten niet bekent of als er niet ten minste tweegetuigen zijn, wordt de zaak in handen gegeven van Jehova en wordt er geen enkele actie ondernomen. Wanneer de feiten niet kunnen worden bewezen, wordt het blijven beschuldigen van een persoon van een misdrijf beschouwd als laster. Dit kan bestraft worden met uitsluiting. Aan het einde van de procedure neemt het gerechtelijk comité maatregelen die ertoe strekken de zuiverheid van de gemeente te waarborgen en die kunnen leiden tot de uitsluiting van een Jehova's getuige (IACSSO, 2018b). Dit kan betekenen dat het (vermeende) slachtoffer zelf gestraft wordt.

6.4.2.1 Kenmerken gemeenschap van Jehova's getuigen

Uit recent onderzoek blijkt dat bij de afhandeling van seksueel misbruik van minderjarigen binnen de Jehova's getuigen gemeenschap, de minderjarigen nog steeds kwetsbaar zijn (IACSSO, 2018a). Slachtoffers worden vaak geconfronteerd met sociale en morele druk en worden ontmoedigd om voor hun rechten op te komen. Het meest zorgwekkende is volgens de onderzoekers dat vermoedelijke daders van pedofilie aan de waakzaamheid van overheidsinstanties ontsnappen.

De belangrijkste conclusies uit het onderzoeksrapport van het IACSSO (2018b) zijn als volgt:

- de organisatie voert geen beleid waarbij seksueel misbruik ten aanzien van kinderen wordt gemeld aan autoriteiten hoewel zij in België beweert de feiten van agressie stelselmatig aan te geven;
- de organisatie heeft een beleid en een handelwijze van sociaal vermijdingsgedrag ten aanzien van hen die de organisatie willen verlaten, waaronder slachtoffers van seksueel misbruik;
- slachtoffers van seksueel misbruik werden verplicht hun verklaringen af te leggen in het bijzijn van hun (vermeende) dader en tot voor kort was het niet duidelijk op grond waarvan een (zelfs minderjarig) slachtoffer kon worden begeleid door een persoon die steun biedt tijdens de interne tuchtprocedure;

- indien de beschuldigde de feiten niet bekent, moeten er, volgens het interne tuchtsysteem van de organisatie, twee ooggetuigen van het seksueel misbruik zijn, alvorens de beschuldigde door de tuchtcommissie kan worden vervolgd;
- binnen het interne tuchtsysteem zijn vrouwen afwezig;
- de organisatie beheert de risico's, vooral inzake recidive, op beperkte en ondoeltreffende wijze.

Volgens de Belgische onderzoekers ligt de oorzaak van het afhandelingsprobleem bij het interne sanctioneringssysteem (IACSSO, 2018b). Door middel van deze strikte procedures onttrekken Jehova's getuigen zich aan de maatschappelijke controle en worden via eigen procedures en rechtsregels zelfs de meest ernstige beschuldigingen in de doofpot gestopt (IACSSO, 2018a). In overeenstemming met de andere landen, noteert de Belgische werkgroep dat het beheer van de klachten en geschillen wordt geleid door het 'College van ouderlingen' dat een gerechtelijk comité kan oprichten (IACSSO, 2018b). Dit tuchtorgaan, dat alleen bekleed mag worden door mannelijke leden, dient zich te houden aan Bijbelse regels voor het vaststellen van feiten en bewijsvoering en de bepaling van sancties. Wanneer de feiten niet kunnen worden bewezen (indien de bekentenis van de dader én een tweede getuige ontbreken), dan worden er geen verdere acties ondernomen. Wanneer een slachtoffer de (vermeende) dader echter blijft beschuldigen van een onbewezen misdrijf, dan wordt de beschuldiging beschouwd als laster, hetgeen bestraft kan worden met uitsluiting van het (vermeende) slachtoffer zelf.

Uitsluiting is de zwaarste sanctie die het gerechtelijk comité aan dader/slachtoffer kan opleggen en leidt tot een reactie van de volledige gemeente ten aanzien van de uitgeslotene (IACSSO, 2018b). Die collectieve reactie (waar familieleden vaak aan bijdragen) komt tot uiting in de volledige afwijzing en het isoleren van de uitgesloten persoon. Deze daad van sociale afwijzing en emotioneel distantiëren wordt ook wel 'shunning' genoemd.[48] In geval van berouw, waarvan de oprechtheid wordt beoordeeld door de ouderlingen, kan de uitgeslotene evenwel opnieuw worden opgenomen in de gemeenschap. Volgens de Belgische onderzoekers, kan deze reële vrees voor uitsluiting en de daaraan gerelateerde gevolgen (zoals *shunning*) beletten dat slachtoffers van seksueel misbruik binnen de groepering van Jehova's getuigen een klacht indienen. De combinatie van angstgevoelens en strikte sociale normen van de gemeenschap lijkt er dus voor te zorgen dat de aangiftebereidheid van de slachtoffers zwak is.

Verder constateren de Belgische onderzoekers een geringe transparantie van Jehova's getuigen richting autoriteiten. Ondanks dat de gemeenschap aangeeft dat zij de praktijken van pedofilie, die zich intern hebben voorgedaan, afkeurt, blijkt in de praktijk dat de autoriteiten niet stelselmatig op de hoogte worden gebracht en dat deze aanklachten intern via het gerechtelijk comité worden opgepakt. De beslissingen worden gemeld aan de gemeente zonder evenwel de ten laste gelegde feiten te onthullen. Aan het slachtoffer wordt gevraagd de feiten niet openbaar te maken. Bovendien worden in bepaalde gevallen ook andere niveaus van de organisatie op de hoogte gebracht (IACSSO, 2018b). Zo concludeert de onderzoekscommissie dat de Amerikaanse centrale zetel over informatie

[48] https://www.jwfacts.com/watchtower/disfellowship-shunning.php.

beschikt met betrekking tot vermoedelijke daders van pedofiele handelingen. Naar schatting gaat het om duizenden pedofielen. Gebaseerd op de uitkomsten van onder meer het Australische onderzoek merkt het IACSSO verder op dat hun eigen onderzoek mogelijk een uiterst klein deel van de problematiek in België vertegenwoordigt.

6.4.2.2 Genomen maatregelen

In 2016 publiceerde het IACSSO de brochure 'Jongeren en sektarische ontsporingen', die er toe diende om minderjarigen binnen religieuze groeperingen te beschermen.[49] Daarnaast werden er in 2018 een aantal wijzigingen aangebracht in de procedure met betrekking tot afhandeling van klachten omtrent seksueel misbruik van kinderen. Ouderlingen hebben sindsdien een meldplicht en dienen een melding te doen bij autoriteiten wanneer er gevaar dreigt voor een minderjarige of 'als er andere gegronde redenen zijn.' Het IACSSO (2018b) geeft in het onderzoeksrapport aan niet op de hoogte te zijn van de daadwerkelijke toepassing van deze voorwaardelijke richtlijnen, de hoogte van het gevaar (dat wordt beoordeeld door de ouderlingen), noch te weten wat er gebeurt met de niet-gerapporteerde gevallen van vóór 2018.

6.4.3 Onderzoeken Verenigd Koninkrijk

Ook in het Verenigd Koninkrijk waren er in de afgelopen jaren diverse klachten jegens de gemeenschap Jehova's getuigen over het niet op adequate wijze optreden bij gevallen van seksueel misbruik. Daarom werd een onderzoek gestart naar het nationaal bestuursorgaan, de Watch Tower Bible en Tract Society of Britain (WTBTSB), en naar een lokale gemeenschap van Jehova's getuigen: de Manchester New Moston Congregation of Jehovah's Witnesses. De onderzoeken trachten de manier waarop de organisatie omgaat met de bescherming van zaken in kaart te brengen. Om hoeveel slachtoffers het in dit onderzoeken precies gaat is (nog) niet bekend gemaakt, maar de onderzoekscommissie spreekt van een aanzienlijk aantal.

Het eerste onderzoek in het Verenigd Koninkrijk bestudeert de Manchester New Moston gemeenschap, een van de 1350 Jehova-gemeenschappen in het Verenigd Koninkrijk.[50] Deze gemeenschap in Manchester maakt deel uit van een circuit van ongeveer 20 lokale gemeenschappen van Jehova's getuigen. De gemeenschappen worden geestelijk geleid door de WTBTSB, bestaande uit een groep 'ouderlingen' of 'trustees', die de wettelijke verantwoordelijkheid dragen. De WTBTSB verspreidt onder andere religieuze literatuur. Ook heeft de WTBTSB een juridische afdeling waar ouderlingen advies kunnen inwinnen. Volgens de Charity Commission speelt de WTBTSB daarmee een sleutelrol in de besluitvorming omtrent de omgang met en de afhandeling van beschuldigingen van seksueel misbruik. Verder staan alle lokale gemeenschappen en de WTBTSB onder toezicht van een nationaal comité van ouderlingen, het Britse bijkantoor, de 'Britain Branch Office', dat op zijn beurt aangestuurd wordt door het algemene wereldwijde bestuursorgaan van Jehova's getuigen, 'The Governing Body', gevestigd in Bethel New York.

Onderzoek 1: Manchester New Moston Congregation of Jehovah's Witnesses

[49] http://iacsso.be/Jongeren_en_sektarische_ontsporingen.pdf.
[50] https://www.gov.uk/government/publications/manchester-new-moston-congregation-of-jehovahs-witnesses-inquiry-report/manchester-new-moston-congregation-of-jehovahs-witnesses.

Tussen 2014 tot 2017 heeft de Charity Commission onderzoek gedaan naar de Manchester New Moston Congregation of Jehovah's Witnesses. Het onderzoek is uitgevoerd en afgerond op basis van onder meer informatie die door de trustees is verstrekt gedurende de gerechtelijke procedure. De aanleiding voor het onderzoek naar de Manchester gemeenschap van Jehova's getuigen is de veroordeling van een van de oudere leden voor seksueel misbruik van twee kinderen in 2002. Het betreffende lid werd tot 9 maanden gevangenisstraf veroordeeld. Het doel van dit onderzoek was uitzoeken hoe de gemeenschap van Jehova's getuigen in Manchester is om gegaan met de beschuldigingen van de twee slachtoffers van dit lid van gemeenschap.

Na de veroordeling, kwam de Charity Commission erachter dat de trustees van de Manchester gemeenschap van Jehova's getuigen op de hoogte waren van een vergelijkbare klacht, die al in 1995 tegen de betreffende persoon was ingediend. Dit werd tijdens de eerste gerechtelijke zaak echter niet door de trustees gemeld en daardoor is een tweede zaak opgesteld waarin vijf van de trustees werden betrokken. Tijdens deze tweede zaak werd duidelijk dat de Jehova-gemeenschap de klachten intern had opgepakt en het proces van 'disfellowhipping' in gang had gezet. Dit proces bestond destijds uit een reeks bijeenkomsten waarin de slachtoffers werden ondervraagd door de ouderlingen van de gemeenschap. De interne procedure werd pas afgerond nadat de dader vrijkwam uit de gevangenis.

Opmerkelijk is dat de vrouwelijke slachtoffers van het betreffende lid van de gemeenschap (die op dat moment al volwassen waren) in een drie uur durende vergadering met hem persoonlijk geconfronteerd werden en onder dwang vragen moesten beantwoorden over het misbruik (in aanwezigheid van de dader). In deze vergaderingen, die werden geleid door de ouderlingen van de Manchester gemeenschap van Jehova's getuigen. De aangeklaagde kon zelf zijn slachtoffers ondervragen over de beschuldigingen.

Verder kwam gedurende het onderzoek aan het licht dat een van de slachtoffers in 2012 al zou hebben verklaard dat de verdachte, die destijds trustee/ouderling was, haar had misbruikt toen ze een kind was. Na deze beschuldiging verzekerden de trustees, op verzoek van de Charity Commission, dat de pastorale- en bestuurlijke taken van het betreffende lid zouden worden afgenomen. Ondanks dat hij afstand nam van zijn rol als trustee, bleek uit het onderzoek dat hij daarna nog steeds verscheidene trustee-gerelateerde taken uitvoerde. Bovendien bleken twee van de trustees die deel uitmaakten van de besluitvorming omtrent de aanklacht tegen de verdachte, naaste vrienden van hem te zijn. Op basis van deze ontdekking stelden de onderzoekers dat er sprake was van een 'loyaliteitsconflict.'

6.4.3.1 Kenmerken gemeenschap van Jehova's getuigen

Het onderzoek van de Charity Commission werd beïnvloed door de rechtszaken die door de trustees van de Manchester Jehova-gemeenschap zijn aangespannen. Veel trustees weigerden namelijk na het krijgen van legaal advies, in zee te gaan met onderzoekers van de onderzoekscommissie. De commissie is daardoor van mening dat de trustees niet op een open en transparante wijze aan het onderzoek hebben meegewerkt.

Harvey Grenville, hoofdonderzoeker van de Charity Commission omschreef de zaak als volgt: '*As our report makes clear, the victims of abuse were badly let down by the charity. The trustees should have made the victims' welfare their first priority. Instead, their actions and omissions, both in response to allegations of abuse, and in their attitude towards our investigation, fell short of what the public would expect of those running a charity in a modern society*.'

De Charity Commission heeft uit het onderzoek naar de Manchester New Moston gemeenschap geconcludeerd dat de leden van de Jehova-gemeenschap niet adequaat zijn omgegaan met twee beschuldigingen van seksueel misbruik in 2012 en 2013. Dit de belangrijkste redenen:

- De trustees hebben een van de beschuldigingen niet geïdentificeerd als een mogelijk geval van seksueel misbruik, maar als een 'kwestie tussen twee tieners';
- De trustees hebben niet naar behoren rekening gehouden met een eerdere beschuldiging van seksueel misbruik;
- De trustees hebben de activiteiten van het betreffende lid niet volledig beperkt;
- De trustees hebben de potentiële loyaliteitsconflicten binnen het trustee-orgaan niet in overweging genomen en behandeld;
- De trustees hebben niet schriftelijk geregistreerd hoe zij de potentiële risico's, veroorzaakt door het betreffende lid, hebben gemanaged.

6.4.3.2 Genomen maatregelen

Uit het onderzoekrapport blijkt dat de Jehova's getuigen in Manchester (net als vele andere lokale gemeenschappen) in 2010 de 'Child Safeguarding Policy' (CSP) hebben opgenomen in de beleidsvorming. Deze richtlijn werd ontwikkeld en geïmplementeerd door de WTBTSB als reactie op het onderzoek dat werd uitgevoerd door de Charity Commission en is geldig voor alle Jehova's getuigen in het Verenigd Koninkrijk. Deze CSP is opgenomen in een aantal publicaties waaronder het vertrouwelijke handboek voor ouderlingen genaamd 'Sheperd the Flock of God.' Dit handboek wordt regelmatig aangevuld met vertrouwelijke brieven van het Britain Branch Committee die gericht zijn aan alle ouderlingen. In 2016 werd een dergelijke brief gericht aan zowel ouderlingen als trustees waarin een herziene versie van de CSP wordt aangedragen. Volgens de onderzoekscommissie kunnen onderstaande zaken worden gezien als de belangrijkste aanpassingen in de nieuwe versie van de CSP:

- Het slachtoffer van seksueel misbruik op minderjarige leeftijd is niet meer verplicht om verklaringen af te leggen in de aanwezigheid van de dader;
- De ouderlingen dienen te handelen naar aanleiding van een beschuldiging door contact op te nemen met autoriteiten. Dit geldt ook als de beschuldiging niet voldoende onderbouwd is (d.w.z. als de bekentenis van de dader of een tweede getuige ontbreekt);
- Er zullen beperkingen worden opgelegd aan personen die betrokken zijn geweest bij seksueel misbruik van kinderen.

Onderzoek 2: Watch Tower Bible and Tract Society of Britain

Het tweede onderzoek van de Charity Commission, naar de Watch Tower Bible and Tract Society of Britain, evalueert de implementatie en uitvoering van de Child Safeguarding Policy in een verder stadium. Overige kwesties die verder worden onderzocht zijn onder meer: de toepassing van de

'twee-getuigenregel', hoe en in welke mate slachtoffers worden betrokken in toekomstige gerechtelijke interne comités en procedures waarin de slachtoffers worden geconfronteerd met hun dader en de manier waarop informatie wordt geregistreerd en openbaargemaakt aan openbare instanties en individuen. Momenteel is deze studie, die het eerste onderzoek in het Verenigd Koninkrijk opvolgt, nog in de uitvoeringsfase en zijn de bijbehorende resultaten nog niet openbaar gemaakt.[51]

6.5 NEDERLANDSE (GESLOTEN) GEMEENSCHAPPEN

In deze sectie staan onderzoekingen over meldingen van seksueel misbruik en sociale onveiligheid in Nederlandse (gesloten) gemeenschappen centraal. Specifiek wordt gekeken naar seksueel misbruik van minderjarigen in de Rooms-Katholieke Kerk,[52] geweld in de Jeugdzorg in de periode 1945 tot 2016[53] en de sociaal (on)veilige werkomgeving bij Defensie (Giebels e.a., 2018a). Deze organisaties kunnen in meerdere of mindere mate gesloten zijn (zie Sectie 6.2.) We kunnen constateren dat deze organisaties in meerdere of mindere mate kenmerken hebben die behoren bij gesloten gemeenschappen. Het is in het kader van ons onderzoek echter niet mogelijk de precieze mate van geslotenheid vast te stellen.

6.5.1 Meldingen in de Rooms-Katholieke Kerk

In 2010 is onder leiding van W.J. Deetman onderzoek gedaan naar het functioneren van de afdeling 'Hulp & Recht', een Rooms-Katholiek meldpunt voor slachtoffers van seksueel misbruik (Deetman e.a., 2011a). Het onderzoek richtte zich op seksueel misbruik van minderjarigen in de Rooms-Katholieke Kerk in de periode van 1945 tot 2010 en bestond uit een literatuur studie, gesprekken met slachtoffers en daders, archiefonderzoek, diverse survey's en essays, een klankbordgroep, gegevens van het Kaski (expertisecentrum religie en samenleving) en afspraken met het Openbaar Ministerie. Gedurende het onderzoek hebben 1800 slachtoffers een melding gedaan bij Hulp & Recht en hebben 241 slachtoffers een klacht ingediend[54]. Veel slachtoffers gaven aan hulp nodig te hebben bij het verwerken van de gevolgen van seksueel misbruik op jonge leeftijd. Uit het onderzoek blijkt dat noch Hulp & Recht, noch de Rooms-Katholieke Kerk de slachtoffers tegemoet is gekomen met de hulp die ze destijds nodig hadden.

Binnen de afdeling Hulp & Recht in de Rooms-Katholieke Kerk behandelt de Beoordelings- en adviescommissie (BAC) de klachten over seksueel misbruik. De BAC bestaat uit elf leden, onder wie drie personen uit de rechterlijke macht, en zij verhoort de (vermeende) slachtoffers en daders. Vervolgens geeft het BAC een advies (hierover beslist de bisschop of hogere overste). Wanneer de

[51] https://www.gov.uk/government/news/investigation-leads-to-improvements-in-safeguarding-at-jehovahs-witnesses-charity.
[52] Eindrapport commissie Deetman, Seksueel misbruik van minderjarigen in de Rooms-Katholieke Kerk, Amsterdam, 2011. https://www.rkkerk.nl/dossiers/dossier-misbruik/.
[53] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/06/12/onvoldoende-beschermd-geweld-in-de-nederlandse-jeugdzorg-van-1945-tot-heden.
[54] https://www.rkkerk.nl/wp-content/uploads/2016/10/2010_10-Commissie-Deetman-rapport-en-persberichten.pdf.

klacht gegrond blijkt te zijn dan worden maatregelen voorgesteld. In geval van een bewezen onrechtmatige daad is schadevergoeding bijvoorbeeld een juridische consequentie.

Wat er echter met het advies en de maatregelen gebeurt, is volgens de onderzoekscommissie niet duidelijk. De uitspraken van de BAC zijn namelijk niet openbaar. De onderzoekers concluderen dat als gevolg van een groot aantal meldingen het effectief functioneren van de afdeling Hulp & Recht ernstig is aangetast. Zo ontdekte de commissie dat er te lang gewacht werd met het professioneel opvangen van meldingen en bleek de administratie vaak niet op orde te zijn. Bovendien werd er geconcludeerd dat het bestuur op de hoogte was van de ernst van de situatie, maar niet adequaat heeft gereageerd. De Rooms-Katholieke Kerk is daarom, volgens de commissie, ernstig te kort geschoten in de bescherming van minderjarige slachtoffers van seksueel misbruik.

De onderzoekscommissie onder leiding van Deetman heeft de Rooms-Katholieke Kerk aanbevolen om een kwaliteitscentrum voor hulpverlening op te zetten dat hulpbehoevende slachtoffers kan doorverwijzen naar de juiste hulp (Deetman e.a., 2011a). Sinds september 2011 functioneert daarom een nieuwe afdeling in de Rooms-Katholieke Kerk, genaamd het Meldpunt Seksueel Misbruik. Daarnaast heeft de commissie voorgesteld om de uitspraken en adviezen van de BAC jaarlijks anoniem te publiceren om zo de transparantie te vergoten. Ook adviseert de commissie dat er een controle wordt uitgevoerd om na te gaan wat er met de adviezen van het BAC gebeurt. Bovendien stelt de commissie voor om de deskundigheid in het bestuur van de BAC te verbreden door personen op de nemen met kennis van slachtofferhulp, tweede en derdelijns slachtofferhulp en arbeidsre-integratie. Verder heeft de commissie geadviseerd om de interne klachtenprocedure aan te passen waarbij vermoedelijke niet-verjaarde strafbare feiten door de bisschop of hogere overste worden gemeld aan het Openbaar Ministerie en bij verkrachting verplicht aangifte wordt gedaan.

6.5.2 Meldingen Jeugdzorg

Het kabinet heeft in 2016 een multidisciplinair wetenschappelijke commissie samengesteld om, onder leiding van Micha de Winter, geweld in de jeugdzorg in de periode 1945 tot 2016 te bestuderen (Commissie Onderzoek naar Geweld in de Jeugdzorg, 2019).

Het onderzoek gaat over kinderen en jongeren die onder verantwoordelijkheid van de overheid uit huis werden geplaatst omdat hun veiligheid in het geding was. Veel van deze kinderen bleken vervolgens in situaties terecht te zijn gekomen die nóg onveiliger waren en de bescherming schoot enorm tekort. Doel van het onderzoek was het in kaart brengen van zoveel mogelijk feiten en ervaringen om daarmee erkenning te bieden aan de vele slachtoffers van geweld en te leren voor de toekomst.

In het onderzoek staan verhalen en ervaringen van mensen die geweld hebben meegemaakt centraal. Ook is er aansluitend archief- en mediaonderzoek gedaan. Naar schatting verbleven 200.000 mensen als pupil in de jeugdzorg tussen 1945 en 2016. In het onderzoek zijn 142 interviews gebruikt waarvan 48 met (oud)-pupillen, 34 met oud-pleegkinderen, 5 met oud-medewerkers, 35 interviews met sleutelfiguren en 20 met pleegouders.

Uit het onderzoek bleek dat in de periode 1945 tot 2016 fysiek, psychisch en seksueel geweld in de jeugdzorg veelvuldig voor kwam. In het bevolkingspanel rapporteerde 75% van de ondervraagden slachtoffer te zijn van een vorm van geweld, en 10% meldde meerdere vormen van geweld vaak tot zeer vaak te hebben meegemaakt. In instellingen hebben kinderen meer geweld ervaren dan in de pleegzorg. Verder is een trend zichtbaar die verschuift van fysiek geweld door groepsleiding en pleegouders van 1945 tot 1970 naar onderling fysiek geweld van pupillen en psychisch geweld na 1970. Momenteel wordt het klimaat in met name de gesloten en zwaardere instellingen voor jeugdzorg als onveilig ervaren door zowel de jeugdigen als de groepsleiding. Het zou met name om psychisch geweld gaan, waar slachtoffers op lange termijn psychologische en relationele problemen door hebben ondervonden.

Volgens de onderzoekers hebben verschillende factoren bijgedragen aan het ontstaan en voortduren van het geweld. Ten eerste was de negatieve maatschappelijke kijk op het uit huis geplaatste kind voor een lange tijd erg ongunstig. Verder werd personeel wegens financiële tekortkomingen niet voor lange tijd gebonden aan een instelling. Hierdoor ontbrak er voor de kinderen pedagogische continuïteit. Toen in de jaren 90 een uitgebreide wet- en regelgeving werd opgesteld ter bescherming van het kind, zette de professionalisering van de jeugdzorg pas door. De onderzoekers stellen echter dat deze professionalisering tegenwoordig nog niet voldoende is.

Bovendien werd er bij geweldsconflicten vaak niet ingegrepen omdat er te weinig toezicht was. Vóór de jaren 70 reageerde de overheid (uitgezonderd bij grote calamiteiten) nauwelijks op signalen van geweld. De onderzoekers concluderen dat pupillen niets konden of durfden te zeggen en bij niemand terecht konden wanneer zij het slachtoffer van geweld werden. De onderzoekscommissie stelt daarmee dat veel kinderen binnen de Jeugdzorg niet adequaat beschermd zijn tegen diverse vormen van geweld.

De commissie heeft naar aanleiding van het onderzoek een aantal aanbevelingen gedaan. De belangrijkste aanbeveling stelt dat er erkenning wordt geboden aan slachtoffers van geweld in de jeugdzorg en dat de archieven van de commissie toegankelijk blijven. Verder dient het hulpaanbod aan slachtoffers van geweld in de jeugdzorg verbetert te worden, plaatsing in (gesloten) instellingen zoveel mogelijk voorkomen te worden en groepsgrootte zo klein mogelijk te blijven. Verder oppert de commissie om zorg te dragen voor goed geschoold personeel en pedagogische continuïteit, verhoogde samenwerking met ouders en familie, verbeterde ondersteuning voor pleegouders, betere uitoefening van de rol van de gezinsvoogd en bij voogdij een betere invulling van de uithuisplaatsing te realiseren. Bovendien wordt geadviseerd dat de Jeugdzorg een proactief, sterker en onafhankelijk toezicht organiseert en geweld bespreekt met de kinderen. Daarbij dienen prevalentiestudies naar geweld in de huidige jeugdzorg geïmplementeerd te worden.

6.5.3 Meldingen bij Defensie

In 2017 heeft het Ministerie van Defensie de Commissie Sociale Veilige Werkomgeving Defensie opgesteld en de opdracht gegeven om onderzoek te doen naar de wijze waarop Defensie invulling geeft aan een sociaal veilige werkomgeving en werd de kwaliteit van interne onderzoeken met betrekking tot ongewenst gedrag beoordeeld (Giebels e.a., 2018a). Daarbij werd ook gekeken hoe

Defensie met meldingen en melders te Schaarsbergen is omgegaan (Giebels, Van Oostrum & Van den Bos, 2018b).

Het Dossier Schaarsbergen, bestaande uit een drietal meldingen over structureel pestgedrag, was de concrete aanleiding voor het inrichten van de onderzoekscommissie en een online meldpunt. Vanaf december 2017 is dit onafhankelijke meldpunt opengesteld waar Defensiepersoneel met hun eigen ervaringen en die van personen uit de omgeving over (melden van) ongewenst gedrag terecht konden.

Deze meldingen werden inhoudelijk beoordeeld en voor zover ze aan de orde waren ter behandeling doorverwezen. Naast het analyseren van dergelijke meldingen, bestond het onderzoek uit gesprekken met verschillende stakeholders zoals vakbonden en vertrouwenspersonen, en een feitelijke analyse van het Dossier Schaarsbergen. In het onderzoek was aandacht voor gedrag dat varieerde van kleine/milde tot grote/ernstige gedragingen met betrekking tot sociale veiligheid.

In totaal werden in het onderzoek 92 meldingen, 42 dossiers en 31 gesprekken uitgewerkt. Diverse vormen van ongewenst gedrag zijn waargenomen, onder meer pesten, benadeling na het doen van melding(en), (seksuele) intimidatie, (seksueel) geweld, discriminatie, aanzetten tot het plegen van fraude, schendingen van de privacy en benadeling na beschuldiging van ongewenst gedrag.

Uit interviews met 20 melders werd geconcludeerd dat onder slachtoffers een grote terughoudendheid heerst om ongewenste gedragingen te melden, omdat zij bang zijn voor de consequenties (voor henzelf of anderen) en omdat er bij Defensie een cultuur domineert van 'je mond houden.'

Veel incidenten, waarvan vele gevallen getypeerd zouden kunnen worden als geëscaleerde conflict situaties, hebben geleid tot de langdurige aantasting van het functioneren van het slachtoffer (zowel psychisch als fysiek). Verder concluderen de onderzoekers dat er een discrepantie bestaat tussen gedocumenteerde regels en gedragscodes enerzijds en de praktijk waarin deze codes niet altijd worden opgevolgd anderzijds. Slachtoffers blijken vaak mensen te zijn die buiten de groepslijnen kleuren en gaven regelmatig aan dat zij een extern (onafhankelijk) orgaan hebben gemist voor het doen van een meldingen.

In het eindrapport concluderen de onderzoekers dat de sociale veiligheid binnen Defensie onvoldoende op orde is (Giebels e.a., 2018a). De defensiecultuur, waarbij defensiemedewerkers zich sterk identificeren met hun werk en de organisatie en onderdeel zijn van een groep met hechte banden, en de inrichting van de organisatie achten zij als de twee belangrijkste oorzaken. Het bleek voor veel melders onduidelijk te zijn waar en bij wie ze terecht konden voor het doen van een melding, wanneer een melding werd opgepakt en wie er inzage in hadden. Verder constateerde de commissie dat veel meldingen onjuist en onvolledig geregistreerd werden.

De onderzoekers stellen daarom dat het huidige systeem dat voor meldingen van ongewenst gedrag wordt gebruikt niet geschikt is. De lage meldingsbereidheid die bij Defensie werd

waargenomen kan volgens de onderzoekers verklaard worden door het operationele niveau van behandelen van de meldingen. Voornamelijk bij meldingen die niet eenduidig goed of feit zijn (zoals bij pesten het geval is) werd een patroon van bagatelliseren ('het was maar een geintje') en formeel-juridische benadering geobserveerd.

De onderzoekscommissie heeft de aanbeveling gedaan om een onafhankelijk meldpunt in te richten en deskundige onderzoekers in te zetten. Tevens werd geadviseerd om het meldsysteem te vereenvoudigen en professionaliseren en maatregelen te nemen ter bevordering van de diversiteit, transparantie en een op tegenspraak gerichte cultuur. De cruciale rol van leidinggevenden wordt hierbij benadrukt.

6.6 CONCLUSIES

- Er zijn gegronde redenen om de gemeenschap van Jehova's getuigen als een gesloten gemeenschap te karakteriseren.
- In eerder internationaal onderzoek wordt geconstateerd dat het gesloten karakter van de gemeenschap de omgang met meldingen over seksueel misbruik bemoeilijkt.
- Ook lijkt het gesloten karakter een negatieve invloed op de aangiftebereidheid te hebben.
- Het verplichten om (vermoedens van) seksueel misbruik te melden bij officiële instanties is een belangrijke maatregel die in Australië en België genomen of geadviseerd is aan de gemeenschap van Jehova's getuigen.
- Een meldplicht is ook aan de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland geadviseerd.
- Internationale onderzoekingen uitgevoerd in Australië, België en het Verenigd Koninkrijk tonen aan dat de problematiek rondom seksueel misbruik in de gemeenschap van Jehova's getuigen een probleem is dat niet tot Nederland beperkt is.
- Onderzoekingen in de Nederlandse Rooms-Katholieke Kerk en de Jeugdzorg in Nederland tonen aan dat de problematiek rondom seksueel misbruik niet tot de gemeenschap van Jehova's getuigen beperkt is.
- Internationaal onderzoek naar de gemeenschap van Jehova's getuigen suggereert dat slachtoffers in de gemeenschap vaak onvoldoende worden gehoord, worden geconfronteerd met hun dader en dat de wegen naar buiten heel beperkt en risicovol zijn omdat ze kunnen leiden tot mijding (*shunning*) en uitsluiting. De mechanismen vanuit de gemeenschap om de slachtoffers bij te staan lijken onvoldoende en de weg naar buiten wordt niet begeleid en zelfs ontmoedigd.
- Uit elk van internationale onderzoeken die hier zijn besproken komt naar voren dat er sprake is van vaste structuren en protocollen waarbij een bepaalde, fundamentalistische lezing van de Bijbel leidend is. De interpretatie van de Bijbel is in handen van een sterk mannelijke hiërarchische organisatie. De structuur en werking van de internationale gemeenschap van Jehova's getuigen is hierdoor, ongeacht de plaats van vestiging, vrijwel hetzelfde. De verticale communicatie tussen de verschillende lokale en nationale groeperingen is gecentraliseerd vanuit het Amerikaanse bestuurslichaam.

- In alle internationale onderzoeken is gebleken dat de gemeenschap van Jehova's getuigen niet adequaat omgaat met meldingen en klachten van seksueel misbruik van minderjarigen en dat de slachtoffers bijzonder zwak staan. Hoewel de gemeenschap seksueel misbruik in alle landen afkeurt, bestaat er geen beleid waarbij misbruik direct gemeld wordt aan de autoriteiten. In ieder land worden de aanklachten volgens eenzelfde procedure intern opgepakt door het college van ouderlingen dat vervolgens een gerechtelijk comité opstelt. Bovendien zorgen de strenge procedurele regels ervoor dat slachtoffers verklaringen moeten afleggen in 'lastige situaties' zoals bijvoorbeeld in het bijzijn van de daders. Opvallend is dat er geen vrouwen betrokken zijn bij het tuchtsysteem van de Jehova's getuigen terwijl het onder de slachtoffers vooral om vrouwen gaat. Slachtoffers die uit de organisatie stappen worden genegeerd en verliezen elk sociaal contact binnen de gemeenschap.
- Sinds de onderzoeken in Australië en het Verenigd Koninkrijk hebben de Jehova's getuigen een protocol opgesteld waarin wordt beschreven hoe de ouderlingen van de gemeenschap dienen om te gaan met beschuldigingen van kindermisbruik. Of deze richtlijnen, die onder meer stellen dat ouderlingen een meldplicht hebben als het slachtoffer nog steeds in gevaar is, een zinvolle bijdrage leveren aan een aangiftebereidheid en de veiligheid van de slachtoffers is momenteel nog niet duidelijk. Het Belgische onderzoek geeft aan geen zicht te hebben op de praktische uitvoering van het recent opgestelde protocol. De studie in het Verenigd Koninkrijk, die zich richt op de Watch Tower Bible and Tract Society of Britain, is op dit moment bezig met een evaluatie van de implementatie en uitvoering van deze opgestelde procedures voor de veiligheid van kinderen. Tot op heden is er dus in Australië, het Verenigd Koninkrijk en België nog niets bekend over het effect van de maatregelen ondernomen door de gemeenschap van Jehova's getuigen om de veiligheid van de kinderen te verbeteren.
- Kijkend naar de drie Nederlandse onderzoeken naar (gesloten) gemeenschappen, die in dit hoofdstuk aan bod zijn gekomen (Rooms-Katholieke Kerk, Jeugdzorg en Defensie), valt op dat het gesloten karakter een drempel is bij het doen van meldingen over diverse delicten. De minderjarigen die melding doen van seksueel misbruik in de Rooms-Katholieke Kerkgemeenschap lijken vanwege afwezigheid van persoonlijke begeleiding bijzonder zwak te staan. Onderzoeken in de Jeugdzorg en bij Defensie indiceren dat ook non-religieuze organisaties structureel steken laten vallen wanneer het aankomt op het beschermen van leden tegen ongewenst gedrag. Bovendien kan uit de onderzoeken in de Rooms-Katholieke Kerk en Jeugdzorg voorzichtig worden opgemaakt dat de zwakke procedurele transparantie in de drie gemeenschappen de aangiftebereidheid van de slachtoffers negatief lijkt te hebben beïnvloed.

7 Conclusies en aanbevelingen

7.1 INLEIDING

In dit onderzoek, dat onafhankelijk van de gemeenschap van Jehova's getuigen, van de Nederlandse overheid of andere belanghebbenden is uitgevoerd, hebben we slachtoffers van seksueel misbruik in de gemeenschap van Jehova's getuigen in Nederland aan het woord gelaten, evenals naasten van slachtoffers die over het misbruik bij anderen verslag doen. Een grote groep Jehova's en ex-Jehova's getuigen heeft de uitgebreide reeks van vragen (of een deel ervan), die via het contactpunt gesteld zijn (zie Hoofdstuk 2), beantwoord. De antwoorden hebben veel inzichten opgeleverd over het ervaren seksueel misbruik binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen en de wijze waarop met de melding van het misbruik binnen de gemeenschap en/of door de politie is omgegaan.

Deze gegevens zijn aangevuld met tien diepte-interviews met slachtoffers of naasten van slachtoffers, een gesprek met het bestuur van de Jehova's getuigen, een gesprek met het bestuur van de Stichting Reclaimed Voices en (internationaal) literatuuronderzoek.

De deelconclusies die uit deze onderzoeksstappen volgen zijn respectievelijk besproken in de Secties 2.4 en 3.5 (deelconclusies bevindingen contactpunt), 4.7 (deelconclusies tien diepte-interviews slachtoffers en naasten slachtoffers), 5.6 (deelconclusies gesprekken bestuur Jehova's getuigen en stichting Reclaimed Voices) en 6.6 (deelconclusies literatuuronderzoek gesloten gemeenschappen, internationaal onderzoek en aanverwant Nederlands onderzoek).

In dit hoofdstuk starten we met de beantwoording van de onderzoeksvragen die het uitgangspunt vormden van dit onderzoek. We richten ons daarbij om te beginnen in Sectie 7.2 op de deelvragen 1 en 2:

1. *Welke patronen, regels, gebruiken en structuren zijn kenmerkend voor gesloten gemeenschappen en specifiek de gemeenschap van Jehova's getuigen?*
    a. *Op welke wijze beïnvloeden patronen, regels, gebruiken en structuren binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen in Nederland de omgang met seksueel misbruik?*
    b. *Op welke wijze beïnvloeden deze patronen, regels, gebruiken en structuren binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen in Nederland de aangiftebereidheid van seksueel misbruik?*

2. *Tot welke maatregelen hebben de reeds verrichte internationale onderzoeken op het terrein van seksueel misbruik binnen de Jehova's getuigen geleid en wat is bekend over het effect van deze maatregelen op de omgang met seksueel misbruik en de aangiftebereidheid?*

Deze deelvragen vloeien direct voort uit de hoofdvraag:

Welke invloed hebben de regels, gebruiken en structuren van de gemeenschap van de Jehova's getuigen in Nederland op:
a. de omgang met (vermeend) seksueel misbruik en
b. de aangiftebereidheid van (vermeend) seksueel misbruik?

Met de beantwoording van de deelvragen geven we daarmee ook gelijk antwoord op de hoofdvraag van dit onderzoek.

Vervolgens geven we in Sectie 7.3 antwoord op deelvraag 3:

3. *Welke aanbevelingen kunnen op basis van het huidige onderzoek en de reeds verrichte (internationale) onderzoeken op het terrein van seksueel misbruik binnen gesloten gemeenschappen geformuleerd worden voor de Jehova's getuigen en de Nederlandse overheid?*

Met de beantwoording van deelvraag 3 doen we aanbevelingen voor verschillende betrokken partijen, te weten de gemeenschap van Jehova's getuigen, de politiek en maatschappelijke partners. We sluiten dit rapport af met aanbevelingen voor wetenschappelijk vervolgonderzoek (Sectie 7.4).

7.2 CONCLUSIES

We starten met het geven van meer algemene conclusies die we trekken op basis van ons onderzoek. Vervolgens gaan we in op de conclusies gekoppeld aan de deelvragen 1 (zie 7.2.2 en 7.2.3) en 2 (zie 7.2.4).

7.2.1 Algemene conclusies

De onderzoekers ervoeren grote bereidheid van Jehova's getuigen en ex- Jehova's getuigen (waaronder de stichting Reclaimed Voices) tot medewerking aan dit onderzoek. Dit komt bijvoorbeeld tot uiting in het aantal meldingen van seksueel misbruik in de gemeenschap dat met de onderzoekers gedeeld is en tot de grote bereidheid tot het delen van ervaringen in de reeks van diepte-interviews.

We constateren verder dat de bereidheid van het bestuur van de Jehova's getuigen om mee te werken aan ons onderzoek groot was. Het bestuur van de Jehova's getuigen werkte actief aan ons onderzoek mee, in de vorm van een gesprek, informatie die werd aangeleverd, aandacht die in de

Koninkrijkszalen aan ons onderzoek werd gegeven en de inzage in een dossier waarom wij verzochten.

In ons contactpuntonderzoek zijn 751 ervaringen van seksueel misbruik gemeld. In verreweg de meeste gevallen gaat dit over gebeurtenissen van vóór 2010. De onderzoeksdeelnemers van het contactpunt rapporteren over 32 recente zaken, dat wil zeggen zaken die sinds 2010 hebben plaatsgevonden. In 9 gevallen rapporteren deelnemers over seksueel misbruik dat nog plaatsvond op het moment van invullen van de vragenlijst.

Ongeveer de helft van de onderzoeksdeelnemers (48%) is nog lid van de Jehova's getuigen gemeenschap ten tijde van de onderzoeksdeelname. Van de onderzoeksdeelnemers is 56% vrouw en 44% man. Deelnemers zijn tussen de 18 en 79 jaar en de gemiddelde leeftijd van de onderzoeksdeelnemers is 49 jaar.

Het misbruik vond veelal binnen het gezin plaats (34%). Daarnaast waren de daders vaak geloofsgenoten (27%) en familieleden zoals een oom of opa (16%). Dit is opvallend, onder meer omdat in een steekproef uitgevoerd onder de brede Nederlandse populatie naar voren komt dat daders in de meeste gevallen bekenden zijn, maar meestal niet uit het eigen gezin (De Haas, 2012). Deze bevindingen duiden mogelijk op het grote belang van de onmiddellijke sociale omgeving van de slachtoffers van seksueel misbruik binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen. In de brede Nederlandse populatie komt seksueel misbruik in meer verschillende gedaantes voor, bijvoorbeeld in het uitgaansleven of op het werk. De context van het werk en het uitgaansleven is veel minder voorkomend wanneer we kijken naar de gemeenschap van Jehova's getuigen. Die contexten worden ook niet genoemd in de meldingen. De context van het gezin en de geloofsgemeenschap is dominant voor Jehova's getuigen.

Van de onderzoeksdeelnemers met ervaringen met seksueel misbruik heeft 80% dit binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen gemeld. 30% heeft de ervaringen met misbruik gemeld bij de politie. 27% heeft aangifte gedaan bij de politie.

De waardering van de onderzoeksdeelnemers voor de omgang binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen met meldingen seksueel misbruik, is gemiddeld gesproken erg laag. Het gemiddelde rapportcijfer dat door slachtoffers wordt gegeven aan de behandeling door de gemeenschap van de Jehova's getuigen van hun melding is een 3.3. Naasten van slachtoffers beoordelen de behandeling met een 5.3.

Het gemiddelde rapportcijfer dat slachtoffers wordt toegekend aan de behandeling van hun melding of aangifte door de politie is een 6.4. Naasten van slachtoffers beoordelen de behandeling met een 6.6.

Tot slot kregen de onderzoekers veel signalen binnen via het contactpunt, het e-mailadres contactpuntjeovasgetuigen@uu.nl en tijdens de interviews, dat men blij is met het feit dat er een

onafhankelijk onderzoek werd uitgevoerd naar dit precaire onderwerp. Slachtoffers en hun naasten ervaren het als vorm van erkenning. Dit is belangrijk omdat de slachtoffers vaak te kennen geven zich onvoldoende gehoord te voelen.

7.2.2 Conclusies over de invloed van patronen, regels, gebruiken en structuren binnen de gemeenschap Jehova's getuigen op de omgang met seksueel misbruik.

Ons onderzoek richtte zich in eerste instantie op de ervaringen van Jehova's getuigen en ex-Jehova's getuigen met de omgang van hun interne melding over seksueel misbruik. Verder gingen we op zoek naar onderliggende patronen, de gebruikte (kerk)regels, gebruiken en structuren binnen de gemeenschap en de invloed daarvan op de waardering van de interne omgang met de melding en op de aangiftebereidheid. Uit ons onderzoek komt het onderstaande beeld naar voren:

De geschetste kenmerken van de Jehova's gemeenschap, zoals het ware geloofsdenken, de sterke hiërarchie gedomineerd door mannen, de sterke gerichtheid op het bijeenhouden van de gemeenschap en daarmee op het behouden van de dader voor de gemeenschap, het Bijbelse uitgangspunt van het niet voor het gerecht brengen van je broeder, de geïsoleerdheid van de buitenwereld en de strikte seksuele moraal, dragen volgens de onderzoeksdeelnemers bij aan de lastige situatie waarin veel slachtoffers van seksueel misbruik binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen zich bevinden. Het maakt intern melden lastig omdat schuld en schaamte een grote rol spelen voor de slachtoffers en ook omdat men geacht wordt een broeder niet voor het gerecht te brengen en de vracht zelf te dragen.

De regel waarbij er twee getuigen moeten zijn van het seksuele misbruik wordt door veel onderzoeksdeelnemers gezien als onrecht jegens de slachtoffers en leidt volgens hen in veel gevallen tot het onterecht snel afdoen van meldingen. Ook is er volgens respondenten nog steeds sprake van dader/slachtoffer confrontaties, ondanks dat dit volgens het bestuur niet meer vereist is. Deze confrontaties zijn meestentijds uitermate pijnlijk voor het slachtoffer.

Er zijn nauw omschreven (kerk)regels over hoe er dient te worden omgegaan met meldingen van seksueel misbruik en deze regels en procedures worden normaliter nauwgezet gevolgd. De doeleinden van de binnen de gemeenschap gevolgde procedures lijken er primair op georiënteerd te zijn om: (a) de gemeente rein houden en (b) de kwaaddoener te doordringen van de noodzaak van oprecht berouw, met de bedoeling om herstel bij hem te bewerken. Disloyaliteit of het niet naleven van de principes kan leiden tot schorsing of uitsluiting, wat volgens de eigen overtuigingen weer kan leiden tot het risico om niet in het hemels/aards Koninkrijk terecht te komen. Ouderlingen brengen deze kerkregels in praktijk en zijn daardoor eveneens primair gericht op het weer bijeen brengen en laten verzoenen van dader en slachtoffer. Dit leidt ertoe dat er minder aandacht is voor het slachtoffer of de melder. Dit ondanks dat de eigen lectuur van de gemeenschap van Jehova's getuigen aangeeft dat er ook aandacht dient te zijn voor het slachtoffer.

De regels zijn op papier wel op een aantal fronten veranderd. Zo is een dader slachtoffer confrontatie volgens de regel niet meer noodzakelijk en dienen ouderlingen te wijzen op de mogelijkheid tot het doen van aangifte. De praktijk is volgens velen echter nog grotendeels hetzelfde gebleven. Regels kunnen dus wel bijgesteld worden maar ingesleten patronen zijn blijkbaar minder makkelijk te veranderen. Bovendien zijn de regels beperkt bij te stellen omdat ze sterk geënt zijn op Bijbelse uitgangspunten. Het internationale bestuur in de Verenigde Staten (bestaande uit 8 mannen) bepaalt hoe Jehova's getuigen over de hele wereld de Bijbel dienen te interpreteren. Er worden wel kleine aanpassingen gedaan in deze interpretaties, maar de Bijbelse uitgangspunten blijven onveranderd. Zo maakt het Bijbelse uitgangspunt dat de eigen broeder niet naar het gerecht gebracht mag worden, de praktijk weerbarstig.

De afhandeling van het seksueel misbruik blijft daarmee, ondanks accentverschillen, veelal gericht op de gemeenschap en de dader die daar onderdeel van is, en niet op het individuele slachtoffer. De implicatie van de grote nadruk op het binnen de gemeenschap houden van de (vermeende) dader, is dat het slachtoffer in de kou kan komen te staan tijdens en na de behandeling van zijn of haar melding binnen de gemeenschap.

De gevolgen van deze patronen zijn dat slachtoffers voelen dat ze weinig erkenning krijgen, dat de omgang met de melding van misbruik gericht is op het bijeenhouden van de gemeenschap, dat kritische geluiden over de wijze waarop er met een melding wordt omgegaan niet geapprecieerd worden en dat er zelfs sancties kunnen volgen voor geloofsgenoten die zich hier kritisch over uitlaten. Meerdere respondenten hebben dit zelf aan den lijve ondervonden. Ook worden slachtoffers binnen de gemeenschap met regelmaat weer geconfronteerd met hun dader, die in veel gevallen gewoon lid blijft van de gemeenschap. Dit leidt tot sterke gevoelens van onveiligheid en ongemak en roept tevens vragen op over de veiligheid van andere geloofsgenoten.

Kortom, uit ons onderzoek blijkt dat de kenmerken van de Jehova's gemeenschap, zoals de sterke (mannelijke) hiërarchie, de geslotenheid van de gemeenschap, de gehanteerde regels bij de omgang met een melding van seksueel misbruik en de strikte seksuele moraal, nog steeds bijdragen aan de pijnlijke ervaring van de slachtoffers. De omgang met de melding leidt hierdoor voor alle gesproken slachtoffers tot secundaire victimisatie. Men voelt zich onvoldoende gehoord, genegeerd of zelfs gestigmatiseerd en geïsoleerd. Ook uit eerder uitgevoerd internationaal onderzoek blijkt dat het gesloten karakter van de gemeenschap, de omgang met meldingen over seksueel misbruik bemoeilijkt en dat erkenning van slachtoffers tekort schiet. Ook rijzen er vragen of er wel voldoende zicht is op de daders, zodat zij niet nieuwe slachtoffers kunnen maken.

7.2.3 Conclusies over de invloed van patronen, regels, gebruiken en structuren binnen de gemeenschap Jehova's getuigen op de aangiftebereidheid met seksueel misbruik.

Ons onderzoek ging tevens na of de cultuur van geslotenheid in de gemeenschap van Jehova's getuigen er aan heeft bijgedragen dat veel binnenskamers is gebleven en slachtoffers de weg naar externe instanties weinig bewandelen. Uit de cijfers blijkt dat het naar buiten treden in de vorm van meldingen of aangiftes bij de politie veel minder gebeurt dan het melden binnen de gemeenschap.

In ons onderzoek vonden we een aangiftepercentage van 27%. We merken op dat dit percentage in absolute zin niet hoog is (immers, bijna driekwart van de onderzoeksdeelnemers heeft geen aangifte gedaan terwijl 80% wel intern melding doet).

Onze respondenten ervaren dat het gesloten karakter van de gemeenschap in verband kan worden gebracht met problemen in de bescherming tegen misbruik en met de terughoudendheid om externe melding te doen van gevallen van seksueel misbruik. Volgens hen bemoeilijkt het gesloten karakter van de gemeenschap het melden of het doen van aangifte bij de politie. De geslotenheid van de gemeenschap maakt dat hulp zoeken in de buitenwereld verre van eenvoudig is en dat het grote gevolgen kan hebben voor degenen die dit aangaan. Dit is in overeenstemming met de Goudriaan e.a. (2004, p. 964) die aangeven dat de directe ervaring met de politie of indirecte ervaring via familie, bekenden, de pers of een andere bron van belang is voor het beeld dat slachtoffers hebben van (aangifte doen bij) de politie. Positieve ervaringen dragen bij aan het beeld dat de politie competent is en dat verhoogt de aangiftebereidheid. Ervaringen op dit vlak worden echter volgens respondenten binnen de gemeenschap weinig gehoord. Men zwijgt liever over deze ervaringen dan ze openlijk te delen.

Daarnaast spelen volgens de literatuur verschillende overwegingen van het slachtoffer een rol bij de aangiftebereidheid (zie Hoofdstuk 1). Goudriaan e.a. (2004) beschrijven dat slachtoffers die ouder zijn significant meer aangiftebereid zijn dan jongere slachtoffers. Dit komt overeen met de verklaringen van respondenten dat zij pas in staat waren tot het doen van (interne/externe) melding toen zij al wat ouder waren.

Als het slachtoffer behoefte heeft aan vergelding dan vergroot dat in de regel de aangiftebereidheid (Van de Weijer & Bernasco, 2016). In het geval van Jehova’s getuigen is echter duidelijk dat vergelding afgekeurd wordt. Je zult immers niet je broeder naar het gerecht brengen. Dit heeft volgens onze onderzoeksdeelnemers ook duidelijk gevolgen voor de aangiftebereidheid.

Verder is de omgeving van groot belang op de aangiftebereidheid. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat deze sociale omgeving van groot belang is (b.v. De Haas, 2012; Van de Weijer & Bernasco, 2016). Vindt het slachtoffer bijvoorbeeld ondersteuning in een sociaal netwerk? Hier kan geconcludeerd worden dat de ondersteuning vanuit de gemeenschap in ieder geval tot voor kort te wensen overliet. Met regelmaat ontvingen wij signalen dat het doen van aangifte bij de politie werd afgeraden door ouderlingen of door de eigen ouders. En zelfs wanneer er geen sprake was van actief afraden, dachten meerdere respondenten dat het niet toegestaan was om aangifte te doen.

7.2.4 Conclusies over de maatregelen op basis van eerder (internationaal) onderzoek en de effecten ervan op omgang met seksueel misbruik en de aangiftebereidheid.

Internationale onderzoekingen uitgevoerd in Australië, België en het Verenigd Koninkrijk tonen aan dat de problematiek rondom seksueel misbruik in de gemeenschap van Jehova's getuigen een probleem is dat niet tot Nederland beperkt is. Onderzoekingen in de Nederlandse Rooms-

Katholieke Kerk en de Jeugdzorg in Nederland tonen verder aan dat de problematiek rondom seksueel misbruik niet tot de gemeenschap van Jehova's getuigen beperkt is.

Internationaal onderzoek naar de gemeenschap van Jehova's getuigen geeft aan dat slachtoffers in de gemeenschap vaak onvoldoende worden gehoord, worden geconfronteerd met hun dader en dat de wegen naar buiten beperkt en risicovol zijn, omdat ze kunnen leiden tot mijding (*shunning*) en uitsluiting. De mechanismen vanuit de gemeenschap om de slachtoffers bij te staan lijken onvoldoende en de weg naar buiten wordt niet begeleid en zelfs ontmoedigd.

Uit elk van internationale onderzoeken die in Hoofdstuk 6 zijn besproken komt eveneens naar voren dat er sprake is van vaste structuren en protocollen waarbij de Bijbel leidend is. De interpretatie van de Bijbel is in handen van een sterk mannelijke hiërarchische organisatie. De structuur en werking van de internationale gemeenschap van Jehova's getuigen is hierdoor, ongeacht de plaats van vestiging, vrijwel hetzelfde. De verticale communicatie tussen de verschillende lokale en nationale groeperingen is gecentraliseerd vanuit het Amerikaanse bestuurslichaam.

Uit de drie internationale onderzoeken blijkt dat de gemeenschap van Jehova’s getuigen niet adequaat omgaat met meldingen en klachten van seksueel misbruik van minderjarigen en dat de slachtoffers bijzonder zwak staan. Hoewel de gemeenschap seksueel misbruik in alle landen afkeurt, bestaat er geen beleid waarbij misbruik direct gemeld wordt aan de autoriteiten. In ieder land worden de aanklachten volgens eenzelfde procedure intern opgepakt door het college van ouderlingen dat vervolgens een gerechtelijk comité opstelt. Bovendien zorgen de strenge procedurele regels ervoor dat slachtoffers verklaringen moeten afleggen in 'lastige situaties,' zoals bijvoorbeeld in het bijzijn van de daders. Opvallend is bovendien dat er geen vrouwen actief zijn in het tuchtsysteem van de Jehova’s getuigen.[55]

De gemeenschap heeft in de laatste tien jaar stappen genomen om de omgang met seksueel misbruik te verbeteren, maar het door de Jehova's getuigen gehanteerde formalistische systeem biedt, volgens deze onderzoeken, geen waarborg dat meldingen van seksueel misbruik adequaat behandeld worden.

Het verplichten om (vermoedens van) seksueel misbruik te melden bij officiële instanties is een belangrijke maatregel die in Australië en België genomen of geadviseerd is aan de gemeenschap van Jehova's getuigen. Een meldplicht is ook aan de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland geadviseerd. Het ontbreken van een meldplicht in Nederland zorgt ervoor dat er nog steeds veel druk op slachtoffers ligt om zelf naar de autoriteiten te stappen. Door de nadruk op het naleven van de geloofsregels, zullen slachtoffers dit vaak niet doen.
Sinds de onderzoeken in Australië en het Verenigd Koninkrijk hebben de Jehova’s getuigen een protocol opgesteld waarin wordt beschreven hoe de ouderlingen van de gemeenschap dienen om te gaan met beschuldigingen van kindermisbruik. Of deze richtlijnen, die onder meer stellen dat

[55] ' Van de onderzoeksdeelnemers gaf 56% aan vrouw te zijn (N = 187) en 44% was man (N = 146).'

ouderlingen een meldplicht hebben als het slachtoffer nog steeds in gevaar is, een zinvolle bijdrage leveren aan een aangiftebereidheid en de veiligheid van de slachtoffers is momenteel nog niet duidelijk. Het Belgische onderzoek geeft aan geen zicht te hebben op de praktische uitvoering van het recent opgestelde protocol. De studie in het Verenigd Koninkrijk, die zich richt op de Watch Tower Bible and Tract Society of Britain, is op dit moment bezig met een evaluatie van de implementatie en uitvoering van deze opgestelde procedures voor de veiligheid van kinderen. Tot op heden is er dus in Australië, het Verenigd Koninkrijk en België nog niets bekend over het effect van de maatregelen ondernomen door de Jehova-gemeenschap om de veiligheid van de kinderen te verbeteren.

Kijkend naar de drie Nederlandse onderzoeken naar (gesloten) gemeenschappen, die in Hoofdstuk 6 aan bod zijn gekomen (Rooms-Katholieke Kerk, Jeugdzorg en Defensie), valt op dat het gesloten karakter een drempel is bij het doen van meldingen over diverse delicten. De minderjarigen die melding doen van seksueel misbruik in de Rooms-Katholieke Kerkgemeenschap lijken vanwege afwezigheid van persoonlijke begeleiding bijzonder zwak te staan. Onderzoeken in de Jeugdzorg en bij Defensie indiceren dat ook non-religieuze organisaties structureel steken laten vallen wanneer het aankomt op het beschermen van leden tegen ongewenst gedrag. Bovendien kan uit de onderzoeken in de Rooms-Katholieke Kerk en Jeugdzorg voorzichtig worden opgemaakt dat de zwakke procedurele transparantie in deze gemeenschappen de aangiftebereidheid van de slachtoffers negatief lijkt te hebben beïnvloed.

Er zijn dus veranderingen in beleid waar te nemen, maar zowel de geïnterviewde slachtoffers en naasten van slachtoffers als de Stichting Reclaimed Voices betwijfelen of die altijd voldoende en adequaat zijn. Het wij-zij denken, de geslotenheid van de cultuur van de gemeenschap en de juridisering van de afhandeling spelen hierbij een belangrijke rol.

7.3 AANBEVELINGEN

Op basis van de in dit rapport beschreven bevindingen en conclusies komen we tot de een reeks aanbevelingen. De aanbevelingen zijn gericht aan:
1. de gemeenschap van Jehova’s getuigen;
2. de Nederlandse overheid en relevante betrokken partijen.

Doel van de aanbevelingen jegens de gemeenschap van Jehova’s getuigen is de interne omgang met seksueel misbruik te verbeteren, gericht op meer erkenning van het slachtoffer en wegen naar buiten te verduidelijken en te faciliteren.

Doel van de aanbevelingen jegens overheid en relevante partners is het verduidelijken en verstevigen van beschikbare externe wegen richting de gemeenschap van Jehova’s getuigen en daarmee richting individuele slachtoffers binnen de gemeenschap. Ook de aanbevelingen met betrekking tot vervolgonderzoek zijn gericht aan de overheid.

7.3.1 Aanbevelingen voor de gemeenschap van Jehova's getuigen

1. Heb meer aandacht voor (vermeende) slachtoffers

Hoe er met meldingen van seksueel misbruik dient te worden omgegaan is thans door het bestuur vastgelegd in protocollen en instructies, maar dit is vooral gericht op de gemeenschap (en bij implicatie de dader) en niet op het slachtoffer. Het is van belang dat de formele regels, over hoe er wordt omgegaan met meldingen van seksueel misbruik, worden aangevuld met maatregelen van goed bestuur zodat slachtoffer, dader, en gemeenschap een eerlijk proces krijgen en goed worden behandeld tijdens de behandeling van een melding en daarna.

2. Vervlecht intern tuchtrecht met extern strafrecht

Naast het interne tuchtrecht is het van belang dat wegen naar buiten meer geopend worden zodat de weg van het reguliere strafrecht makkelijker bewandeld kan worden, zonder dat dit leidt tot risico's van isolatie en mijding van de slachtoffers. Daartoe is het om te beginnen van belang dat alle ouderlingen bij ieder melding van seksueel misbruik gelijk aangeven dat de route naar de politie openstaat en volledig geaccepteerd en gesteund wordt door de gemeenschap. Deze stap is ook van groot belang in het kader van het beschermen van de gemeenschap tegen mogelijke nieuwe gevallen van misbruik door de betreffende dader.

3. Richt een intern meldpunt in voor slachtoffers van seksueel misbruik

Het is voor een goede verwerking en het voorkomen van extra (psychische) problemen belangrijk dat slachtoffers van seksueel misbruik snel met hun verhaal ergens terecht kunnen. Richt daarom als Nederlandse gemeenschap van Jehova's getuigen een gemakkelijk toegankelijk centraal meldpunt in, met geloofsgenoten (mannen én vrouwen) die opgeleid zijn in het omgaan met meldingen van seksueel misbruik, waar slachtoffers met hun verhaal terecht kunnen. De medewerkers van het meldpunt moeten:

- professionele kennis hebben van de mechanismen die een rol spelen bij seksueel misbruik;
- op de hoogte zijn van de beschikbare interne en externe routes die slachtoffers kunnen volgen zowel op juridisch als sociaal psychologisch vlak;
- zich goed bewust zijn van de grenzen aan wat zij kunnen doen in de omgang met het probleem. Dit betekent dat zij tijdig externe routes moeten adviseren. Zo is het bij acute gevallen van belang om het slachtoffer in contact te brengen met het centrum seksueel geweld, zie https://www.centrumseksueelgeweld.nl/
  In het Centrum Seksueel Geweld werken artsen, hulpverleners en politie samen. Zo krijgt het slachtoffer de juiste hulp en kan er op een goede manier aangifte worden gedaan (indien gewenst).
- duidelijke afspraken/protocollen tot hun beschikking hebben in welke gevallen misbruik aan de politie moet worden gemeld.

4. Breng jaarlijks verslag uit van de activiteiten van het intern meldpunt

Breng als Nederlandse gemeenschap van Jehova's getuigen, in het kader van bewustwording en transparantie, jaarlijks verslag uit over de activiteiten van het interne meldpunt. Besteed hierbij aandacht aan het aantal meldingen dat men heeft ontvangen en de afhandeling daarvan op hoofdlijnen, inclusief externe doorverwijzingen. Dit verslag dient in ieder geval op de website gepubliceerd te worden en onder de aandacht te worden gebracht van alle geloofsgenoten. Daarnaast verdient het de aanbeveling de verslagen te delen met de minister van Justitie en Veiligheid.

5. Train en onderwijs ouderlingen

Ouderlingen zijn onvoldoende toegerust voor een goede omgang met meldingen van seksueel misbruik. Het is van belang dat ouderlingen beter worden toegerust om slachtoffers te ondersteunen. Dit vergt meer kennis van de mechanismen van seksueel misbruik evenals goede kennis van de beschikbare interne en externe routes. Ook dienen ouderlingen goed op de hoogte te zijn en blijven van de activiteiten van het op te richten intern meldpunt en zaken tijdig uit handen te geven aan dit meldpunt of aan extern partijen.

Verder is het van groot belang te benoemen dat het voor ouderlingen zeer moeilijk, zo niet onmogelijk is om plegers van seksueel misbruik goed te volgen en op het juiste pad te houden, zoals nu wel vaak wordt getracht. Zeker pedo-seksuele plegers beschikken over zeer hardnekkige manieren om hun gedrag goed te praten, te bagatelliseren of te minimaliseren (Van Beek & Mulder, 2002). Er is in deze gevallen intensieve behandeling nodig om de cognitieve vervormingen om te buigen in meer rationele gedachten, die misbruik niet in de hand werken. Daarnaast moeten plegers coping strategieën aanleren om niet opnieuw in de fout te gaan. Dit is ook een onderdeel van therapie. Het kan niet van de Jehova getuigen gemeenschap worden verwacht dat zij zelf dit herstel kunnen bewerkstelligen. Dit is immers een zeer specialistisch vak.

6. Investeer in openheid en transparantie

Bevorder openheid en transparantie over seksueel misbruik en de omgang ermee. Het gaat zowel om interne openheid binnen de gemeenschap en meer specifiek binnen de verschillende Koninkrijkszalen. En om externe openheid in de vorm van discussies met betrokken relevante partijen in het bijzonder professionals zoals de politie, de GGZ, maar ook met de verantwoordelijke politici en bestuurders. Ga eveneens het gesprek aan met constructief-kritische partijen zoals de Stichting Reclaimed Voices.

7. Investeer in een cultuurverandering

Regels en richtlijnen kunnen relatief gemakkelijk aangepast worden, maar om ze daadwerkelijk te laten landen en echt toe te werken naar meer oog voor de slachtoffers is een verandering van het systeem ook gewenst. Omdat wij ons realiseren dat cultuurverandering een zeer weerbarstig proces is, raden wij de gemeenschap van Jehova's getuigen aan dit langzaam maar zeker in gang te zetten. Een belangrijke eerste stap die hierin gezet zou moeten worden is het

toelaten van vrouwen tot de hiërarchie van de gemeenschap. Veel van de slachtoffers van seksueel misbruik zijn vrouw. Om hun belangen goed te kunnen behartigen, achten wij het van groot belang dat er meer vrouwen in beslissende functies terecht komen binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen. Alleen zo kunnen de belangen van vrouwen op een goede manier meegenomen worden.

Verder is het van belang aandacht te hebben voor het relatief grote aandeel van seksueel misbruik dat plaatsvindt binnen gezinsverband. Door de sterke gerichtheid op het gezin en het uitgangspunt dat dit de basis is voor de veiligheid van het kind, kan er mogelijk te snel voorbij worden gegaan aan het feit dat veel misbruik juist plaatsvindt binnen deze veronderstelde veilige haven. Het is daarom van belang onder ogen te zien en expliciet te benoemend dat het gezin in sommige gevallen niet altijd de veilige basis is die het zou moeten zijn. De gemeenschap heeft een verantwoordelijkheid om ook dit gevoelige thema ter sprake te brengen en dient hier expliciet stelling in te nemen zodat voor ieder geloofsgenoot helder is dat dit een evenzo groot misdrijf is als alle andere vormen van seksueel misbruik.

7.3.2 Aanbevelingen voor de Nederlandse overheid en relevante betrokken partijen

8. Onderzoek de mogelijkheid en wenselijkheid van meldplicht

De meest tastbare suggestie voor verbetering is de meldplicht. Deze lijkt op brede steun van respondenten, het bestuur en stichting Reclaimed Voices te kunnen rekenen. Onder meer omdat dit ouderlingen kan ondersteunen bij hun beoordelingswerkzaamheden. Verder geven het bestuur en ook de Stichting Reclaimed Voices aan dat wetten in een land door de Jehova's getuigen gevolgd zullen worden, zeker wanneer geen uitzondering op de meldplicht in de wet wordt aangegeven/toegelaten.

Het is in dit licht aanbevelenswaardig te overwegen een wet in het leven te roepen die de gemeenschap van Jehova's getuigen en andere organisaties verplicht om bij de politie (verdenkingen van) seksueel misbruik te melden. De wenselijkheid en werkzaamheid van deze maatregel dient echter goed onderzocht te worden en indien dit leidt tot een positieve uitkomst dient de wet zorgvuldig te worden opgesteld, met inachtneming van het belangrijke recht op godsdienstvrijheid.[56]

[56] Aangiftebereidheid moet in dit rapport nadrukkelijk worden onderscheiden van de aangifteplicht. Artikel 160 Wetboek van Strafvordering kent een aangifteplicht ten aanzien van een beperkt aantal ernstige strafbare feiten, waaronder verkrachting (artikel 242 Wetboek van Strafrecht). Het gaat hierbij om de verplichting voor degene die kennis heeft van een misdrijf, hiervan aangifte te doen. De bepaling behelst geen verplichting tot het instellen van onderzoek teneinde met de uitkomsten daarvan vast te stellen of wellicht aangifte moet worden gedaan. Kennis van een misdrijf betekent dat er een redelijk vermoeden moet bestaan dat verkrachting heeft plaatsgevonden. De aangifte moet dan bepaalde feitelijke gegevens bevatten, zoals tijd en plaats. Deze aangifteplicht wordt alleen gesanctioneerd wanneer de aangifteplichtige op de hoogte was van het voornemen tot het plegen van het misdrijf. Met andere woorden: als iemand binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen een redelijk vermoeden heeft dat er verkrachting heeft plaatsgevonden en kennis heeft van de tijd en plaats, dan is deze verplicht hierover aangifte te doen. Wanneer dit niet gebeurt, wordt dit echter niet gesanctioneerd, tenzij de aangifteplichtige op de hoogte was van het voornemen tot verkrachting.

9. Informeer relevante partijen over de uitkomsten van dit onderzoek

Het wordt door respondenten van belang geacht dat de wereldlijke instanties zoals de GGZ en politie begrijpen wat de invloed van een gesloten gemeenschap is op slachtoffers van misbruik. Dit om de afhandeling van meldingen van misbruik goed te laten verlopen. De bevindingen van dit onderzoek kunnen daar behulpzaam in zijn. Verder kunnen scholen een rol spelen in het verstevigen van de positie van kinderen en adolescenten afkomstig uit de gemeenschap van Jehova's getuigen. Dit door aan te sturen op een passende opleiding en daarmee goede ontplooiing van individuele leerlingen. Als een leerkracht of de onderwijsinspectie ziet dat kinderen van Jehova's getuigen een te laag school- of studieadvies krijgen (wellicht omdat het kind zo zich actiever kan inzetten voor zijn/haar kerkgemeenschap) dient hier werk van gemaakt te worden. Naar onze mening weegt het belang van de opleiding van kinderen zwaar, onder meer om ze beter teweer te kunnen stellen (*empowerment*) tegen mogelijk ongewenst gedrag binnen een sterk gesloten gemeenschap zoals de Jehova's getuigen.

7.4 SUGGESTIES VOOR VERVOLGONDERZOEK

In deze laatste sectie doen wij aanbevelingen voor vervolgonderzoek. Hiermee geven wij ons rekenschap van de diverse beperkingen van het huidige onderzoek en zaken die we niet in dit onderzoek hebben kunnen betrekken en waarvoor vervolgonderzoek van belang is. De belangrijkste punten zijn al eerder in het rapport expliciet benoemd (zie Sectie 2.4 en 3.5). We bespreken hier met nadruk nog de volgende zaken:

- Het hier gepresenteerde onderzoek doet niet aan **waarheidsvinding**. Het onderzoek stoelt in belangrijke mate op zelfrapportage van slachtoffers (en bestuurders). Zelfrapportage is altijd een belangrijk aandachtspunt in onderzoek naar seksueel misbruik, en dat is hier zeker ook het geval, onder meer omdat veel gerapporteerde zaken in het verleden speelden. We weten uit de cognitieve psychologie dat het menselijk geheugen soms te wensen overlaat.[57] Dit is ook het geval wanneer het over beladen of traumatiserende zaken gaat.[58] Vanuit onderzoeksmethodologisch gezichtspunt is het belangrijk om te vermelden dat wij in onze data geen bewijs vonden voor meldingen van in therapie opgehaalde verdrongen zaken of meldingen van abnormale gebeurtenissen zoals uitgevoerde Satanische rituelen die mogelijkerwijs op sterk vertekende herinneringen zouden kunnen duiden. De kwesties waarover onze respondenten aan ons rapporteerden betroffen veelal concrete zaken en specifieke ervaringen. Dat opgemerkt hebbende, zou toekomstig onderzoek zelfrapportage kunnen aanvullen met juridische methoden en andere wijzen van waarheidsvinding om zo een nog completer beeld te verkrijgen én om handvatten voor het goed afhandelen van meldingen omtrent seksueel misbruik op te kunnen stellen.
- We merken op dat in alle internationale studies factoren aan het licht zijn gekomen die de **aangiftebereidheid** van de slachtoffers lijken te hebben beïnvloed. Er is echter nog geen

[57] Zie bijvoorbeeld Loftus, Garry en Hayne (2008).
[58] Zie bijvoorbeeld Wagenaar (1988).

harde causale relatie aangetoond tussen deze kenmerken en de aangiftebereidheid. Gezien de kwalitatieve en correlationele onderzoeksmethodiek in dit rapport zijn dit echter indicaties en kunnen er geen sterke uitspraken over causale verbanden worden gedaan. Andere onderzoeksmethoden, zoals experimentele designs, zijn in wetenschappelijk vervolgonderzoek hiertoe aangewezen.

- We merken op dat het lastig is om met precisie de **representativiteit** van onze bevindingen aan te geven voor de gemeenschap van Jehova's getuigen, andere religieuze en niet-religieuze organisaties in Nederland, en de prevalentie van seksueel misbruik in Nederland. Dit was ook niet het doel van dit onderzoek. Doel van het huidige onderzoek was immers voornamelijk om na te gaan hoe er met gevallen van seksueel misbruik is omgegaan door de gemeenschap van Jehova's getuigen, wanneer deze gevallen werden gemeld binnen de gemeenschap. Uit de vele meldingen in ons onderzoek komt duidelijk naar voren dat de specifieke gesloten cultuur hierbij een belangrijke rol speelt. We merken op dat ongeveer 2.5% van de gemeenschap van (ex-)Jehova's getuigen in Nederland aan ons onderzoek heeft meegedaan.[59] We kunnen hierbij geen nauwkeurige schatting geven van de prevalentie van seksueel misbruik onder Jehova's getuigen in Nederland. De eerder besproken onderzoekingen in andere landen konden dit ook niet. Een nauwkeurige bestudering van de literatuur leert ons dat dergelijk wetenschappelijk onderzoek nationaal en internationaal ontbreekt. Vervolgonderzoek dient zich dus te richten op het normeren van meldingen omtrent seksueel misbruik en dient nauwkeurig uitsluitsel te geven over hoe representatief en actueel bevindingen hieromtrent zijn. Nauwkeurig kwantitatief vervolgonderzoek is hiervoor belangrijk, hoe lastig ook.[60]
- Bij de stichting Reclaimed Voices zijn tussen eind oktober 2017 tot 12 juni 2018 286 getuigenissen van seksueel misbruik verzameld, en na deze periode kwamen nog meer meldingen binnen. Bij ons contactpunt kwamen 751 ervaringen binnen. Het feit dat we relatief weinig zaken uit de laatste 10 jaar in ons onderzoek hadden bemoeilijkt het doen van uitspraken over de actuele beleving. We rapporteren over 32 recente gevallen van seksueel misbruik in de laatste 10 jaar en 9 actuele gevallen van seksueel misbruik die nog steeds spelen (zie Sectie 2.3). Het bestuur van de Jehova's getuigen geeft aan dat er bij hun 13 zaken van seksueel (kinder)misbruik bekend zijn (zie Sectie 5.3). Er zijn relatief weinig recente zaken wanneer zij worden vergeleken met de grote aantallen van de in totaal 751 meldingen op ons contactpunt. Maar let wel, dit betreft dus waarschijnlijk mensen die nog steeds bezig zijn met de verwerking van (recent) misbruik of van misbruik dat vandaag de

[59] We ontlenen dit getal aan het vergelijken van onze 751 deelnemers aan het contactpuntonderzoek met de in totaal 29.603 Jehova's getuigen die evangeliseren in Nederland, aldus https://www.jw.org/nl/jehovahs-getuigen/wereldwijd/, geraadpleegd op 25 september 2019. In deze analyse betrekken we zowel onze respondenten die thans nog lid zijn van de gemeenschap van Jehova's getuigen en respondenten die de gemeenschap inmiddels hebben verlaten.

[60] Zie bijv. https://www.tns-nipo.com/nieuws/nieuwsberichten/belangrijke-conclusies-commissie-deetman-op-basis, waarin naar voren komt dat het landelijk gemiddelde voor ongewenste seksuele benadering (wat niet hetzelfde is als misbruik) in Nederland rond de 10% zou liggen. Zie ook Bertling, Mack, Vonk en Timmermans (2017) voor onderzoek naar slachtoffers van zedenmisdrijven; Bakker en Felten (2012) voor onderzoek naar huiselijk geweld binnen de orthodox christelijke gemeenschap; en Lühnemann, Drost en Van der Klein (2013) voor onderzoek naar seksueel misbruik in het kinderdorp Neerbosch.

dag nog steeds doorgaat. Dat verdient de aandacht van de gemeenschap van Jehova's getuigen en in wetenschappelijk vervolgonderzoek in nationaal en internationaal verband. We merken dit ook op omdat veel respondenten in ons onderzoek hun reacties gaven in het eerste gedeelte van de vragenlijst. Latere gedeelten in de vragenlijst, of vragen naar meer gevoelige (bijvoorbeeld privacygevoelige) informatie, zijn lang niet altijd ingevuld door de deelnemers aan ons onderzoek. Hiermee is rekening gehouden bij de uitgevoerde analyses en hiermee moet rekening worden gehouden bij de interpretatie van de hier gerapporteerde bevindingen. Een relatief klein aantal melders heeft alle vragen ingevuld. Toekomstig onderzoek is nodig naar een nog **vollediger beeld** van melders, niet-melders, daders, en de afhandeling van seksueel misbruik onder Jehova's getuigen in Nederland en andere landen en seksueel misbruik bij andere organisaties. Ons onderzoek biedt een belangrijk deel van de puzzel en maakt tevens duidelijk dat concrete actie en vervolgonderzoek gewenst is.

Bijlagen

BIJLAGE 1. LEDEN BEGELEIDINGSCOMMISSIE

Mr. dr. T. A. M. Witteveen (voorzitter begeleidingscommissie)	
Functie:	Bestuursadviseur
Organisatie:	Tobias Witteveen Strategie en Bestuur (TWSB)

Mr. dr. M. Malsch	
Functie:	Hoogleraar Empirical Legal Studies en Senior onderzoeker
Organisatie:	Open Universiteit Heerlen en Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR) Amsterdam

Em. prof. dr. H. C. Stoffels	
Functie:	Emeritus hoogleraar Sociologie van Kerk en Godsdienst
Organisatie:	Vrije Universiteit van Amsterdam - Faculteit der Religie en Theologie

Dr. J. A. Neuijen	
Functie:	Programma Coördinator Executive Master of Finance and Control (EMFC) en Docent Global Economics and Management (GEM)
Organisatie:	Rijksuniversiteit Groningen - Faculteit Economie en Bedrijfskunde

Dr. J. Diehle	
Functie:	Wetenschappelijk Projectmanager
Organisatie:	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) – Afdeling Extern Wetenschappelijke Betrekkingen (EWB)

M. de Vries MSc	
Functie:	Beleidsmedewerker
Organisatie:	Ministerie van Justitie en Veiligheid – Directoraat-Generaal Straffen en Beschermen (DG SenB)

BIJLAGE 2. VRAGENLIJST

Start of Block: Introductie

Introductie

Naar aanleiding van een motie die op 3 juli 2018 in de Tweede Kamer is aangenomen, voeren wij als onderzoekers van de Universiteit Utrecht een onafhankelijk onderzoek uit naar ervaringen met seksueel misbruik binnen de Nederlandse Jehova's Getuigen gemeenschap. Zo onderzoeken wij de wijze waarop wordt omgegaan met personen die melding doen binnen de gemeenschap. Hierbij gaan we onder meer na of de geslotenheid in de gemeenschap van Jehova's Getuigen bijdraagt aan het al dan niet melden van ervaringen met seksueel misbruik.

In het kader van dit onderzoek willen wij u enkele vragen stellen. U kunt er op vertrouwen dat zorgvuldig wordt omgegaan met de informatie die u aan ons verstrekt. We brengen niet naar buiten dat u informatie met ons heeft gedeeld. Ook nemen wij geen informatie in het onderzoeksrapport op die herleidbaar is naar u of andere personen. Wij delen uw gegevens niet met derden.
De onderzoekers willen niet alleen negatieve maar ook positieve ervaringen in het onderzoek betrekken. Mocht u positieve ervaringen hebben, bijvoorbeeld met betrekking tot afhandeling of nazorg van een voorval, dan hopen wij dat u ook bereid bent die met ons te delen.

Het invullen van de vragenlijst zal circa 15 minuten duren.

Let op: wij behandelen zelf geen individuele meldingen van seksueel misbruik, maar verwerken uw antwoorden in een algemeen rapport over ervaringen met seksueel misbruik binnen de Nederlandse Jehova's Getuigen gemeenschap. Het delen van informatie via het contactpunt houdt dus niet in dat u een officiële melding maakt. Wanneer u melding wilt doen van een strafbaar feit, dan adviseren wij u om contact op te nemen met de politie.

Wij realiseren ons dat het delen van uw ervaringen veel impact kan hebben. Slachtofferhulp Nederland helpt u eventueel met het doen van een melding bij de politie of biedt hulp na het doen van een melding.

End of Block: Introductie

Start of Block: Ons doel en uw toestemming 1

Ons doel en uw toestemming

Het doel van dit onderzoek is om de ervaringen met seksueel misbruik door personen die lid zijn of lid waren van de gemeenschap van Jehova's Getuigen in kaart te brengen. Hiermee proberen we

inzicht te krijgen in de regels, gebruiken en structuren binnen de gemeenschap en de invloed hiervan op de aangiftebereidheid van deze personen.

Alle informatie die u met ons deelt op dit elektronisch contactpunt wordt opgeslagen op een beveiligde server. Alleen de onderzoekers die betrokken zijn bij dit onderzoek hebben toegang tot deze server.

We zullen de verzamelde informatie analyseren en op basis van deze analyse zullen wij een onderzoeksrapport uitbrengen over ervaringen met seksueel misbruik binnen de Jehova's Getuigen gemeenschap. De informatie in het onderzoeksrapport zal op geen enkele wijze herleidbaar zijn naar individuele personen. Als u hierover vragen heeft, dan kunt u contact opnemen met de onderzoekers via dit e-mailadres: contactpuntjehovasgetuigen@uu.nl**.**

End of Block: Ons doel en uw toestemming 1

Start of Block: Ons doel en uw toestemming 2

Mocht u tijdens het invullen van onze vragenlijst willen stoppen met het onderzoek, dan kan dat op ieder moment. U hoeft daarvoor geen reden op te geven.

Door hieronder uw akkoord te geven, geeft u aan dat u bovenstaande goed gelezen en begrepen heeft en dat u het eens bent met de volgende stellingen:

- O Ik ben naar tevredenheid over het onderzoek ingelicht;
- O Ik heb de gelegenheid gehad om grondig over deelname aan het onderzoek na te denken;
- O Ik neem uit vrije wil deel aan dit onderzoek;
- O Ik vul het onderzoek naar waarheid in.

Kunt u ook ermee instemmen dat:

- O de verzamelde gegevens voor de hierboven beschreven doelen worden verkregen en bewaard door de onderzoekers van de Universiteit Utrecht;
- O de verzamelde gegevens voor de genoemde doelen door de onderzoekers worden verwerkt in een onderzoeksrapport.

Kunt u ook aangeven dat u begrijpt dat u het recht heeft om uw toestemming op ieder moment weer in te trekken zonder dat u daarvoor een reden hoeft op te geven.

- O Ja, ik heb bovenstaande goed gelezen en begrepen, en ga ermee akkoord.

End of Block: Ons doel en uw toestemming 2

Start of Block: Disclaimer het is moeilijk

De vragen

Wij begrijpen dat het invullen van de vragen die zo meteen volgen emoties bij u kunnen oproepen en dat het voor u lastig kan zijn om deze vragen te beantwoorden. De informatie die u bereid bent te delen, is van grote waarde voor ons onderzoek. U bent echter zeker niet verplicht om op iedere vraag antwoord te geven, en het is aan u om te bepalen wat u wel en niet wil delen. Neemt u voor het invullen van deze vragen de tijd.

Uw antwoorden

Het is voor de onderzoekers van belang dat u uw verhaal in uw eigen woorden vertelt. Hier is geen goed of fout: kiest u alstublieft zelf de manier die het beste bij u past, en de woorden die voor u uw ervaringen het best omschrijven.

End of Block

Start of Block: A. Misbruik

A. Misbruik

De volgende vragen gaan over uw ervaringen met seksueel misbruik binnen de gemeenschap van Jehova's Getuigen. Beantwoord de vragen zo nauwkeurig mogelijk (bijv. feitelijke handelingen, omstandigheden). Indien u het moeilijk vindt om in detail te treden, verstrek dan alleen informatie waarvan u denkt dat het nodig is dat de onderzoekers daarvan op de hoogte zijn.

Ik wil ervaringen delen over seksueel misbruik:

O Dat mijzelf is overkomen

O Dat iemand anders is overkomen

End of Block: A. Misbruik

Indien gekozen voor "dat mijzelf is overkomen", doorverwezen naar Block: A. Misbruik – mijzelf.

Indien gekozen voor "dat iemand anders is overkomen", doorverwezen naar Block A: Misbruik – iemand anders.

Start of Block: A. Misbruik - iemand anders

Wat is uw relatie met de persoon over wie u informatie wil delen?

_____

Ik wil ervaringen delen over misbruik…

O Dat één keer heeft plaatsgevonden
O Dat meerdere malen heeft plaatsgevonden

Met wat voor misbruik heeft die persoon te maken gehad? (Meerdere antwoorden zijn mogelijk)

Wij lichten deze termen kort toe. De wet maakt een onderscheid tussen seksueel geweld en seksueel misbruik. Seksuele handelingen waarbij misbruik wordt gemaakt van een leeftijds- of machtsverschil, noemen we seksueel misbruik. Seksueel misbruik is strafbaar, ook als er geen geweld gebruikt wordt.
Onder seksueel geweld vallen zowel aanranding als verkrachting. Als seksuele handelingen zijn afgedwongen door geweld of dreiging met geweld, dan spreken we van aanranding of verkrachting. Bij aanranding gaat het om alle seksuele handelingen behalve penetratie. Bij verkrachting is sprake van penetratie. Als de pleger van de seksuele handeling een familielid van het slachtoffer is, wordt het seksueel misbruik ook wel incest genoemd.

O Seksueel misbruik
O Aanranding
O Verkrachting
O Incest
O Ongewenste seks/seksuele handelingen binnen relatie, dus met een (vroegere) partner
O Anders (graag hieronder toelichten)

Hieronder kunt u uw keuze eventueel toelichten.

_____

In welk jaar (of welke jaren) vond het misbruik plaats?

_____

Hoe oud was het slachtoffer toen het misbruik plaatsvond?

_____

Is dit misbruik inmiddels gestopt?

O Ja
O Nee

Wanneer en bij welke gelegenheid kwam het misbruik voor?

_____

End of Block: A. Misbruik - iemand anders

Start of Block: B. Plegers en getuigen - iemand anders

B. Pleger(s) en getuigen

De volgende vragen gaan over de plegers van (of betrokken bij) het misbruik.

Wat kunt u ons vertellen over de pleger(s) van het misbruik? In welke relatie stonden deze persoon of deze personen tot u en het slachtoffer?

_____

Waren er getuigen? Zo ja, kunt u daar wat meer over vertellen?

_____

Werden er voor zover u weet ook andere personen slachtoffer van deze pleger(s)? Zo ja, kunt u dit toelichten?

_____

End of Block: B. Plegers en getuigen - iemand anders

Start of Block: C. Reactie op het misbruik binnen de gemeenschap - iemand anders 1

C. Reactie op het misbruik binnen de gemeenschap

De volgende vragen gaan er over of de gemeenschap van de Jehova's Getuigen op de hoogte was van het misbruik en, zo ja, hoe ze daar vervolgens mee om is gegaan.

Heeft u of het slachtoffer het misbruik binnen de Jehova's Getuigen gemeenschap aan iemand gemeld?

O Ja

O Nee

End of Block: C. Reactie op het misbruik binnen de gemeenschap - iemand anders 1

Indien gekozen voor "Ja", doorverwezen naar Block C: Reactie op het misbruik binnen de gemeenschap - iemand anders 2 Ja.

Indien gekozen voor "Nee", doorverwezen naar Block C: Reactie op het misbruik binnen de gemeenschap - iemand anders 2 Nee.

Start of Block: C. Reactie op het misbruik binnen de gemeenschap - iemand anders 2 Nee

C. Reactie op het misbruik binnen de gemeenschap

Wat waren voor u of het slachtoffer de redenen om geen melding te maken binnen de Jehova's Getuigen gemeenschap?

_____

Heeft u nog concrete suggesties voor de Jehova's Gemeenschap, bijvoorbeeld om misbruik te voorkomen of om slachtoffers en melders van misbruik (beter) bij te staan?

_____

End of Block: C. Reactie op het misbruik binnen de gemeenschap - iemand anders 2 Nee

Start of Block: C. Reactie op het misbruik binnen de gemeenschap - iemand anders 2 Ja

Door wie is het misbruik binnen de gemeenschap gemeld?

_____

Welke functie had de persoon bij wie het gemeld is binnen de Jehova's Getuigen gemeenschap?

_____

Wat waren voor u of het slachtoffer de redenen om een melding te maken binnen de Jehova's Getuigen gemeenschap?

_____

Kunt u beschrijven hoe het melden verliep? (Is er bijvoorbeeld een gesprek geweest, werd er een bepaalde procedure gevolgd, waren hier bepaalde regels voor?)

_____

Hoe werd gereageerd door degene(n) bij wie de melding gemaakt werd?

_____

Welke stappen zijn er binnen de Jehova's Getuigen gemeenschap ondernomen na de melding? Bijvoorbeeld, is er onderzoek ingesteld, zijn er maatregelen tegen de pleger genomen, is er hulp of bijstand voor het slachtoffer geregeld?

_____

Is het misbruik gestopt nadat de melding is gedaan?

_____

Heeft u en/of het slachtoffer voordelen en/of nadelen ondervonden van het doen van de melding? Welke?

_____

Bent u tevreden met de manier waarop de Jehova's Getuigen gemeenschap is omgegaan met de melding? Beschrijf waarom u er wel of niet tevreden over bent.

_____

Kunt u een rapportcijfer (van 1, zeer slecht, tot 10, uitstekend) toekennen over hoe tevreden u bent met de manier waarop de Jehova's Getuigen gemeenschap is omgegaan met de melding?

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Kies een rapportcijfer	O	O	O	O	O	O	O	O	O	O

Heeft u nog concrete suggesties voor de Jehova's Gemeenschap, bijvoorbeeld om misbruik te voorkomen of om slachtoffers en melders van misbruik (beter) bij te staan?

_____

End of Block: C. Reactie op het misbruik binnen de gemeenschap - iemand anders 2 Ja

Start of Block: D. Melding bij de politie - iemand anders 1

D. Melding bij de politie

De volgende vragen gaan erover of u of het slachtoffer melding of aangifte bij de politie heeft gedaan van het misbruik.

De politie maakt een onderscheid tussen melding en aangifte. Als je een melding doet, dan stel je de politie op de hoogte van de situatie. Als je aangifte doet, verzoek je om strafvervolging.

Heeft u of het slachtoffer bij de politie een melding gemaakt van het misbruik?

O Ja
O Nee

Heeft u of het slachtoffer bij de politie aangifte gedaan van het misbruik?

O Ja
O Nee

Indien er geen melding of aangifte is gedaan bij de politie, wat waren de redenen om dat niet te doen?

_____

Indien er wel een melding of aangifte is gedaan bij de politie, wie heeft de melding of aangifte gedaan en wat waren de redenen om dat te doen?

_____

Indien er wel een melding is gemaakt maar geen aangifte is gedaan bij de politie, wat waren de redenen om geen aangifte te doen?

_____

End of Block: D. Melding bij de politie - iemand anders 1

Start of Block: D. Melding bij de politie - iemand anders 2 Ja

D. Melding bij de politie

Welke stappen zijn er bij de politie ondernomen nadat er melding of aangifte is gedaan? Bijvoorbeeld, is er een strafrechtelijk onderzoek ingesteld, zijn er maatregelen tegen de pleger genomen, is er hulp of bijstand voor het slachtoffer geregeld?

_____

Is het misbruik gestopt nadat de melding/aangifte is gedaan?

_____

Heeft u en/of het slachtoffer voordelen en/of nadelen ondervonden van het doen van de melding/aangifte? Welke?

_____

Bent u tevreden met de manier waarop de politie is omgegaan met de melding/aangifte? Beschrijf waarom u er wel of niet tevreden over bent.

_____

Kunt u een rapportcijfer (van 1, zeer slecht, tot 10, uitstekend) toekennen over hoe tevreden u bent met de manier waarop de politie is omgegaan met de melding/aangifte?

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Kies een rapportcijfer	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o

Heeft u nog concrete suggesties voor de politie, bijvoorbeeld om slachtoffers en melders van misbruik (beter) bij te staan?

_____

Zijn er stappen binnen de Jehova's Getuigen gemeenschap ondernomen na de melding/aangifte bij de politie? Zo ja, welke?

_____

End of Block: D. Melding bij de politie - iemand anders 2 Ja

Start of Block: A. Misbruik - mijzelf

A. Misbruik

Ik wil ervaringen delen over misbruik...

o Dat één keer heeft plaatsgevonden

o Dat meerdere malen heeft plaatsgevonden

Met wat voor misbruik heeft u te maken gehad? (Meerdere antwoorden zijn mogelijk)

Wij lichten deze termen kort toe. De wet maakt een onderscheid tussen seksueel geweld en seksueel misbruik. Seksuele handelingen waarbij misbruik wordt gemaakt van een leeftijds- of machtsverschil, noemen we seksueel misbruik. Seksueel misbruik is strafbaar, ook als er geen geweld gebruikt wordt. Onder seksueel geweld vallen zowel aanranding als verkrachting. Als seksuele handelingen zijn afgedwongen door geweld of dreiging met geweld, dan spreken we van aanranding of verkrachting. Bij aanranding gaat het om alle seksuele handelingen behalve penetratie. Bij verkrachting is sprake van

penetratie. Als de pleger van de seksuele handeling een familielid van het slachtoffer is, wordt het seksueel misbruik ook wel incest genoemd.

- O Seksueel misbruik
- O Aanranding
- O Verkrachting
- O Incest
- O Ongewenste seks/seksuele handelingen binnen een relatie, dus met (vroegere) partner
- O Anders (graag hieronder toelichten)

Hieronder kunt u uw keuze eventueel toelichten.

_____

In welk jaar (of welke jaren) vond het misbruik plaats?

_____

Hoe oud was u toen het misbruik plaatsvond?

_____

Is dit misbruik inmiddels gestopt?

- O Ja
- O Nee

Wanneer en bij welke gelegenheid kwam het misbruik voor?

_____

End of Block: A. Misbruik – mijzelf

Start of Block: B. Plegers en getuigen - mijzelf

B. Pleger(s) en getuigen

De volgende vragen gaan over de plegers van (of betrokken bij) het misbruik.

Wat kunt u ons vertellen over de pleger(s) van het misbruik? In welke relatie stonden deze persoon of deze personen tot u?

_____

Waren er getuigen? Zo ja, kunt u daar wat meer over vertellen?

_____

Werden er voor zover u weet ook andere personen slachtoffer van deze pleger(s)? Zo ja, kunt u dit toelichten?

_____

End of Block: B. Plegers en getuigen – mijzelf

Start of Block: C. Reactie op het misbruik binnen de gemeenschap - mijzelf 1

C. Reactie op het misbruik binnen de gemeenschap

De volgende vragen gaan er over of de gemeenschap van de Jehova's Getuigen op de hoogte was van het misbruik en, zo ja, hoe ze daar vervolgens mee om is gegaan.

Heeft u het misbruik binnen de Jehova's Getuigen gemeenschap aan iemand gemeld?

O Ja

O Nee

End of Block: C. Reactie op het misbruik binnen de gemeenschap - mijzelf 1

Indien gekozen voor "Ja", doorverwezen naar Block C: Reactie op het misbruik binnen de gemeenschap - mijzelf 2 Ja.

Indien gekozen voor "Ja", doorverwezen naar Block C: Reactie op het misbruik binnen de gemeenschap - mijzelf 2 Nee.

Start of Block: C. Reactie op het misbruik binnen de gemeenschap - mijzelf 2 Nee

C. Reactie op het misbruik binnen de gemeenschap

Wat waren voor u de redenen om geen melding te maken binnen de Jehova's Getuigen gemeenschap?

_____

Heeft u nog concrete suggesties voor de Jehova's Gemeenschap, bijvoorbeeld om misbruik te voorkomen of om slachtoffers en melders van misbruik (beter) bij te staan?

_____

End of Block: C. Reactie op het misbruik binnen de gemeenschap - mijzelf 2 Nee

Start of Block: C. Reactie op het misbruik binnen de gemeenschap - mijzelf 2 Ja

C. Reactie op het misbruik binnen de gemeenschap

Wat waren voor u de redenen om een melding te maken binnen de Jehova's Getuigen gemeenschap?

_____

Welke functie had de persoon bij wie u dit gemeld heeft binnen de Jehova's Getuigen gemeenschap?

_____

Kunt u beschrijven hoe het melden verliep? (Is er bijvoorbeeld een gesprek geweest, werd er een bepaalde procedure gevolgd, waren hier bepaalde regels voor?)

_____

Hoe werd gereageerd door degene(n) bij wie u de melding maakte?

_____

Welke stappen zijn er binnen de Jehova's Getuigen gemeenschap ondernomen na de melding? Bijvoorbeeld, is er onderzoek ingesteld, zijn er maatregelen tegen de pleger genomen, is er hulp of bijstand voor u geregeld?

_____

Is het misbruik gestopt nadat u de melding heeft gedaan?

_____

Heeft u voordelen en/of nadelen ondervonden van het doen van de melding? Welke?

_____

Bent u tevreden met de manier waarop de Jehova's Getuigen gemeenschap is omgegaan met uw melding? Beschrijf waarom u er wel of niet tevreden over bent.

_____

Kunt u een rapportcijfer (van 1, zeer slecht, tot 10, uitstekend) toekennen over hoe tevreden u bent met de manier waarop de Jehova's Getuigen gemeenschap is omgegaan met uw melding?

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Kies een rapportcijfer	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o

Heeft u nog concrete suggesties voor de Jehova's Gemeenschap, bijvoorbeeld om misbruik te voorkomen of om slachtoffers en melders van misbruik (beter) bij te staan?

_____

End of Block: C. Reactie op het misbruik binnen de gemeenschap - mijzelf 2 Ja

Start of Block: D. Melding bij de politie - mijzelf 1

D. Melding bij de politie

De volgende vragen gaan erover of u melding of aangifte bij de politie heeft gedaan van het misbruik.

De politie maakt een onderscheid tussen melding en aangifte. Als je een melding doet, dan stel je de politie op de hoogte van de situatie. Als je aangifte doet, verzoek je om strafvervolging.

Heeft u bij de politie een melding gemaakt van het misbruik?

O Ja
O Nee

Heeft u bij de politie aangifte gedaan van het misbruik?

O Ja
O Nee

Indien u geen melding of aangifte heeft gedaan bij de politie, wat waren de redenen om dat niet te doen?

_____

Indien u wel een melding of aangifte heeft gedaan bij de politie, wat waren de redenen om dat te doen?

_____

Indien u wel een melding heeft gemaakt maar geen aangifte heeft gedaan bij de politie, wat waren de redenen om geen aangifte te doen?

_____

End of Block: D. Melding bij de politie - mijzelf 1

Start of Block: D. Melding bij de politie - mijzelf 2 Ja

D. Melding bij de politie

Welke stappen zijn er bij de politie ondernomen nadat u melding of aangifte heeft gedaan? Bijvoorbeeld, is er een strafrechtelijk onderzoek ingesteld, zijn er maatregelen tegen de pleger genomen, is er hulp of bijstand voor u geregeld?

_____

Is het misbruik gestopt nadat u de melding/aangifte heeft gedaan?

_____

Heeft u voordelen en/of nadelen ondervonden van het doen van de melding/aangifte? Welke?

_____

Bent u tevreden met de manier waarop de politie is omgegaan met de melding/aangifte? Beschrijf waarom u er wel of niet tevreden over bent.

_____

Kunt u een rapportcijfer (van 1, zeer slecht, tot 10, uitstekend) toekennen over hoe tevreden u bent met de manier waarop de politie is omgegaan met de melding/aangifte?

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Kies een rapportcijfer	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o

Heeft u nog concrete suggesties voor de politie, bijvoorbeeld om slachtoffers en melders van misbruik (beter) bij te staan?

_____

Zijn er stappen binnen de Jehova's Getuigen gemeenschap ondernomen na de melding/aangifte bij de politie? Zo ja, welke?

_____

End of Block: D. Melding bij de politie - mijzelf 2 Ja

Start of Block: E. Toelichting

E. Toelichting

Kunt u toelichten waarom u heeft besloten om bij ons uw verhaal te doen?

_____

End of Block: E. Toelichting

Start of Block: F. De Jehova's Getuigen gemeenschap 1

F. De Jehova's Getuigen gemeenschap

Wij willen u een aantal vragen stellen over uw betrokkenheid bij de Jehova's Getuigen gemeenschap. Deze informatie zal vertrouwelijk behandeld worden. Deze informatie zal in het onderzoeksrapport niet gekoppeld worden aan de door u gedeelde ervaringen, zodat ervaringen op geen enkele wijze herleidbaar zijn naar personen.

Wanneer bent u lid geworden van de Jehova's Getuigen gemeenschap?

_____

Bent u op dit moment lid van de Nederlandse Jehova's Getuigen gemeenschap?

O Ja
O Nee

End of Block: F. De Jehova's Getuigen gemeenschap 1

Start of Block: F. De Jehova's Getuigen gemeenschap 2

F. De Jehova's Getuigen gemeenschap

Wanneer bent u uit de gemeenschap van Jehova's Getuigen getreden?

_____

Hield het uittreden uit de Jehova's Getuigen gemeenschap verband met het misbruik en de gang van zaken eromheen?

O Ja
O Nee

Wilt u uw antwoord op de vorige vraag toelichten?

_____

End of Block: F. De Jehova's Getuigen gemeenschap 2

Start of Block: G. Achtergrondinformatie

G. Achtergrondinformatie

Met onderstaande vragen willen de onderzoekers een beeld krijgen van de achtergrondkenmerken van personen die ervaringen hebben met seksueel misbruik binnen de Jehova's Getuigen gemeenschap. Deze informatie zal vertrouwelijk behandeld worden. Deze informatie zal in het onderzoeksrapport niet gekoppeld worden aan de door u gedeelde ervaringen, zodat ervaringen op geen enkele wijze herleidbaar zijn naar personen.

Wat is uw geslacht?

O Man
O Vrouw
O Anders

Wat is uw leeftijd?

_____

End of Block: G. Achtergrondinformatie

Start of Block: H. Ten slotte

H. Ten slotte

Heeft u nog opmerkingen en/of aanvullingen?

_____

End of Block: H. Ten slotte

Start of Block: IDNumber

I. Identificatienummer en volgende pagina

Let op:
Hierbij krijgt u een identificatienummer. Dit nummer is gekoppeld aan de gegevens die u net ingevuld hebt. Bewaart u dit nummer goed. De onderzoekers kunnen deze namelijk niet voor u terughalen.
${e://Field/IDNumber}

Mocht u later toch besluiten dat u uw gegevens niet meer met de onderzoekers wil delen, dan kunt u dit nummer met ons communiceren. Op basis hiervan kunnen wij uw data herkennen en verwijderen.

Hierna wordt u doorverwezen naar een volgende pagina waar we u nog enkele vragen willen stellen.

End of Block: IDNumber

Start of Block: I. Contactgegevens

I. Contactgegevens

Door uw contactgegevens in te vullen stelt u de onderzoekers in staat contact met u op te nemen. In het kader van ons onderzoek willen wij namelijk ook met een beperkt aantal mensen een interview kunnen houden. Op die manier proberen wij de antwoorden die mensen in ons vragenlijstonderzoek geven nader te duiden. Het aantal mensen dat wij kunnen spreken is door de looptijd en budgettering van ons onderzoek beperkt, maar als u mee wilt werken aan een eventueel interview, wilt u dan hier uw gegevens achterlaten? Als u dat niet wilt, kunt u deze vragen onbeantwoord laten.

Als u deze gegevens invult, zal deze vragenlijst niet langer anoniem zijn. Deze contactgegevens zullen echter afzonderlijk van de door uw ingevulde vragenlijst opgeslagen en verwerkt worden. Wij delen uw gegevens met geen enkele andere partij en verwijderen uw gegevens drie maanden na afloop van de oplevering van ons rapport.

Voor- en achternaam

_____

Telefoonnummer

_____

E-mailadres

_____

End of Block: I. Contactgegevens

Start of Block: J. Dank

J. Dank en tweede identificatienummer

Wij willen u hartelijk bedanken voor uw medewerking aan ons onderzoek. De informatie die u met ons heeft gedeeld is voor ons onderzoek van groot belang.

Let op:
Hierbij krijgt u een tweede identificatienummer. Dit nummer is specifiek gekoppeld aan de door u ingevulde contactgegevens. Bewaart u dit nummer goed. De onderzoekers kunnen deze namelijk niet voor u terughalen. *${e://Field/ContactIDnumber}*

Mocht u later toch besluiten dat u uw gegevens niet meer met de onderzoekers wil delen, dan kunt u dit nummer met ons communiceren. Op basis hiervan kunnen wij uw data herkennen en verwijderen.

End of Block: J. Dank

Start of Block: K. Hulp of ondersteuning

K. Hulp of ondersteuning

Wij realiseren ons dat het delen van uw ervaringen veel impact kan hebben. Slachtofferhulp Nederland kan u helpen met het doen van een melding of biedt hulp na het doen van een melding. Zij zijn bereikbaar op het telefoonnummer 0900-9999001 en www.verbreekdestilte.nl. In het informatiedocument van Slachtofferhulp Nederland kunt u meer informatie vinden over wat deze organisatie voor u kan betekenen.

End of Block: K. Hulp of ondersteuning

Literatuurlijst

Ansems, L.F.M., Bos, K. van den & Mak, E. (2019). *Speaking of justice: A qualitative interview study on perceived procedural justice among defendants in criminal cases*. Manuscript ter publicatie aangeboden.

Bakker, H. & Felten, H. (2012). *'De mantel der liefde': Quickscan naar huiselijk geweld in orthodox-protestantse gezinnen.* Utrecht: Movisie.

Beek, van & Mulder. (2002). De rol van cognitieve vervormingen in het plegen van pedoseksuele delicten en hun plaats in de behandeling. Tijdschrift voor Seksuologie, 2002, 26: 79-86

Bertling, L., Mack, A., Vonk, H. & Timmermans, M. (2017). *Slachtoffers van zedenmisdrijven: Een verkenning van de overwegingen voor contact met politie en/of hulpverlening.* Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek.

Bicanic, I.A.E, Hehenkamp, L. M., van de Putte, E. M. van Wijk, A. J., de Jongh, A. (2015). Predictors of delayed disclosure of rape in female adolescents and young adults *Eur J Psychotraumatol*. 6: 10.3402/ejpt.v6.25883.

Blok, A. (1977). *Wittgenstein en Elias: Een methodische richtlijn voor de antropologie.* Muiderberg: Coutinho.

Boeije, H.R. (2010). *Analysis in qualitative research*. London: Sage.

Bos, K. van den (2019). *Waarom mensen radicaliseren: Hoe waargenomen onrechtvaardigheid radicalisering, extremisme en terrorisme aanwakkert*. Amsterdam: Prometheus.

Ceelen, M., Dorn, T., Huis, F.S. van & Reijnders, U.J.L. (2016). Characteristics and post-decision attitudes of non-reporting sexual violence victims. *Journal of Interpersonal Violence*, *31*, 1-17.

Commissie Onderzoek naar Geweld in de Jeugdzorg. (2019). *Onvoldoende beschermd: Geweld in de Nederlandse jeugdzorg van 1945 tot heden*. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en Ministerie van Justitie en Veiligheid.

Dam, R. van, Eshuis, J., Aarts, N. & During, R. (2005). *Closed communities: Een verkennend onderzoek naar geslotenheid van gemeenschappen in Nederland.* Wageningen: Wageningen Universiteit en Researchcentra.

Deetman, W., Draijer, N., Kalbfleisch, P., Merckelbach, H., Monteiro, M. & Vries, G. de (2011a). *Seksueel misbruik van minderjarigen in de Rooms-Katholieke Kerk. Deel 1: Het onderzoek.* Amsterdam: Uitgeverij Balans.

Deetman, W., Draijer, N., Kalbfleisch, P., Merckelbach, H., Monteiro, M. & Vries, G. de (2011b). *Seksueel misbruik van minderjarigen in de Rooms-Katholieke Kerk. Deel 2: De achtergrondstudies en essays.* Amsterdam: Uitgeverij Balans.

Dijck, G. van (2018). Victim-oriented tort law in action: An empirical examination of Catholic Church sexual abuse cases. *Journal of Empirical Legal Studies*, *15*, 126-164.

Ellian, A., Cliteur, P., Molier, G. & Klos, M. (2018). *De open samenleving en haar gesloten gemeenschappen*. Leiden: Universiteit Leiden.

Fitzgerald, L.F. & Collinsworth, L.L. (2008). (Un)common knowledge: The legal viability of sexual harassment research. In E. Borgida & S. T. Fiske (red.), *Beyond common sense: Psychological science in the courtroom* (pp. 103-126). Malden, MA: Blackwell.

Giebels, E., Oostrum, F. van & Bos, K. van den (2018a). *Onderzoek naar een sociaal veilige werkomgeving bij Defensie*. Den Haag: Ministerie van Defensie.

Giebels, E., Oostrum, F. van & Bos, K. van den (2018b). *Tussenrapportage: Dossier Schaarsbergen, meldpunt, vervolgtraject*. Den Haag: Ministerie van Defensie.

Goodman-Brown, T.B., Edelstein, R.S., Goodman, G.S., Jones, D.P.H., Gordon, D.S. (2003) Why children tell: a model of children's disclosure of sexual abuse. *Child Abuse & Neglect,* 27, 525–540.

Goudriaan, H., Lynch, J.P. & Nieuwbeerta, P. (2004). Reporting to the police in western nations: A theoretical analysis of the effects of social context. Justice quarterly, 21(4), 933-9

Haas, S. de (2012). Seksueel grensoverschrijdend gedrag onder jongeren en volwassenen in Nederland. *Tijdschrift voor Seksuologie*, *36*, 136-145.

Hoekstra, E.G. (1997). *Jehova's getuigen*. Kampen: Kok.

Hogg, M.A., Adelman, J.R. & Blagg, R.D. (2010). Religion in the face of uncertainty: An uncertainty-identity theory account of religiousness. *Personality and Social Psychology Review*, *14*, 72-83.

Holden, A. (2002). Returning to Eden: Futuristic symbolism and its effects on Jehovah's Witnesses. *Department of Sociology at Lancaster University,* 1-13.

Informatie- en Advies Centrum inzake Schadelijke Sektarische Organisaties. (2018a). *Aanbeveling betreffende de transparantie binnen religieuze en levensbeschouwelijke groepen en de bescherming van minderjarigen tegen seksueel misbruik in het bijzonder.* Brussel: IACSSO.

Informatie- en Advies Centrum inzake Schadelijke Sektarische Organisaties. (2018b). *Signalement betreffende de afhandeling van seksueel misbruik van minderjarigen binnen de groepering getuigen van Jehova: Executive summary*. Brussel: IACSSO.

Janis, I. L. (1972). *Victims of groupthink: A psychological study of foreign-policy decisions and fiascoes*. Oxford, England: Houghton Mifflin.

Lahtinen, H-M, Laitila, A., Korkman, J. & Ellonen, N. (2018). Children's disclosures of sexual abuse in a population-based sample. *Child Abuse & Neglict, 76,* 84-94.

Loftus, E.F., Garry, M. & Hayne, H. (2008). Repressed and recovered memory. In E. Borgida & S.T. Fiske (red.), *Beyond common sense: Psychological science in the courtroom* (pp. 177-194). Malden, MA: Blackwell.

Lühnemann, K., Drost, L. & Klein, M. van der (2013). *Neerbosch, leren van het verleden: Seksueel misbruik op het Kinderdorp 1975-1985.* Utrecht: Verwey Jonker Instituut.

Malsch, M. (2004). De aanvaarding en naleving van rechtsnormen door burgers: Participatie, informatieverschaffing en bejegening. In P.T. de Beer & C.J.M. Schuyt (red.), *Bijdragen aan waarden en normen* (pp. 77-105). Amsterdam: Amsterdam University Press.

Merton, R.K. (1938). Social structure and anomie. *American Sociological Review*, *3*, 672-682.

Putnam, F.W. (2003). Ten years research update review: Child sexual abuse. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 42,* 269-278.

Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse. (2016). *Report of case study no 29: The response of the Jehovah's Witnesses and Watchtower Bible and Tract Society of Australia Ltd to allegations of child sexual abuse.* Sydney: Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse.

Sennett, R. (1971). *The uses of disorder: Personal identity and community life*. Allen Lane, London.

Suierveld, A. (2019). *Jehova's Getuigen en het verschoningsrecht van de geestelijke*. Ermelo: Stichting Reclaimed Voices.

Wagenaar, W.A. (1988). *Identifying Ivan: A case study in legal psychology*. New York: Harvester-Wheatsheaf.

Weijer, S. van de & Bernasco, W. (2016). *Aangifte – en meldingsbereidheid: Trends en determinanten*. Den Haag: WODC.